

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

CİLT : 9 , YIL : 9 , SAYI : 54 , EYLÜL – EKİM 2026

*“Efendiler,biz tekke ve zaviyeleri din düşmanı olduğumuz
İçin değil;bilakis,bu tip yapılar din ve devlet düşmanı
Olduğu, Selçuklu ve Osmanlı’yı bu yüzden batırdığı için
Yasakladık. Çok,değil,yüz yıla kalmadan, eğer bu sözlerime
Dikkat etmezseniz göreceksiniz ki bazı kişiler bazı
cemaatlerle bir araya gelerek bizlerin din düşmanı olduğunu
Öne sürecektir,sizlerin oyunu alarak başa geçecek ama sıra
Devleti bölüşmeye geldiğinde birbirine düşeceklerdir.
Ayrıca,unutmayın ki o gün geldiğinde her bir taraf
Diğerini dinsizlikle suçlamaktan geri kalmayacaktır*

(TBMM 1927)

Gazi Mustafa Kemal Atatürk

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ CİLT: 9 YIL : 9 SAYI: 54 EYLÜL - EKİM 2026

YAZAR	YAZI BAŞLIĞI	SAYFA NO:
SENCER KARACALIOĞLU	ŞURADAN BURADAN	01-02
Prof. Dr. ÖMER DEMİRCAN	Türkçe‘ÖZNE’doğru biliniyor mu? I	03-15
MUSTAFA OKAN BABA	ÜNLÜLER VE ÜNSÜZLER	11-15
Prof.Dr. SÜREYYA ÜLKER	KARAEKŞİT (ACIDUM MELASSICUM)	16-17
NURAY GÖK AKSAMAZ	İNSAN AÇISINDAN SANAT VE TEKNİK	18-21
HASAN AKARSU	KADININ “TANRIÇALIKTAN KULLUĞA” YOLCULUĞU (*)	22
	“KANLI KANATLAR”IN İZİNDE (*)	23
	DÖNDÜ AÇIKGÖZ’DEN “GÜZELİM Lİ” ŞİİRLERİ (*)	24
UNUT KUŞU”NA (ALZHEİMER) YAKALANMAK (*)		25
YILMAZ ÇONGAR	HONORE DE BALZAC	26-39
HİKMET KURTER	ŞANVER USTA	40-44
ARKA KAPAK		

(1)

ŞURADAN BURADAN

SENCER KARACALIOĞLU

ÇERÇEVE YASA, YENİ PARTİ, CHP, ETNİK MİLLİYETÇİLİK, YENİ OSMANLILIK AÇILIM SAÇILIM

Çerçeve Yasa, resmi adıyla Milli Dayanışma ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun TBMM de 10 Ağustos 2026 da kabul edilerek yasalaşmıştır. PKK nın elebaşı Abdullah Öcalan'ın zorlaması ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin siyasetin gündemine taşımasıyla öncelikle, TBMM bünyesinde Milli Dayanışma ve Koordinasyon Kurulu adında bir kurul oluşturulmuş ve bu kurulun da bilgisi dışında çerçeve yasa hazırlanarak Milletvekillerine tıpış tıpış gelip imzalayın denilmiştir. İyi Parti dışında ki tüm partilerin Genel Başkanlarının kabul oyu verdiği TBMM de yasa 468 Kabul, 88 ret, 8 çekimser oyla kabul edilmiştir. İlginç olan Atatürk'ün Partisi,kurucu parti CHP'nin 10 yıl Genel Başkanlığını yapmış, Kurultayla görevinden uzaklaştırılmış ve oylama sırasında Asliye Hukuk Hakimliği atamasıyla Genel Başkan koltuğuna oturtulmuş Kemal Kılıçdaroğlu'nun CHP Grubunun EVET oyu vereceğini açıklamasıyla, CHP Genel Başkanlığından Asliye Hukuk Mahkemesinin Butlan kararıyla görevden uzaklaştırılıp zorunlu olarak Yeni Partiyi kuran Özgür özel'in Grubu serbest bırakıp kendi oyunu EVET olarak açıklamasıdır.Oylamada Yeni parti'den 35 milletvekili evet oyu kullanırken, 54 milletvekili ret oyu kullanmış 2 milletvekili çekimser kalmıştır. CHP Grubunda ise 29 Milletvekili evet, 2 milletvekili ret oyu vermiştir.(Ret oyu veren 2 milletvekili: İlhan Kesici ve Jale Nur Sullü'dür.)

KEMAL KILIÇTAROĞLU, CHP temel değerleri ve Parti kimliğiyle çatışma içinde olan ve CHP de geleceği olmayan bir kişi. Tek amacı kendisine ihanet ettiklerini düşündüğü kimi politikacılardan intikam almak. Bunu yaparken de temel görevi olan CHP yi etkisizleştirip, emperyalist politikaların politik yaşama geçirilmesine katkı sağlamak. Genel Başkan olduğu dönemde ki uygulamaları bunun örneğidir.

ÖZGÜR ÖZEL ilginç bir kişilik. Dilinde kendini solcu diye adlandıranların kavramları,sloganlarıyla, halkın gönlündeki yeri doldurulamaz Mustafa Kemal Atatürk'ün adı ve sözleri. Baktığınızda karşınızda politik kişiliği oluşmuş bir insan görmüyorsunuz. 2025 yılı başlarında Mersin Mitinginde çıkıyor Türk yerine TÜRKİYELİ diyor. Bir bakıyorsunuz KÜRT SORUNU diyor. Bilindiği gibi Kürt Sorunu kavramı 1960 dan sonra kimi sol çevrelerce kullanılmaya başlanmış ideolojik bir kavram. CHP nin dilinin bir kavramı değil.

Anayasa'ya, yasalara ve en önemlisi CHP'nin ilkelerine,temel değerlerine aykırı bir çerçeve yasaya evet diyor. Evet deme gerekçesini de Gazeteci Deniz Zeyrek'e "Biz evet

(2)

diyerek ilkesel tutarlılık gösterdik; demokrat geleneğin,barış ve çözüm odaklı geçmişiyile(1989 Raporu vb.) çelişmemek adına bu ilk adımı desteklediklerini belirtmiştir. Devamla Hayır demelerinin barış karşıtı bir algıya yol açacağını ve iktidarın eline koz vereceğini “evet”diyerek iktidarın bu planını boşa çıkardıklarını vurgulamış.

Bu tasarının(projenin) amacının barış ve kardeşliği sağlamakla ilgisinin olmadığı açık. DEM’in eş başkanlarının da açıkladıkları gibi bu projenin amacı barış ve kardeşlik adı altında Anayasayı değiştirip, Ulus Devleti ve tek merkezli (üniter) yapıyı kaldırıp, değişik dinsel ve etnik grupların ayrıştığı, dinin bağlayıcılığında bir yapı kurmak. Çünkü, Öcalan ve DEM ancak bu yolla AKP ve MHP nin ve emperyalistlerin desteğini olarak bu siyasal düzeni(rejimi) dönüştürebileceğini biliyor. Çift resmi dilli, iki uluslu bir yeni devlet. Böyle bir tasarıya EVET demek CHP nin öncülüğünde kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletini yıkım çalışmasına ortak olmak, Atatürke, Kemalizme ihanet etmektir

2009 yılında o günkü açılım saçılım politikalarının TBMM deki görüşmeler sırasında CHP adına konuşan Deniz Baykal’ın konuşmasının bir paragrafı aşağıda, tamamı ek 2 dedir.

DENİZ BAYKAL

Değerli arkadaşlarım, bu süreçte önce bu beraberlik ortaya çıkmıştır ve gene bu süreçte ortaya çıkan PKK’nın siyasi projesinin değişmemiş olduğudur. Yani bir süre öncesine kadar bazı çevrelerde bir iyimser umut yaratılmak isteniyordu “Canım, kimse böyle ülkeyi bölecek, parçalayacak bir talep içinde değil. Hepimiz normal demokratik haklarımızı talep ediyoruz. Bunun ötesinde bir şey söz konusu değil.” anlayışı Türkiye’ye kabul ettirilmek isteniyordu. Çok açıkça görülmüştür ki projede değişen bir şey yoktur, hedefler aynıdır. Hedef...

DENİZ BAYKAL (Devamla) - ...Türk Milletinin içindiyeni bir millet çıkarmaktır; millî ayrışmayı, millî parçalanmayı gerçekleştirmektir. O ortaya çıkarılacak olan yeni millî ayrışmaya ayrı bir siyasî teşkilatlanma, ayrı bir egemenlik sağlama projesi çok açık bir biçimde ortadadır.

Şimdi bakınız, uzun süre 15 Ağustos’a kadar İmralı’dan gelecek yol haritası beklendi. Yol haritası geldi. Yol haritasını biz görmedik, kamuoyumuz bilmiyor. Yani ne var orada, ne var acaba? Yani PKK’yla yıllarca mücadele etmiş, bu uğurda evlatlarını vermiş olan anaların, babaların şimdi, bugün “İmralı ne istiyor Türkiye’den?” bunu öğrenmeye hakları yok mudur? Niye Türkiye’den SAKLIYORSUNUZ?”

SÜRECEK

DÖNEM: 23

YASAMA YILI: 4

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİS

TUTANAK DERGİSİ

CİLT : 53

18'inci Birleşim

13 Kasım 2009 Cuma

(Bu Tutanak Dergisi'nde yer alan ve kâtip üyeler tarafından okunmuş bulunan her tür belge ile konuşmacılar tarafından ifade edilmiş ve tırnak içinde belirtilmiş alıntı sözler aslına uygun olarak yazılmıştır.)

Sayın milletvekilleri, şimdi de gruplar adına, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı ve Antalya Milletvekili Sayın Deniz Baykal.

Sayın Baykal, buyurunuz. (CHP sıralarından ayakta alkışlar)

Süreniz altmış dakikadır efendim.

CHP GRUBU ADINA DENİZ BAYKAL (Antalya) – Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; genel görüşme önergesi dolayısıyla, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına konuşuyorum. Bu vesileyle kendi adıma, Cumhuriyet Halk Partisi adına sizleri saygıyla selamlıyorum.

Değerli arkadaşlarım, tarihî bir oturum gerçekleştirmekte olduğumuz açıktır. Bu tespiti, sadece önümüze getirilmiş olan düzenlemelerle ilgili olarak ifade etmiyorum. Ama, üç buçuk aydan beri Türkiye'de bir açılım tartışması topluma dayatılmıştır. Bu açılım tartışmasının seyrini, yönetiliş biçimini, bu süreç içinde ortaya çıkan tabloları ve toplumda dile getirilen açılım taleplerini ve son olarak da bugün İçişleri Bakanının konuşmasıyla bu söylemin içinden resmileştirilmesi kararı alınmış olduğu anlaşılan önerileri dikkate alarak bu değerlendirmemi yapıyorum.

(2)

Gerçekten tarihî bir oturumdur. İlk kez Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1920’de başlayan büyük tarihi içinde, uluslaşma mücadelesini tersine çevirmeye yönelik, millî devlet kimliğini, ulus devleti kimliğini tahrip etmeye yönelik açılımları, Hükûmet eliyle, iktidar aracılığıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine taşımıştır. Elbette bu tablo, bu oturumu tarihî bir oturum hâline dönüştürmüştür. İlk kez, bugüne kadar izlemiş olduğumuz ve Anadolu coğrafyasında bir millet oluşturma doğrultusunda katetmiş olduğumuz önemli mesafeyi tersine çevirmeye yönelik bir arayışın resmî himaye altına alındığını şartların el verdiği ölçüde, imkân bulabildikleri, gerçekleştirebileceklerini düşündükleri ölçüde, ne yapabilirlerse o çerçevede o hedefe dönük olarak bir programı uygulama anlayışı içine iktidarın girdiğini Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak tespit ediyoruz. Bu, elbette çok önemli bir kırılmadır ve bu buluşmayı tarihî hâle getirmektedir.

Değerli arkadaşlarım, üç buçuk aydır, 1 Ağustos Polis Akademisi buluşmasından sonra bugüne kadar pek çok toplantı gerçekleştirildi. Sayın İçişleri Bakanının, Başbakanın gayretleriyle, çabalarıyla, söylemleriyle Türkiye tarihî bir adım atacak duygusu içine yerleştirildi. Bu arayışın temel hedefi olarak topluma “anaların gözyaşını dindirmek” bir temel amaç olarak konuldu. Yani ne yapılacaksa anaların gözyaşını dindirmek için yapacağız. “İstemez misiniz anaların gözyaşının dinmesini?”

SIRRI SAKIK (Muş) – Sizde yöntem var, Dersim yöntemi!

DENİZ BAYKAL (Devamla) - “Bunu elbette sağlamalıyız. Bunun için ne gerekirse yapmalıyız.” bekleyişi, duygusu toplumda yaratıldı. Peki, bunu nasıl sağlayacaksınız? Ne yapacaksınız? Neyle bunu gerçekleştireceğinizi düşünüyorsunuz? Kiminle gerçekleştirmeyi öngörüyorsunuz? Bunun kararını siz mi aldınız? Birileriyle mi müzakere ettiniz? Bu güven nereden geliyor? Bu sorular akıllarımızda, bu süreci ilgiyle ve kaygıyla izledik. Sayın Cumhurbaşkanı, tarihî bir fırsatla karşı karşıya olduğumuzu söyledi. Bu fırsat kaçırılırsa bazı dış güçlerin bize dayatmalar yapacağını söyledi ve Meclisin yasama yılının açılış konuşmasında, yeni yöntemler geliştirme kapasitesine, terörü sona erdirecek, can kaybı yaşamadan, maddi kayıp yaşamadan terörü

sona erdirecek yöntemler geliştirme kapasitesine Türkiye'nin ulaşmış olduğunu söyledi. Tabii, hepimiz heyecanla bekledik; nedir, ne oluyor?

Değerli arkadaşlarım, bu süreç -ilgiyle anlamaya çalıştık- bir defa gizli bir süreç olarak götürüldü. Yani ne yapılacağını söylememeye iktidar olağanüstü dikkatli ve kararlı davrandı, ne yapacağıyla ilgili hiçbir açıklamayı hiçbir yetkili ifade edemedi. Yapılan görüşmelerde bu doğrultuda hiçbir anlamlı, somut öneri, teklif dile getirilmedi. Sadece, temenniler, iyi niyet ifadeleri, anaların göz yaşına son verme arzusu, bunun paylaşılması, bunun etrafında bir dayanışma geliştirilmesi bu yöntemin ana karakteristiği oldu. Gizli bir süreç işletildi. Bu süreç “ucu açık bir süreç” olarak söylendi. Tabii, “ucu açık bir süreç” dedikleri zaman, elbette, hepimiz haklı olarak “Ne oluyoruz?” dedik. Yani ne yapacağına daha karar verilmiş bir şey yok; yapılacak şeyler sınırsız, sonsuz, her şey olabilir. Ne bekliyorsa birileri, onların da mümkün olabileceği izlenimini vermeyi bir politika olarak tercih ettikleri anlaşıldı. Kimseyi küstürmeye niyet yok. Türkiye üzerinde kim, ne bekleyişe sahipse o da olabilir imajını, izlenimini vermenin kararlaştırılmış olduğu ortaya çıktı.

Bu süreçte Sayın İçişleri Bakanı “Anayasa değişikliği olmayacak.” dedi, iki gün sonra Sayın Başbakan çıktı “Hayır, Anayasa değişikliği var.” dedi. Anlaşıldı ki Sayın İçişleri Bakanının da bu sürecin ne getireceği konusunda tam bir bilgisi yoktur. Sayın Başbakan “Anayasa değişikliği uzun vadede vardır, masadadır.” dedi. Yani Türkiye’de, Anayasa’da Türkiye’yi etnik ayrıştırmaya taşımak, millî bütünlüğü tahrip etmek için bir mücadeleye götürmekte olan çevrelere “Merak etmeyin, uzun dönemde Anayasa değişikliğini sizin istediğiniz doğrultuda da masada tutuyoruz.” mesajı bilinçli olarak verildi ve samimi olmayan, aldatmacaya yönelik bir süreç götürüldü. Nereden çıkarıyorum bunu? Başbakan dedi ki: “Hazmettire hazmettire söyleyeceğiz.” Yani kendisi hazmetmiş Başbakan. Başbakan kendisi yapacağı şeyleri hazmetmiş, içine sindirmiş, ama yukarıdan, tepeden millete bakarak diyor ki: “Ben hazmettim ama siz hazmedemezsiniz; zamanı var, sizi alıştırma alıştırma, hazmettire hazmettire bunları size taşıyacağım.” (CHP sıralarından alkışlar) Bu, samimiyetsizliğin ve aldatmaca amacının resmen bu projenin içinde yer almış olduğunu bize gösterdi.

(4)

Değerli arkadaşlarım, peki bu süreci iktidar tek başına kendisi mi söylüyordu? Bu sürecin etrafında bir dayanışma geliştirmeyi aramadı mı? Böyle bir dayanışmayı kimlerle geliştirdi? Anaların gözyaşına sadece Hükûmet bu söylemle mi son verecek? İktidarın, anaların gözyaşına son vermesi konusunda onunla kim işbirliği yapacak, kim el ele verecek, kim onunla birlikte çalışacak?

AHMET YENİ (Samsun) – Millet millet...

BAŞKAN – Lütfen sayın milletvekilleri...

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Bu, bir türlü netlik kazanmadı, ama bir süre sonra, 19 Ekimde, gene bir oldubittiyle Türkiye bu sürecin içinde nelerin kotarıldığını, nasıl kotarıldığını görmek ve değerlendirmek imkânını buldu. 19 Ekim günü, Kandil’den 8 PKK’lı ve Mahmur’dan 26 ya da 28 kişi sınıra geldiler ve içeriye girdiler. Tabii önemli bir olay, Türkiye’ye karşı bir büyük terör mücadelesi veren bir karargâhın içinden birilerinin oradan ayrılıp, mücadeleyi bırakıp Türkiye’ye gelme kararını almış olması elbette fevkalade sevindirici, memnuniyet verici bir olay, ama birdenbire gördük ki buraya gelenler terör mücadelesini bırakarak, terör örgütünden ayrılarak, terörle bir yere varılmayacağını tespit ederek, pişmanlık duyarak, o geçmişten koparak gelme anlayışı içinde değildirler; buraya gelenler ellerinde mektuplarıyla gelmişlerdir, elçi olarak geldiklerini ifade etmişlerdir ve buraya kendilerini PKK’nın lideri Öcalan’ın onları gönderdiğini ifade etmişlerdir. “Emirle geliyoruz, Öcalan adına geliyoruz, liderimiz Öcalan” demişlerdir ve PKK örgütünün bir üyesi olduklarını, olmaya devam ettiklerini iftiharla ifade etmişlerdir.

Değerli arkadaşlarım, bu tablo karşısında tabii, çok enteresan bir manzara ortaya çıkmıştır. Birdenbire görülmüştür ki bunlar tek başına gelmiş değildir, aynı anda İçişleri Bakanının Müsteşarı, Emniyet Genel Müdürü, MİT Müsteşarı- devletin bütün önde gelen kadroları onları karşılamak üzere Silopi’dedir. Aynı anda görülmüştür ki onların sorgulamasını yapmak, onların ifadelerini almak ve onları derhâl yargılayıp tahliye etmek üzere oluşturulmuş bir savcı ve hâkim kadrosu PKK üyesi bu kişilerin ayağına, Silopi’ye taşınmıştır ve gece yarısı yargılamalarıyla, arada krizler çıkarak, krizler çıktığı zaman gizli

(5)

soruşturmayı rayına oturtursun diye bir siyasi partimizin sayın genel başkanının soruşturma süreci içine dâhil olması suretiyle, ifade alınırken, ifade tespit edilirken gelen kişilerin ikna edilmesi ihtiyacı çıktığı zaman -siyasetçi, hâkim, savcı, terör örgütü üyesi- maaile çalışmışlardır ve sonucunda bunların Ceza Kanunu'muzun 221'inci maddesine göre herhangi bir suç işlemiş olduklarına dair bir tespit yapılamamış olduğu tespit edilerek, ellerini kollarını sallayarak ülkeye girmeleri sağlanmıştır ve arkasından, daha önceden orada çadırlar kurarak büyük hazırlıklar yapmış olan binlerce, on binlerce insan onları sahiplenerek parti otobüsünün üstünde PKK bayrakları, PKK amblemleri, Öcalan posterleri, büyük bir alayışle, âlâyı vâlâ ile Türkiye'ye taşınmıştır ve Hükûmet bunu seyretmiştir. Bu manzara karşısında -bu, 19'unda olmuştur- 20 Ekim günü, Sayın Başbakan bu tabloyla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Dün Habur Sınır Kapısı'nda yaşanan manzara karşısında umutlanmamak mümkün mü? Bu bir umuttur. Türkiye'de bir şeyler oluyor; iyi, güzel şeyler oluyor, umut verici gelişmeler oluyor." Bunu Sayın Başbakan 20 Ekim günü söylemiştir AKP grup toplantısında ve o gün akşama doğru milletin infiali ortaya çıkınca, bu tablonun kabul edilemezliği ortaya çıkınca, bu manzara sorgulanmaya başlanınca, bu defa, Sayın Başbakan, DTP yöneticilerini suçlamaya başlamış, "Şov yapıyorsunuz, gerilla elbiseleriyle buraya geliyorsunuz, bunu kabul etmem mümkün değildir." diyerek konumunu yeniden tanzim etmeye çalışmıştır.

Değerli arkadaşlarım, bakınız ne olmuştur? Bu süreç içinde Türkiye'nin hukuk sistemi -çok üzülerken ifade ediyorum, samimi kanaatimdir- resmen katledilmiştir, hukuk sistemi katledilmiştir. Yani hangi mantıkla, hangi hukuki cambazlıkla, 25 bin kişinin ölümünden sorumlu bir terör örgütüne mensup olduğunu, bu örgütün liderinin mesajını, mektubunu getirdiğini söyleyerek Türkiye'nin sınırına dayanan bir grup insana, bizim hukuk sistemimiz, nasıl olur da bunun bir suç teşkil etmediği anlayışıyla kararlar alır, kararlar üretir, gece yarısı orada ayağa taşınmış bir gezici mahkeme ile bir mobil mahkemeye, bir çadır yargılaması ile nasıl olur da Türkiye'de böyle bir hüküm verilir. Bunun hukuki bir dayanağının bulunabileceğini düşünmek kimse için mümkün değildi. Peki, nasıl oluyor da bu oluyor? Nasıl oluyor da oradan gelenler bunun olabileceğini bilerek sınırı geliyorlar? Nasıl oluyor da birileri

söz verebiliyor, Türk adliyesi üzerinden söz verebiliyor, kanunların üzerinden söz verebiliyor ve bu uygulanabiliyor? Bu, gerçekten çok acı bir manzara olmuştur ve birdenbire bu olayın iç yüzü ortaya çıkmaya başlamıştır. Demek ki, ortada bir müşterek çalışma var. Çalışmanın hiç kuşkusuz bir iktidar ayağı var ama onun karşısında bir de muhatabı var, oraya o insanları gönderen muhatabı var. O “Birlikte gidin” diyor, onun talimatıyla geliyorlar. Bir tarafta iktidar, bir tarafta İmralı. İktidar İmralı iş birliği içinde bu gidiyor.

Sayın Başbakan, DTP’nin Sayın Genel Başkanını ziyaret ediyor, konuşuyorlar. DTP’nin Sayın Genel Başkanı diyor ki: “Muhatap Öcalan’dır, Öcalan’la konuşun.” Değerli arkadaşlarım ve Öcalan’la konuşuluyor. Yani, resmen telefonla konuşuluyor değil ama mutabakat sağlanıyor ve bu mutabakatın sonucunda Türkiye’nin müsteşarları, genel müdürleri, savcılar, hâkimleri sınıra geliyor belli bir anda ve o mutabakatın sonucu olarak da, İmralı’nın talimatı doğrultusunda oraya birileri geliyor.

Değerli arkadaşlarım, bu, milletten saklanarak götürülmüş bir süreçtir. Bu, gizlilik içinde hazırlanmış kotarılmış bir süreçtir. Şimdi, ben merak ediyorum, Sayın İçişleri Bakanı, konuştuğu bunca sivil toplum örgütünden herhangi birisine “Biz böyle bir hazırlık yapıyoruz.” diye bilgi vermiş midir? Onlarla yaptığı konuşmaların iyi niyet beyanlarının iyimser ortamından yola çıkarak bu emrivakiyi Türkiye’ye dayatmaya kalkmıştır ve bu toplumumuzun ciddi tepkisiyle karşı karşıya kalmıştır.

Değerli arkadaşlarım, şimdi, bu iş birliği var, bu beraber çalışma var, PKK ve Hükûmet bir dirsek teması içine girmişlerdir; çok açık, çok net; başka türlü izah edilmesi mümkün değil, birlikte kotarılmıştır bu. Şimdi, böyle bir iş birliği var. Peki, bu iş birliğinin şartı olarak, mesela PKK’nın terörü bırakması, silahtan vazgeçmesi, bir daha silahlı mücadele yapmayacağına, inandırıcı şekilde bunu kanıtlayarak, dünyaya söz vermesi gibi bir durum var mı? Silahtan vazgeçtiği için, terörden vazgeçtiği için mi böyle bir temas yapılmış, bir anlayış sergilenmek istenmiştir? Böyle bir durum mu var? Hayır. Çok açık bir şekilde “Biz silahı bırakmayı kesinlikle düşünmüyoruz.” diye resmî açıklamalar birbiri ardından yapılıyor. Yani PKK silah bırakmayacak, bizim meşru Hükûmetimiz onunla temas kuracak, yasalarımıza göre suçlu olan

(7)

insanları burada bizim kurduğumuz seyyar mahkemeler aklayacaklar ve bu bir barış süreci olacak, bir hukuk süreci olacak, bir kardeşlik süreci olacak! Böyle bir şey olabilir mi?

Değerli arkadaşlarım, bu insanlara tutuklanmayacakları sözü verilmiştir, hukukçular tarafından değil siyasetçiler tarafından verilmiştir, hukuk katledilerek verilmiştir ve bunun gereği de yerine getirilmiştir.

Bu süreci destekleyen bir gazeteci geçenlerde yazıyor, diyor ki: “Ya, bu böyle olmaz, yani tanıdık dost hâkimlerle bu işi götüremezsiniz, bir an önce kanunları bu uygulamayı mümkün kılacak şekilde değiştirin.”

Değerli arkadaşlarım, bu manzara ortadaki çalışmanın ayaklarından birisinin iktidar, öbürünün İmralı ve PKK olduğu gerçeğini önümüze net bir şekilde koymuştur. Terörü terk etme kararını almadığı hâlde iktidar PKK’yı fiilen muhatap almıştır ve iş birliği içine girmiştir.

Değerli arkadaşlarım, bu, işin temel yanıışıdır. Yani görüntüsel olaylar, yok niye mutlu oldunuz, niye şenlik yap... Elbette şenlik yapacak. Yirmi beş yıl mücadele etmiş. Yirmi beş yıl mücadele ettikten sonra buraya elini kolunu sallayarak geliyor ve senin müsteşarın, hâkimin, savcın “Buyur kardeşim.” diyor. Bu manzara karşısında sen olsan sevinmez misin? Elbette sevinecekler. “Niye sevinç duyuyorsun?” Senin verdiği imkânlardan dolayı sevinç duyuyor, onu sen yaşattığın için sevinç duyuyor!

SIRRI SAKIK (Muş) – Öldürsün mü, ne yapsın? Dersim’in katliamı mı yapılsın, ne yapılsın? (CHP sıralarından “otur.” sesleri)

HAMİT GEYLANİ (Hakkâri) – Onur Bey’in söylediğini mi yapsın?

BAŞKAN – Sayın Sakık, lütfen... Lütfen Hatibe söz atmayalım. Sükûnetle dinleyelim değerli milletvekilleri.

Buyurun Sayın Baykal.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Değerli arkadaşlarım, şimdi, bu süreç ne sevinç tablosu dolayısıyla yanııştır ne de kılık kıyafetten dolayı yanııştır. İşin özü yanııştır. Nedir işin özü? Elinde silah olanla, terör yapanla hiçbir hükûmet

müzakere etmez, (CHP sıralarından alkışlar) dünyada da etmemiştir. İngiltere etmemiştir, IRA silahı bıraktığını resmen ilan edip uluslararası mercilere silahlarını teslim edinceye kadar muhatap almamıştır. İspanya etmemiştir; İspanya, Bask terörünü Fransa'nın iş birliğini sağlayarak, Fransa'ya kaçmış olan, Fransa'da himaye gören Basklıları Fransa'nın İspanya'ya iade etmesini sağlayarak ve silahın bırakılmasını güvence altına alarak çözmüştür. Şimdi, dünyada ilk kez bir hükûmet, kendisine silahı doğrulttuğu hâlde ve doğrultmaya devam edeceğini ilan ettiği hâlde, "Bu hakkımdan vazgeçmem." dediği hâlde onu muhatap almakta, onunla birlikte müzakere yapmakta, kanunlarını çiğnemekte, onlara yaranmaya çalışmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, yanlış olan budur. Terörle mücadele edilir terörle müzakere edilmez. (CHP sıralarından alkışlar) Barış isteyenlerin sağlaması gereken temel hedef, en kısa zamanda, derhâl PKK'nın silah bırakmasını sağlamaktır; derhâl PKK'nın terörden vazgeçtiğini ilan etmesini sağlamaktır. Eğer barışı gerçekten istiyorsanız "Muhatabınız Öcalan." diyeceğinize PKK'nın silahı bırakması gerektiğini çıkarsınız söylersiniz. (CHP sıralarından alkışlar) Ha, "Onu söylemem, onun silah kullanmak hakkıdır derim ve Hükûmete de sen çatışmalara son ver ve sen o silahı bırakmadığı hâlde hukukunu çiğne, bizimle iş birliği yap derim, Barış adımı at derim..."

Değerli arkadaşlarım, bu süreçte önce bu beraberlik ortaya çıkmıştır ve gene bu süreçte ortaya çıkan PKK'nın siyasi projesinin değişmemiş olduğudur. Yani bir süre öncesine kadar bazı çevrelerde bir iyimser umut yaratılmak isteniyordu "Canım, kimse böyle ülkeyi bölecek, parçalayacak bir talep içinde değil. Hepimiz normal demokratik haklarımızı talep ediyoruz. Bunun ötesinde bir şey söz konusu değil." anlayışı Türkiye'ye kabul ettirilmek isteniyordu. Çok açıkça görülmüştür ki projede değişen bir şey yoktur, hedefler aynıdır. Hedef...

SIRRI SAKIK (Muş) – Demokratik cumhuriyet...

DENİZ BAYKAL (Devamla) - ...Türk Milletinin içinden yeni bir millet çıkarmaktır; millî ayrışmayı, millî parçalanmayı gerçekleştirmektir. O ortaya çıkarılacak olan yeni millî ayrışmaya ayrı bir siyasî teşkilatlanma, ayrı bir egemenlik sağlama projesi çok açık bir biçimde ortadadır.

Şimdi bakınız, uzun süre 15 Ağustos'a kadar İmralı'dan gelecek yol haritası beklendi. Yol haritası geldi. Yol haritasını biz görmedik, kamuoyumuz bilmiyor. Yani ne var orada, ne var acaba? Yani PKK'yla yıllarca mücadele etmiş, bu uğurda evlatlarını vermiş olan anaların, babaların şimdi, bugün "İmralı ne istiyor Türkiye'den?" bunu öğrenmeye hakları yok mudur? Niye Türkiye'den saklıyorsunuz?

Ha, Türkiye'ye bunu söylersek, belki Türkiye'yi yanıltmak o kadar kolayca mümkün olmaz, taleplerin iç yüzü ortaya çıkar... E, siz milletin üstünde misiniz? Bazı gerçekleri siz bileceksiniz millet bilmeyecek, millet adına siz karar vereceksiniz, milleti siz güdeceksiniz; sonra da bunu "demokrasi" diye yapacaksınız! Var mı böyle bir şey? Çıkmaz, söyleyin; nedir talep, ne isteniyor.

Hepimiz çok iyi görüyoruz ki değişen hiçbir şey yoktur. Millî ayrıştırma, temel hedef olmaya devam etmektedir. Değerli arkadaşlarım, bu manzara artık milletimiz tarafından tespit edilmiştir. Milletimiz buna karşı tepkisini ortaya koymuştur. Bu tepki karşısında Hükûmet çok şaşkıncı biçimde, bu tepkiyi gösteren insanları sindirmeye ve susturmaya gayret etmiştir. PKK bayrakları, Öcalan posterleri emniyet güçlerinin gözü önünde dolaştırılırken ölmüş evladının emaneti diye Türk Bayrağı'nı eline alıp bu gelişmeyi protesto etmek için sokaklara çıkmış olan yaşlı kadınlar Hükûmetin, güvenlik güçlerinin baskısına maruz kalmışlardır. (CHP sıralarından alkışlar)

Bir bayrak alerjisi ortaya çıkmıştır Hükûmette. Yani hangi komplekstir, hangi rahatsızlıktır? Bayrak gördüğü anda rahatsız olmaktadır. Meclisin kapısına gelmiş şehit anneleri, şehit aileleri ellerindeki bayrakları teslim etmeye mecbur bırakılmış. Bunlar üzüntü verici tablolar. Bir baktık ki "Anaların gözyaşına son vereceğiz." diye bir yola çıkılmış ama analar, evlatlarını şehit vermiş analar bu defa maruz kaldıkları bu haksızlık karşısında ağlamak durumunda bırakılmışlardır.

Değerli arkadaşlarım, bu manzara çok temel bir sıkıntıyı ortaya koymaktadır. Türkiye'de terörün arkasında neyin yattığını, nerelerden kaynaklandığını çok iyi değerlendirmeliyiz. Bu konuda çok ilgi çekici deneyimler yaşadık. Biliyorsunuz, önce Suriye'nin himayesinde bir terör dönemi yaşadık. Bu olay karşısında Türkiye etkili bir mücadele verdi ve o mücadele sonucunda PKK

Suriye'deki karargâhından ayrılmak zorunda bırakıldı. Buna paralel olarak da Türkiye'deki PKK saldırıları etkisini çok ciddi ölçüde kaybetti ve bu iktidara Türkiye teslim edildiği zaman hemen hemen fiilen önemini kaybetmiş bir tablo vardı. 2002 yılındaki şehit sayısı sadece 6 idi. Bugün şimdi onun 23-24 katı bir terör tablosuyla karşı karşıyayız ve bu açılım sürecinin başladığı tarihten günümüze kadar 2002 yılında verilmiş olan şehit sayısının 4 katı şehit verilmiştir.

Değerli arkadaşlarım, terörle mücadelenin kararlılıkla sürdürülmesi elbette temeldir ama olayın sadece bundan ibaret olmadığı çok açıktır ama terörle mücadelede zafiyet gösterenlerin bu mücadeleyi başarıya götürmesi çok güçtür. Bakınız, bu iktidarın bu konuda çok ciddi yanlışlıkların içinden geçtiğini hatırlatmak istiyorum. 2006 yılında Terörle Mücadele Yasası'nın 6'ncı maddesine Öcalan'ın tahliyesini mümkün kılan bir madde konulmuştu; hatırlayacaksınız, açıkça ilan edilmeden konulmuştu. Bu doğrultuda çok büyük bir mücadele verildi. Bu mücadele sonucunda önce bunun doğru olmadığı iddia edildi. Biz de bu tablo karşısında "O zaman çıkarınız bu yasayı da görelim bakalım." dedik. Sonra tek taraflı bir kararla iktidar bunu çıkarmaktan vazgeçti. Yani Öcalan'la temas kurma, Öcalan'ı tatmin etme, onu gerekirse tahliye etme doğrultusunda bir arayışı bu iktidarın çok uzun süreden beri takip etmekte olduğunu biz çok iyi biliyoruz.

Dubai'de bir anlaşma imzaladı bu Hükûmet, o zamanki Dışişleri Bakanı, dedi ki: "1 Milyar dolar bize verin, Kuzey Irak'ta Türkiye'ye yönelik teröre karşı bir askerî harekât yapmayacağız." Böyle bir anlaşma imzalandı ama o anlaşmayı Türkiye Büyük Millet Meclisine taşıyamadılar; Türkiye Büyük Millet Meclisi onay vermediği için, vermeyeceği için de yürürlüğe koyamadılar ama bir şey görüldü: Bu iktidar Kuzey Irak'tan Türkiye'ye yönelik terör tehdidi gelebileceğini, bu tehdide karşı Türkiye'nin kendisini savunmak durumunda kalabileceğini, bu hakkını mutlaka koruması gerektiğini kesinlikle düşünmüyor, bunu yok sayabiliyor, bambaşka bir anlayış içindedir. Şimdi, böylesine bir zihniyetle, anlayışla bu Hükûmetin terör mücadelesini götürmekte olduğunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Bu, o konudaki zafiyetin ana nedenlerinden birisidir.

Değerli arkadaşlarım, terörle mücadele elbette devam edecektir ama bugün karşı karşıya bulunduğumuz tabloyu doğru değerlendirmek için, bizim önümüze getirilen sorunun arkasında ne yatıyor konusuna şu şekilde bakmamız gerekir diye düşünüyorum: Türkiye olarak biz bu konuyu aşabilmek için, önce, bir defa terörle hiçbir şekilde müzakere etmemeyi temel bir politika hâline getirmeliyiz. Bu bize özgü bir karar değil, dünyanın gerçeğidir. Ancak ne yaptığını bilmeyen şaşkın iktidarlar, elinde silah olanların gözüne girerek teröre son verme gayreti sergilerler. (CHP sıralarından alkışlar) Bunun hiçbir geçerliliği olmadığını anlamalıyız. Teröre yaranarak bir yere varılmaz ama Türkiye’de bir sorun, sıkıntı varsa o sorunla sıkıntıya da çare bulmak lazımdır. Nedir o sorun, sıkıntı?

Değerli arkadaşlarım, bakınız, Türkiye’de biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak yirmi yıl önce kamuoyunun önüne bir raporla çıktık, yirmi yıl önce. Bu rapor bir önemli iddiayı ortaya koyuyordu ve o zaman da var olan sorunlara yönelik bir proje olarak ifade edilmişti. Neydi o zaman var olan sorunlar? O zaman bir insanın “Ben Kürt’üm.” demesi yasal olarak mümkün değildi. Kürtçenin konuşulması yasaktı. Çerkezce konuşmak mümkündü, Arapça konuşmak mümkündü, Arnavutça konuşmak mümkündü, “Ben Arnavut’um.” demek mümkündü, “Ben Çerkez’im.” demek mümkündü ama “Ben Kürt’üm.” demek mümkün değil idi. Bu Türkiye gerçeği. Bu gerçek karşısında biz bu gerçeği istismar etme yerine ne yapılması gerektiğine inanıyorsak onu çıktık ilan ettik. Yirmi yıl önce, 1989 yılında ve dedik ki: “Türkiye bir ırk devleti, bir kan devleti, bir kafatası devleti değildir. Bizim milletimizin içinde elbette birbirinden farklı etnik kimliklere mensup insanlar vardır. Onların kendi ana dillerini konuşmak temel haklarıdır; kendi kimliklerini yaşatmak temel haklarıdır, onunla iftihar etmek haklarıdır; kimse onların kimliklerini ifade etmesini engelleyemez, kimse onların ana dilini konuşmasını engelleyemez.” dedik ve bu raporu yazdık. (CHP sıralarından alkışlar)

SIRRI SAKIK (Muş) – Arkasından Kürt milletvekillerini de partiden ihraç ettiniz. Sana rağmen yapıldı o program. Kürt milletvekillerini kim ihraç etti, siz etmediniz mi?

(12)

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Ve 1991 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine ilk kez, ilk kez benim imzama ve diğer 38 arkadaşımın imzasıyla Kürtçenin de konuşmasının önündeki yasal engelin kaldırılması amacıyla bir kanun teklifi verildi.

HASİP KAPLAN (Şırnak) – O raporda biz vardık ama sonradan Dersim modeline geldiniz.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Şimdi, bunları dinlemekten rahatsız olmayın...

BAŞKAN – Lütfen... Sayın milletvekilleri...

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Bunları dinlemekten rahatsız olmayın. Sorunlarınızı bize aktarın, konuşuruz. (DTP sıralarından gürültüler)

HASİP KAPLAN (Şırnak) – Ben de vardım...

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, lütfen Hatibi dinleyelim.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Şimdi, ben bu konuya nasıl baktığımı anlatıyorum. Sabırla dinleyin. Biz sizi dinledik, siz de bizi dinleyin.

HASİP KAPLAN (Şırnak) – Buyurun, okuyun. Arkasında durur imza atarız.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Yani bu sözlerden telaşlanarak, tepki göstererek bir yere varamazsınız. (DTP sıralarından gürültüler)

HASİP KAPLAN (Şırnak) – Söylediklerinizin arkasında durun, o lafların arkasında durun.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Değerli arkadaşlarım, bunlar tarihî gerçekler. Bu, işin özüdür. Yani biz o zaman çıkmışız demişiz ki: “Kimsenin etnik kimliğine yasak koyamazsınız.” ve ayrıca demişiz ki: “Devlet hiçbir zaman vatandaşının etnik kimliğini fark edemez, etnik kimliğini göremez, etnik kör olmak zorundadır.”

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Şimdi?

DENİZ BAYKAL (Devamla) – “Kimsenin etnisitesiyle devlet uğraşmasını kimsenin etnisitesine karışmasını, kimsenin etnisitesine yaranmaya çalışarak bir yere gidebileceğini zannetmesin. Etnik konuları o anlayışa mensup olan insanlara bırakın. Sivil toplum olarak her türlü faaliyeti özgürce yapma imkânını sağlayın, gerisine de karışmayın. Etnisiteye karışırsan bu işin altında kalırsın, çok ciddi zarar verirsin.” demişiz. O zaman demişiz. (CHP sıralarından alkışlar).

Yani demişiz ki o zaman: “Her etnik kesim kendi televizyonunu kursun, radyosunu kursun ama devlet karışmasın.” demişiz. Devlet eğitim işine karışmasın, etnik eğitim işine karışmasın.” demişiz.

M. NURİ YAMAN (Muş) – Özel okullar...

DENİZ BAYKAL (Devamla) – “Herkes kendi etnik kimliği içinde özel çalışmalarını yapsın, derneklerini kursun ama eğitime etnik dili karıştırmayın.” demişiz.

Şimdi, bu, bizim o zaman koyduğumuz çizgi ve bence çok büyük bir hizmet. Bunu yaptığımız zaman biz DGM’ye verildik. O zamanki devlet güvenlik mahkemeleri bizi hesap vermek üzere çağırdı “Ne yapıyorsunuz? Türkiye’yi bölüyorsunuz.” diye. “Siz o kanunlarla Türkiye’yi bölüyorsunuz.” dedik biz. “Bir etnik kesime ana dilini konuşma hakkını nasıl tanımazsın? Bir insanın kimliğini ifade etmek hakkını nasıl yasaklarsın? Bu, kabul edilemez” dedik. Bunun mücadelesini biz yirmi yıl önce verdik.

Şimdi değerli arkadaşlarım, geldiğimiz noktada olay başka. Şimdi, deniliyor ki: “Bu etnik kimlikten yola çıkarak...” Yani biz ne diyorduk o zaman? Türkiye’de bir Çerkez hangi hakka sahipse Kürt de o hakka sahip olacaktır; bir Arnavut hangi hakka sahipse Kürt de o hakka sahip olacaktır; olmalıdır. Bunu sağlamalıyız. Bunun hukuku geride bıraktığımız yirmi yıllık süreç içinde gerçekleştirildi ve bugün Türkiye’de hukuk bakımından en azından bu konuda bir problem yok ama yaşanan gerçek hâline hâlâ dönüşmemiştir. Bu hukuki düzenleme hayatın bir gerçeği hâline Türkiye’nin her yerinde tam dönüşmemiştir. Türkiye’de bürokraside bu anlayışın yerleştirilmesine ihtiyaç vardır, bunun samimiyetle benimsenmesine ihtiyaç vardır ve bu zihniyetin

bütün ülkemizde paylaşılmasını sağlamaya ihtiyaç vardır. Bunlar önümüzdeki problemler ama bunun sağlanmasına, etnik kimliğe özgürlük...

Ha şimdi geldiğimiz noktada bazıları diyor ki: “Yetmez.” Ee ne yapacağız? “Bu etnik kimliği bir ayrı millete dönüştüreceğiz. Türkiye’de ayrı bir millete dönüştüreceğiz, ayrı bir millet olarak bizi kabul edeceksiniz ve biz ayrı millet olarak bir Çerkez’in, bir Arnavut’un, bir Arap’ın, bir Gürcü’nün sahip olduğundan daha farklı, imtiyazlı bir statüye sahip olacağız.” Bu söyleniyor şimdi.

Değerli arkadaşlarım, bu yanlıştır. Bu, Kürt kökenli insanlarımız için yanlıştır; bu, hepimiz için yanlıştır; bu, bölgenin barışı, istikrarı, huzuru için yanlıştır. O istikamete girdik mi ne olacağını merak ediyorsanız Irak’a bakınız, Irak’a bakınız, diğer Orta Doğu ülkelerine bakınız. Böyle bir tehlikeye Türkiye’nin sürüklenmesini önlemek için etnik kimliğe saygı göstereceğiz ama bunu bir millî ayrıştırmaya dönüştürmek isteyen ve bunu da silahla dayatmak isteyen, içeriden, dışarıdan birilerinin desteklerini ayarlayarak, her birisinin kendi hesabını göz önünde bulundurarak, içerde mayın patlatarak, masum insanları öldürerek, şiddetle, terör tehdidiyle millî ayrıştırmayı dayatmaya kalkmak kabul edilemezdir! (CHP sıralarından alkışlar)

Şimdi, değerli arkadaşlarım, buradaki mesele şu: Elbette herkes kendi kimliğine sahip olacak ama o kadar. Bizim bir devletimiz var. Devletimizin adı “Türk devleti”, milletimizin adı “Türk milleti.” “Bu, bir etnik dayatma.” diyor değerli arkadaşlarım. İnsaf ediniz! Yani bu etnik dayatmayı Türkiye’de Çerkezle hissetmiyor, Araplar hissetmiyor, Arnavutlar hissetmiyor, milyonlarca Kürt kökenli vatandaşımız hissetmiyor da PKK hissediyor diye biz de öyle hissetmek zorunda mıyız? (CHP sıralarından “Bravo” sesleri, alkışlar)

SIRRI SAKIK (Muş) – Benim sorunum değil ki! Ben hissediyorum.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Değerli arkadaşlarım, buradaki “Türk milleti” lafı etnik bir anlam taşımaz. Bu, bize dünyanın verdiği bir addır, dünyanın verdiği bir ad. Bize “Türk” diyorlar. Yani “Türk” derken Kürt’ünü, Arap’ını ayırmadan diyor. “Siz Ermenileri kestiniz.” diyor, “Türkler, Ermenileri kesti.” diyor.

“Türkler Ermenileri kesti.” derken onlar, acaba, Kürtler kesmedi de etnik Türkler kesti mi demek istiyor? Ne alakası var?

AHMET YENİ (Samsun) – Yanlış.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Yanlış bunlar tabii. Bunlar yanlış. Bu yanlışın Kürt-Türk ayırmadan bize yönelik yapıldığının altını çizmek istiyorum.

SELAHATTİN DEMİRTAŞ (Diyarbakır) – Kesmenin kendisi yanlış.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Yani, Bosna’da Boşnaklar var. Gidin, Boşnaklara bir sorun bakalım, Sırp, diğerleri onlara ne diyor? “Boşnak.” Dili farklı. “Türk” diyor.

Değerli arkadaşlarım, burada Arnavutlar yaşıyor, burada yaşayan Arnavutlar var, “Arnavutluk” diye de bir ayrı devlet var. Türkiye’de Araplar var, Suriye’de Arap var, Mısır’da Arap var, Irak’ta Arap var...

SIRRI SAKIK (Muş) – Kardeşim, biz bu toprakların sahibiydik, biz sonradan gelenler değiliz.(CHP sıralarından “Dinle, dinle!” sesleri)

İSA GÖK (Mersin) – Dinle, hiç mi kültür yok!

BAŞKAN – Lütfen sayın milletvekilleri...

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Yani, Türkiye’deki her etnik kimliği bir ayrı siyasi devlet hâline dönüştürme yaklaşımı içine mi gireceğiz? Biz, burada bir millî devlet oluşturmuşuz. Bu millî devlet kimsenin etnik kimliğini sorgulama hakkına sahip değil. Herkesin etnik kimliğine herkes saygı göstermek zorunda. Bu konuda geçmişte yanlışların yapıldığı doğrudur, haksızlıkların yapıldığı doğrudur ama onları kaldırmak için biz öncülük yapmışız, yirmi yıl önce bunun mücadelesini vermişiz. Bunları aşacağız ama şimdi geldikten sonra “Millî ayrışmayı getirelim, ayrı bir millî devlet kuralım...” Yok böyle bir şey. Bunda kimsenin yararı yok. Bunun modası geçti, bu 19’uncu yüzyılın projesi, bitti bu iş. Şimdi burada hepimiz bir millî devlet olarak beraberiz. Türkiye’de yaşayan Arnavut Türk milletinin Arnavut’udur, Türkiye’de yaşayan Çerkez Türk milletinin Çerkez’idir, Türkiye’de yaşayan Kürt de Türk milletinin Kürt’üdür, hiç şüphe yok. (CHP sıralarından alkışlar)

70 milyon insanız. Güneydoğuda yaşayanların çok daha fazlası Türkiye'nin diğer yerlerinde Kürt kökenli vatandaşlarımız olarak yaşıyorlar. Türkiye’de çapraz evlilikler yaşanmış, yüz binlerce çapraz evlilik yaşanmış, milyonlarca insan gitmiş ülkenin değişik coğrafyalarında hayat kurmuş, evlenmişler, iş tutmuşlar, çoluk çocuk sahibi olmuşlar, ticaret yapıyorlar. Hayatın bir parçası. Şimdi onlara diyeceğiz ki: “Etnik kökenin dolayısıyla gel seni ayırıştıracağız.” Var mı böyle yağma? Bunda kimin yararı var? Onlar hayatlarını kurmuşlar, çocuklarını okutacaklar, yetiştirecekler “Hayır, sen gel etnik kökenin dolayısıyla seni ayrı bir milletin parçası hâline getireceğiz...”

Değerli arkadaşlarım, bunu demokrasi adına kim söylüyorsa yanlış söylüyor. Demokraside böyle bir şey yok. (CHP sıralarından alkışlar) Demokraside hiçbir millî devlet kendi içindeki insanların millî ayrışmasını teşvik edecek uygulamalara kesinlikle izin vermez. Ne Avrupa Birliği’nin müktesebatı ne uluslararası hukuki sözleşmeler, insan hakları sözleşmeleri; her etnik kimliğe ayrı bir millî devlet hâline dönüşme yolunu açacaksın, kendi ana dilinde ayrı bir eğitim düzeni kuracaksın... Yok böyle bir şey. Bunlar bizi ayırıştırır.

Değerli arkadaşlarım, şimdi bakınız, bu Hükûmetin getirdiği bu projelerin içinde maalesef bütün bunlar birer mayın olarak yerleşmiştir. Tabii, Hükûmet yılmış, kamuoyunun yükselen tepkisini görmüş, sessizce, işte orada “seçmelik dersler” falan diye üniversitede götürecek. O seçmelik dersi Sayın İçişleri Bakanı, Anayasa’nın 42’nci maddesi karşısında nasıl uygulayacaksın, nasıl uygulayacaksın? Anayasa’nın 42’nci maddesiyle nasıl bağdaştıracaksın onu?

SIRRI SAKIK (Muş) – Peki sizin raporunuz nasıl uygulanacak?

DENİZ BAYKAL (Devamla) - Bütün bunlar... “Onu değiştireceğiz...” Anayasa’yı niçin değiştirmek istediğiniz bu vesileyle de bir ayrı kez ortaya çıkmış oluyor.

Değerli arkadaşlarım, bakınız, bu bölgede yapılması gereken şey, hiç şüphe yok herkesin kimliğine saygı göstermektir, devletin bütün unsurlarının ona o saygıyı göstermesini güvence altına almaktır, kimsenin etnik kimliğinden dolayı hiçbir baskıya maruz olmayacağını güvencesini ortaya koymaktır, herkesin etnik kimliğinin kendi şerefi olduğunu kabul etmektir.

Türkiye’de “Ben Kürt’üm.” diyebilmek o insanların elbette şerefidir, şanıdır, onurudur, hakkıdır, hiç şüphe yok. (CHP sıralarından alkışlar) Bu konuda hiçbir tartışmayı kabul etmemiz mümkün değildir. Etnik kimlik herkesin şanıdır, şerefidir, onurudur ve onu yaşatmak, ana dilini kullanmak, özgürce kullanmak hakkıdır.

Türkiye’de bir başka etnik kesim hangi hakka sahipse Kürtler de o hakkın tümüne sahip olacaklardır. Dünyadaki bir ulus devlette bir etnik kimliğe tanınan özgürlüklerin tümü Türkiye’de de bizdeki bütün etnik kimliklere tanınacaktır. Bu konularda bir problem yok ama bu demek değildir ki “Biz ayırırız, bak terör anaları ağlatıyor, gel analar ağlamasın, benim istediğimi ver, biz de ayrışalım.” Yok böyle bir şey! Yok böyle bir şey!

SIRRI SAKIK (Muş) – Sen istesen de ayrışmaz.

DENİZ BAYKAL (Devamla) - Üzüntü verici olan tabii, Türkiye’de iktidarın bu anlayışa kendisini teslim etmeye başlamış olmasıdır. Bu çok üzüntü verici bir tablodur. Hâlbuki yapılması gereken şey, bizim bir an önce bakış açımızı değiştirmektir.

Hükûmet PKK’ya bakıyor, Hükûmet PKK’yla iş birliği yapmaya çalışıyor, bu konuda araçları kullanmaya çalışıyor. Dış araçlar zaten onu telkin ediyorlar, onlar zaten devrede, içerideki insanların da katkılarını alarak, PKK’yla iş birliği yaparak bu işi kontrol etmeye çalışıyor. Çıkamaz yoldur, hiçbir yere götürmez.

Hükûmet PKK’ya bakıyor, Hükûmet PKK’yla iş birliği yapmaya çalışıyor, bu konuda araçları kullanmaya çalışıyor. Dış araçlar zaten onu telkin ediyorlar, onlar zaten devrede, içerideki insanların da katkılarını alarak, PKK’yla iş birliği yaparak bu işi kontrol etmeye çalışıyor. Çıkamaz yoldur, hiçbir yere götürmez.

Yapılması gereken şey: Açılım yapacaksanız yapacağınız açılım PKK açılımı olmayacak, gerçekten Kürt açılımı olacak, Kürt kökenli insanlarımıza yönelik açılım yapacaksınız, o insanlara bakacaksınız. O insanlara baktığınız zaman ne göreceksiniz? Çok açık bir şekilde orada çok büyük bir ekonomik ve sosyal reformlara ihtiyaç var. İşsizlik olağanüstü. İşsizlik, değerli arkadaşlarım, her işin başı, bütün kötülüklerin anası. İşsizlik aileyi çökertiyor, sosyal dokuyu çökertiyor; işsizlik gençleri, insanları geleceksiz bırakıyor ve onları çaresiz

birakıyor. Bu çaresizlik duygusunu ortadan kaldırmak lazım. Bölgeye çok ciddi bir ekonomik program uygulamak lazım, öyle böyle değil. Laf ola bütçe görüşmelerinde şunu yaptık, bunu yaptık ölçüsünde değil, sırf bu iş için büyük kaynak ayırarak Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu'sunu ayağa kaldıracak çok ciddi ekonomik atılımlar yapmak lazım. Hâlâ GAP'ı bitiremedik değerli arkadaşlarım, kırk yıllık işimiz. Sulamanın hâlâ yüzde 13'ü yapılmış hâlde. Bölgeyi en kolay olumlu etkileyecek, halkın refahını yükseltecek proje; bir an önce bitirmek lazım. Konuşuyoruz, "12 milyar dolar ayırdık." dedi daha önce Hükûmet, ortada hiçbir şey yok. Hangi ihaleleri yaptınız? Hâlâ Mardin ovası susuz. Barajlarda toplanmış sular ama o suları toprağa taşıyacak sulama projeleri bir türlü harekete geçirilemiyor. Buna bir an önce son vermek lazımdır. Orada değerli arkadaşlarım, teşvik uygulamasıyla, bugüne kadarki anlayış içinde, ekonomik yapıyı değiştirmek mümkün değildir çünkü teşvik, yolsuzluğu finanse eden bir uygulamadır. Teşviki alanlar, o bölgede aldıkları parayı götürüyorlar Türkiye'nin batısına, oraya yatırım yapıyorlar ve bölgenin kalkınmasına destek vermiyorlar. Bunun önüne bir türlü geçilememiştir. Yapılması gereken iş, doğrudan devleti oraya sokmaktır. (CHP sıralarından alkışlar) Doğrudan devleti Güneydoğu Anadolu'nun kalkınması için devreye sokmaktan başka çare yoktur. İtalya bunu geçmişte uygulamıştır. Biz, kendi kalkınmamız için geçmişte bunu uyguladık. Şimdi, Güneydoğu için bunu uygulamak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Oraya fabrikaları kuracaksınız, Etibanklar, Sümerbanklar, Et-Balık Kurumları hepsi kapatıldı; o bölgede kuracaksınız. O bölgenin madenini işleteceksiniz. O bölgenin ürünlerini değerlendireceksiniz ve orada insanlar binlerce, on binlerce insan orada iş sahibi olacak. 11 çocuğu var, işi yok, çocuklarına yiyecek alacak imkânı kalmamış. Böyle bir aile düzeni içinde, elbette, teröre giden insanları kendi elimizle ortaya koyuyoruz. Bunu değiştirecek en etkin yol, o insanlara geçim kapısını açmaktır. "E, canım, zarar ediyor devlet teşkilatı, kurarsak, devlet ekonomik işletmesi kurarsak." Zarar ederse, zarar etsin. Bu, ekonomik hesap işi değil, finansman, hesap işi değil, bunun gereğini yapacaksınız, bu bir barış projesi, mutlaka uygulayacaksınız. (CHP sıralarından alkışlar)

Bakınız, bir mayından temizlenme söz konusu. O işte dahi o bölgeye onu düşünemedik. O işi dahi, kim yaparsa ona vermek için Hükûmet çırpındı

durdu, neyse ki Anayasa Mahkemesinin kararıyla önledik. O mayından temizlenecek araziler mutlaka o bölgenin refahı için, kalkınması için harcanmalıdır, mutlaka bunun yolu ve yöntemi bulunmalıdır.

Aynı şekilde, bölgeye yönelik olarak çok ciddi bir eğitim hamlesi yapmaya ihtiyaç var. Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de devlet eğitimi bilinçli bir şekilde çöktü. Bugün, ancak, cebinde parası olanlar, çocuklarını kolejlerde ya da dershanelerde hazırlayarak, yetiştirerek doğru dürüst okullara gönderme imkânına sahip. Yoksa, devlet okullarından, eskiden olduğu gibi, halk çocuklarının gelip yetişme şansı maalesef kalmamıştır. O bölgeye, bütün bu anlayışları ortadan kaldıran bir yaklaşım içinde ciddi bir eğitim projesiyle girmek lazımdır. Türkiye'nin en başarılı okulları, kolejleri, Anadolu liseleri, fen liseleri, Türkiye'nin en değerli öğretmenleri, en iyi teşvikler onlara sağlanarak, her birisi, Güneydoğu'daki o illerde, ikişer, üçer tane, en başarılı okullar olarak kurulmalıdır, mutlaka bu gerçekleştirilmelidir. O bölgedeki çocukların gelecekte Türkiye'nin tümüne hükmedebilecekleri, Türkiye'nin tümüne yönelik söz sahibi olabilecekleri güven onlara mutlaka verilmelidir. Şimdi, okulda hoca yok, matematikçi yok, yabancı dil yok, bilmem fen dersleri yok, oralarda oyalanıyor, sonra da yıl sonunda ÖSYM'lerde tabloyu görüyoruz. Okulu birincilikle bitirmiş ama sıfır çekmiş bilmem ÖSYM sınavında. Bu tabloyu değiştirmek lazım değerli arkadaşlarım. Bu, terörle mücadele yöntemi işte. Anaların gözyaşına son vermek istiyorsanız oradaki çocuklara sahip çıkacaksınız, oradaki insanlara iş vereceksiniz. (CHP sıralarından alkışlar)

Değerli arkadaşlarım, kadın projesi fevkalade önemli. Kadın, Güneydoğu Anadolu'nun özü. O insanlara sahip çıkacaksınız. Aileleri güçlendireceksiniz. Öyle, yeşil kart uygulamasıyla ya da arada sırada ramazanda poşet dağıtarak falan değil, sosyal güvenlik sistemini oturtarak, onlara gerekli desteği vererek, onların devletlerine güvenmelerini, çocuklarını doğru dürüst yetiştirmelerini mümkün kılacak şekilde çok ciddi kaynak ayıracaksınız, teşkilat kuracaksınız, Güneydoğu'daki kızlarımıza, kadınlarımıza sahip çıkacaksınız. Bütün bunlar kaçınılmaz temel ihtiyaçlar olarak gözüküyor. Bunları mutlaka gerçekleştirmemiz lazım.

Ekonomiye ve reformlara bölgede girmek lazım.

Kimlik konusunda bir tereddüdü zihinlerden söküp çıkarmak lazım ve PKK'yı etkisizleştirmek için bir programı etkili bir biçimde kullanmak lazım. Diplomasiyi seferber ederek kullanmak lazım; Irak'la iş birliği olanaklarını seferber ederek kullanmak lazım.

Değerli arkadaşlarım, bakınız, son zamanlarda Dışişleri Bakanımız Erbil'e gitti. Kuzey Irak yönetimiyle bir araya geldi; kapsamlı bir ekonomik iş birliği projeleri açıkladı; yakın bir iş birliği içine girmemiz öngörüldü. Peki, Kuzey Irak'ın Türkiye'ye yönelik yapması gereken bir şey yok mu? Yani bizim Kuzey Irak'tan ve Irak'tan yapmamız gereken bir talep yok mu? Çok afaki bir şekilde "PKK'yı tasfiye et." sözünü kastetmiyorum mesela, PKK'nın bir terör örgütü olarak ilan edilmesini sağlayamaz mıyız? Hâlâ Kuzey Irak, PKK'nın bir terör örgütü olduğunu söyleyememiştir. Mesela, örgütün elebaşlarından bazılarının Türkiye'ye teslim edilmesini sağlayamaz mıyız? Sağlamamız gerekmiyor mu? Bakın, Amerika ilan etti. 3 kişi uyuşturucu yolsuzluğuyla uluslararası suçlu ilan edildi. Bari, bunları onlardan almanın bir yolunu bulamıyor musunuz? Koca Türkiye... O kadar geniş paketlerle gittiniz, Erbil'i Dışişleri Bakanı olarak ziyaret ediyorsunuz, olağanüstü önemli bir adım. Bunun karşılığında ne aldığınızı doğrusu çok merak ediyorum. PKK'yı terör örgütü olarak ilan ettirebildiniz mi? Onlardan, örgütün elebaşlarının teslimini sağlayabildiniz mi? PKK örgütünün siyasi büroları hâlâ faaliyet hâlinindedir Kuzey Irak'ta. "Kandil'e ulaşmak mümkün değil, çok güç..." Peki, Kandil'e ulaşmak mümkün değil de, Kandil'e giden yolları tutmak mümkün değil mi? O yollar kimin kontrolünde?

SIRRI SAKIK (Muş) – Git, tut!

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Kandil'in lojistik ihtiyaçları, yiyeceği, içeceği, silahı, ilacı, cephanesi nereden geçiyor? Kaç yoldan geçiyor? O yolları kim denetliyor? Bunu sağlamak mümkün değil mi? Bu sağlanabilmiş diyebilir miyiz?

Değerli arkadaşlarım, yani bizden birileri bir şey istiyor, yapıyoruz. Ee, biz de birilerinden bir şey isteyelim Allah aşkına! PKK'yı etkisizleştirecek bir politikayı kararlılıkla ortaya koyun; diplomasiyle uygulayın, ekonomik imkânlarla, ekonomik iş birliğiyle uygulayın, uluslararası hukuku seferber

ederek uygulayın, Türkiye'nin gücünü ortaya koyarak bunu sağlayın. Sağlayın... (CHP sıralarından alkışlar)

Değerli arkadaşlarım “PKK’yla biz anlaşırız, Kandil’le biz müzakere ediyoruz, İmralı bize bu bağlantıyı sağlıyor” diyorsanız, buradan bir yere varmanız mümkün değildir çünkü -PKK’yı- elbette dünya şartları onun giderek artık orada varlığını sürdürmesini imkânsız kılacak yönde geliyor. PKK’nın orada kendini devam ettirmesi Amerika’nın buradan ayrılışından sonra elbette kolay değil ama unutmayın, PKK’yı kendi amaçları için orada kullanmaya hazır yerel güçler var. Kuzey Irak’ta, PKK’yı gerekirse Türkiye’ye karşı kullanmak, pazarlık etmek için kullanmak, Kerkük sorunu için kullanmak amacıyla besleyen, destekleyen güçler var. O güçlerle işinizi halledin. Bu doğrultuda bir çalışmanın maalesef hiçbir işaretini göremiyoruz, bundan da çok büyük üzüntü duyuyoruz.

Değerli arkadaşlarım, bir defa, şunu hepimizin çok iyi bilmesi lazım: Türkiye'nin terörle mücadelesini başarıya ulaştıracak olan temel unsur, hiç kuşku yok o bölgedeki insanı kazanmaktır, o bölgedeki insana, Türkiye'nin bütünselliği içinde diğer farklı etnik kökenlere sahip olanlar gibi hak ve hukuk sahibi olduğu duygusunu onlara vermektir; onları, dışlanmışlık, tecrit edilmişlik duygusundan çekip çıkarmaktır, lafla değil uygulamayla bunu yapmaktır. Bu, yapmak zorunda olduğumuz bir şeydir, yapılabilecek olan bir şeydir ve bunu yapmalıyız.

Elbette, bizim çok acı geçmiş anılarımız var, bu bölgede yaşadığımız olumlu olumsuz günler var, çekilmiş ıstıraplar var. İlişkilerimizi kurarken birbirimizin duyarlılıklarına saygı göstermek en temel sorumluluğumuz olmalıdır. Kimse kimseyi peşin olarak mahkûm etmemelidir, kimse kimseyi dışlamamalıdır. Herkesin duygularına, düşüncesine, anlayışına, acılarına, anılarına saygı göstermelidir. Bu konuda hiçbirimiz geçmiş acıları kaşıyarak, kurcalayarak, birbirimize fatura ederek bir yarar sağlayamayacağımızı bilmeliyiz. Birbirimizin gönlünü kazanmak durumundayız, birbirimize saygı göstermek durumundayız. Yaşadığımız acı olaylar ne olursa olsun artık el ele, birlikte yaşamak zorunda olduğumuzu birbirimize hatırlatmak zorundayız. O nedenle, ben, ta bin yıllık bir tarih içinde Selçuklu döneminde, Osmanlı döneminde,

cumhuriyet döneminde yaşanmış acıların tümüne saygı gösteriyorum. O acıları yaşayan insanların duygularına, hassasiyetlerine saygı gösteriyorum ve onların hiçbir zaman bir siyasi çekişme konusu hâline getirilmemesinin olağanüstü önem taşıdığını bir kez daha ifade etmek istiyorum. Artık, biz yüzümüzü geleceğe yönelteceğiz, el ele vereceğiz ve birlikte yürüyeceğiz. Geçmişte elbette –Sayın Türk, konuşmasında söyledi- hiçbir şekilde kabul edilemez çok acı ifadeler kullanılmıştır, çok yakışıksız değerlendirmeler yapılmıştır ama o anıların üzerinden geleceğe bakamayız, onlar artık unutulmuş.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Baykal, süreniz doldu, ne kadar bir süreye ihtiyacınız var tamamlayabilmeniz için?

DENİZ BAYKAL (Devamla) – Kısa bir süre.

BAŞKAN – Tamam, açıyorum.

DENİZ BAYKAL (Devamla) – O nedenle, geçmişi bu acı anılarıyla birbirimize fatura ederek değil, onları geride bırakma kararlılığı içinde yeni bir geleceğe yüzümüzü döndürmeliyiz diye düşünüyorum. Biz, bu doğrultuda bakıyoruz, bu anlayışla bakıyoruz. Bu doğrultuda, Türkiye'nin tümünü, etnik kimliği ne olursa olsun, etnik özelliği ne olursa olsun, bütün vatandaşlarımızın ortak vatani olarak düşünülüyor. Türkiye'nin yetmiş iki milyon tapusu var. Bu tapunun her biri, teker teker her bir vatandaşımızın elindedir (CHP sıralarından alkışlar) ve kimse onların etnik kimliğini sorgulamak hakkına sahip değildir. Etnik kimliği devletin görme hakkı yoktur, görmesi mümkün değildir. Kimse de “Biz şu etnik kimliğe sahip olanlar.” diye ayrı baş çekmeye, ayrışmaya, kümeleşmeye yönelmemelidir. Hepimizin bireysel hakkı ve hukuku eşit olarak en yüksek düzeyde güvence altına alınmalıdır, alınacaktır ama hiçbir zaman, Türkiye’yi ayrıştıracak, parçalayacak bir sürecin parçası hâline kimse dönüşmemelidir.

Bu yaklaşımın temel çıkış anlayışı olduğuna inanıyorum. Türkiye bunu başaracaktır. Buradaki ana nokta, Hükûmetin Türkiye’ye bir bütün olarak değil etnik kimlikler penceresinden bakma anlayışını artık bırakması gereğidir.

)23)

Maalesef, çok uzun süre, Sayın Başbakan, işte, yirmi sekiz ya da otuz sekiz kimliği birbiri ardından söyleyerek Türkiye tarifi yapmayı çok önemli saymıştır. Bu, fevkalade yanlış bir yaklaşımdır. Elbette herkesin kendi etnik kimliği vardır ama siyasetçilerin bunları diline dolması doğru değildir, uygun değildir. Siyasetçinin görevi, bütün etnik kimliklere mensup olanlara eşit bakmaktır ve onların bir bütünün parçası olduğunu ifade etmektir. O bütünün adını söylemekten de hiçbir zaman Türkiye'yi yönetenler geride kalmamalıdır. Şöyle yüreğini doldura doldura, ben, Başbakanın "Türk milleti" dediğini duymak istiyorum. (CHP sıralarından alkışlar)

Bu konudaki zafiyetin Türkiye'yi ayrıştırmak isteyenlerin ekmeğine yağ sürdüğünü, onlara fırsat verdiğini kesinlikle unutmamalıyız. Şunu net bir şekilde söylemeliyim: Ben, Hükûmetin bugün mahcup mahcup açıklamaya başladığı ama temelinde etnik ayrıştırmayı millî eğitime taşımaya yönelik o projelerini görerek bunun çok sakıncalı bir istikamet olduğuna kesinlikle inanıyorum. Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz, ulus devletimizi, uluslaşma sürecimizi, millet olma mücadelemizi sahiplenmeye devam edeceğiz; bu doğrultudaki arayışlara hiçbir zaman katkı ve destek vermeyeceğiz; onları ve iş birliği yaptığı insanları tarihî sorumluluklarıyla baş başa bırakacağız.

Hepinize teşekkür ederim, sevgiler, saygılar sunarım. (CHP sıralarından ayakta alkışlar)

**SOSYAL DEMOKRAT HALKÇI PARTİ'NİN
DOĞU VE GÜNEYDOĞU
SORUNUNA BAKIŞI VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ RAPORU**

1989

**CUMHURİYET HALK PARTİSİ
RAPORLARI**

SOSYAL DEMOKRAT HALKÇI PARTİNİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU SORUNUNA BAKIŞI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ RAPORU (1989)

***** (O dönemde SHP Genel Sekreteri olan Deniz BAYKAL'IN başkanlığında oluşturulan komisyon tarafından hazırlanmış olan Raporun, DEMOKRATİKLEŞME ile ilgili bölümleri aşağıda aynen verilmiştir)**

***** (Dönemin ekonomik ve sosyal göstergelerinin güncellenme ihtiyacı olduğu için raporun bu kısımları olmaksızın aşağıda sunulmuştur.)**

ÖNSÖZ

Türkiye'nin temel sorunu; Anayasal ve yasal engellerin kaldırılarak demokrasinin, yurt düzeyinde kurumsallaştırılması, sanayileşerek hızlı kalkınmanın gerçekleştirilmesi; sosyal adaletsizliğin ortadan kaldırılarak ulusal gelirin kişiler ve bölgeler arasında hakça dağılımının sağlanmasıdır.

Demokrasi de ekonomik ve toplumsal gelişmede SHP'nin temel hedefleridir. Hiçbir aşamada birinin diğerinin önüne konulması, birine ötekine göre öncelik verilmesi düşünülemez.

Ülkenin sorunları içinde doğu ve güneydoğu sorunları öncelikli bir yer tutmaktadır. İnsan hakları ihlalleri, terör ve şiddet olayları, ekonomik gerilik, yoksulluk, yoğun işsizlik, güvensizlik ve kimlik bunalımı bu sorunların başlıcalarını oluşturmaktadır.

SHP Merkez Yürütme Kurulu, ülke barışını ve demokrasiyi çok yakından ilgilendiren bu sorunları tüm boyutları ile ele alıp değerlendirmeyi, kapsamlı ve somut çözüm önerilerini kamuoyuna sunmayı, yakın geleceğin iktidarı oran bir partinin vazgeçilmez görevi saymaktadır.

Topluma ve yöre halkına güven vermenin, insanları karamsarlık ve çözümsüzlük duygusundan, yanlış arayışlardan kurtarmanın en temel yöntemi, sorunları açıklıkla ortaya koymak, tartışmak ve yurttaşlarımızın güvendiyeceği çözüm önerilerini ortaya koyabilmektir. Merkez Yürütme Kurulumuz, Parti yetkilileri tarafından değişik zamanlarda ve aşamalarda ortaya konulan, açıklanan görüşlerin ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal yönleri ile değerlendirilmesini ve Parti Meclisi'nin onayı alınarak konunun bütünlük içinde ve bir uygulama programı halinde topluma sunulmasını yararlı ve gerekli görmüştür.

Bu raporda, yörenin bir bölümünde yoğun olarak yaşanan sıkıntılar, güncel sorunlar, ekonomik ve toplumsal durum, sosyolojik gerçekler, temel siyasal tercihler ve tespitlere ilişkin belirlemeler ile çözüm önerileri ortaya konulmaktadır.

BÖLÜM III- TEMEL TESPİTLER İLKELER VE SİYASAL TERCİHLER

A. TEMEL TESPİTLER VE İLKELER

47. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı bölümlerinde yaşayan yurttaşların ağırlıklı bir bölümü etnik açıdan Kürt kökenlidir. Özellikle ekonomik ve son yıllarda siyasal nedenlerle de yöreden batı, Orta ve Güney Anadolu bölgelerine yoğun göç olayı yaşanmaktadır.

Göç edilen bölgelerde yerleşen Kürt kökenli yurttaşlar farklı etnik yapılarından dolayı ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşamda hiçbir farklı uygulama ile karşılaşmamakta, bulundukları yerlerde ekonomik ve toplumsal bütünleşmeye katılmaktadırlar. Buna karşılık ülkenin belli bir coğrafyasında önemli sorunlar yaşanmaktadır.

Bu sorunlar, ayrılıkçı etnik grupların silahlı mücadelesi yanında; iktidarın yanlış tespitlerinden, politikalarından ve uygulamalarından da kaynaklanmaktadır. Sorunların giderek büyüdüğünü saptayan SHP Merkez Yürütme Kurulu, çözüm önerilerini ortaya koymadan önce sorunların çözümünde temel alınacak tespitleri, ilkeleri ve siyasal tercihleri belirlemeyi gerekli görmüştür.

48. Cumhuriyeti kuranlar laikliği ve etnik çoğulculuğu temel ilke olarak benimsemişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti bir din, mezhep, ırk ve kafatası Cumhuriyeti değildir. Türkiye, etnik köken açısından çoğulcu bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla Cumhuriyetimizin temel özelliği onun bir siyasal bilinç Cumhuriyeti olmasıdır. Cumhuriyet, Kurtuluş Savaşı sürecinde bu anlayışla Anadolu'da yaşayan ve değişik etnik kökenden gelen herkesin ortak katkısı ve eşit ağırlığı ile kurulmuştur. Bu zengin mozaik'in unsurlarından birini ya da birkaçını yok sayan anlayış ve politikalar gerçeklere uymaz ve kabul edilemez.

49. Türkiye etnik köken açısından çoğulcu bir yapıya sahiptir. Birbirinden farklı etnik grupların, mezhep anlayışlarının, dil farklılıklarının varlığı inkâr edilmeyecek bir sosyolojik gerçektir. Bunun içindir ki, Cumhuriyet özünde bir siyasal bilinç Cumhuriyeti olarak kurulmuştur.

50. Bu gerçeğin inkârına dayalı, tek bir ırkı ön plana çıkaran, çareyi ırksal anlayışta bulan, herhangi bir etnik karakterden ve mezhep anlayışından mucize bekleyen tahlil ideoloji ve politikalar çağdaş olmayacakları gibi çözüm de getiremezler.

51. Türkiye'nin kültür zenginliğini, toplumdaki çeşitliliği farklı ana dillerin varlığını ülke bütünlüğünün önünde bir siyasal engel olarak görmek ve buna göre politika oluşturmak yanlıştır. Yanlış olmanın yanında Cumhuriyetin kuruluş sürecindeki tarihi gerçeklere, Cumhuriyeti kuran siyasal kadroların sosyolojik tespitlerine ve değerlendirmelerine de aykırıdır. Bu nedendir ki özellikle 1980 askeri rejiminden sonra Cumhuriyetin temel tespitlerine ve ilkelerine ters düşen politikalar ve uygulamalar sorunların ağırlaşmasına yol açmıştır.

52. Bölgede yaşanan sorunlara demokrasi içinde çözüm arama yerine olağanüstü kurallar sürekli arttırılmış, konunun sosyolojik, kültürel, toplumsal ve ekonomik boyutları ihmal edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi ana dil yasağı, oniki yıldır süren sıkıyönetim ve olağanüstü yönetimler, insan hakları sorunları ve işsizlik derin toplumsal bunalımlara yol açmıştır.

53. Bölgede önemli güvenlik sorunu bulunmaktadır. Ayrılıkçı terör örgütlerinin yol açtığı iç silahlı çatışma zaman zaman önemli boyutlara ulaşmaktadır. Bu durum yöre halkının huzur ve güvenliğini ön plana çıkarmaktadır. Silahlı eyleme karşı hukuk devleti ilkelerine uygun olarak en etkin önlemlerin alınması gerekmektedir. Ancak bu yönde önlemler alınırken halkın desteğini sağlayacak politikalar ve uygulamalar üzerinde önemle durulması, başarı için kaçınılmazdır.

54. Demokrasinin doğal gereksinimi olan düzenlemeleri bir lütuf, bir özveri, bir zamanlama şeklinde görme anlayışı yanlıştır. Belirli kesimlerde hala geçerli olan bu anlayışın aşılması gerektiğine inanıyoruz. Ana dil yasağı ile ilgili düzenlemeyi "taviz", "zamanlama", "teslimiyet" mantıkları ile kaldırmayı reddeden düşünceye kesinlikle karşı olduğumuzu belirtmek zorundayız.

55. Doğu ve Güneydoğu olayları ile ilgili yaşanan iki temel yanlışın giderilmesi için toplumun her kesiminde önemli görevler düşmektedir.

Bunlardan Birincisi: Demokrasinin, insan haklarına saygının, hukuk devleti ilkelerine uymanın ayak bağı değil, sorunların çözümünde en sağlam dayanak olduğudur. Demokrasi içinde hak arama kanallarının soruna kadar açılması halk desteği için önemli bir etkidir. Sanığın yakalanması uğruna suçsuz insanların baskı görmesi hiçbir şekilde kabul edilemez.

İkinci önemli Yanılgı: Yanlış politikaların ve şiddete dayalı uygulamaların yol açtığı haksızlıklara, söven ve baskıcı yaklaşımlara tepki olarak gelişen umutsuzluk ortamıdır. Bu umutsuzluk, ülke bütünlüğü içinde sorunların çözümüne olan inançsızlıktır. Bu umutsuzluğa ve inançsızlığa dayalı politikaların bazı siyaset

Çevrelerinde ortaya çıkması ve bunu silahlı eyleme dnştrme girişimleri önemli bir yanılıdır. Bu politika ve girişimlerin yöreye, yöre halkına ve ülkeye yarar getirmeyeceği açıktır.

B. TEMEL SİYASAL TERCİHLER

56. SHP olarak temel siyasal tercihimizin başında ulusal bütünlük gelmektedir. Bütün sorunların ulusal bütünlüğü koruyarak ve üniter devlet yapısı içinde zleebileceğine inanıyoruz. Ulusal sınırlar içinde yaşan insanların farklı etnik kökenden gelmeleri, farklı kültürel, mezhepsel, dinsel özellikleri taşımaları bir arada yaşamaya engel değildir. Yüzyıllarca da olmamıştır. Bu farklılıkları kabul etmemek - görmezlikten gelmek, hazmetmemek yalnızca gerçeklere aykırı olmakla kalmaz, aynı zamanda ulus olarak, ülke olarak ağdaş bütünlük içinde ağdaşlaşmaya ulaşmayı da engeller.

57. Sosyal demokrat Halkçı Parti olarak, ulusal bütünlüğü demokrasinin, kalkınmanın, yurtiçi barışın ve bölge barışının temel unsuru olarak görüyoruz. Ulusal sınırlar içinde yaşayan insanlarımızın dil, din, mezhep ve etnik farklılıklar taşıması ulusal bütünlüğü engel değildir. Bu farklılıkları kaldırma girişimleri bir devlet politikası olamaz. Bu farklılıkları ortadan kaldıracak zora dayalı, baskıya dayalı; bir etnik yapının, bir mezhebin, bir dinsel inancın çıkarına dayalı politikaları, uygulamaya koyma girişimleri ülke bütünlüğüne yönelik derin bunalımların ortaya çıkmasına yol açar.

58. Toplumdaki farklılıkların herhangi birisi üzerine devlet politikası oturtulamaz, yüzyıllardır insanlarımız bu ilkel yaklaşımları reddetmişler ve barış içinde bir arada yaşamışlardır. Cumhuriyetimizin kurucuları da ağda Cumhuriyeti bu farklılıklar üzerine inşa etmişlerdir. Bu amaçla:

- Laikliği; değişik mezhep ve din farklılıklarının korunmasını, bir arada ve barış içinde yaşamanın güvencesi olarak görmüşlerdir.
- Yurttaşlığı da; hiç kimsenin etnik kökenine, diline, kültürüne bakmadan, onları birey olarak ayırmadan bir arada görmenin siyasal yorum - toplumsal yorumu olarak değerlendirmişlerdir.

Cumhuriyetin kurucuları, farklılıklarımızla birlikte yaşamının güvencesi, temel ön koşulu olarak Cumhuriyetimizin temel ilkesini, devletin bir etnik yapı devleti olmadığını bir din devleti olmadığını açık bir şekilde ortaya koyarak yerine getirmişlerdir. Etnik ve mezhepsel farklılıklar ayrışma neden olarak değil, kaynaşma ögesi olarak değerlendirilmiştir.

59. Bu topraklar üzerinde yaşayan hiçbir emik grubun diğerine düşmanlığının, suçlamasının olmaması ülke birliği için önemli bir etkidir. Karşı karşıya bulunduğumuz sorunlar Anadolu insanının ırkçılığından değil, yanlış politikalarda ve uygulamalardan kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle bu konudaki politikamızın bir kez daha ortaya konulmasında yarar görülmüştür. Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin politikasında devlet;

- Toplumdaki etnik farklılaşma ile
- Mezhep farkları ile ilgilenmez. Öyle bir farklılaşmada taraf tutmaz.
- Bütün yurttaşları Cumhuriyetin eşit haklı üyesi olarak görür.
- Devlet; toplumun çağdaş değerler sistemine ulaşması için genel siyasal düzenlemeleri yapar.

Çağdaş, katılımcı, demokratik geçerli ve işleyecek bütünleşmenin gereği budur. Bunun dışındaki politikalar zorlamadır, yapaydır.

60. Ulusal bütünlüğümüzü içinde dar, sık, geçmişin olumsuz değerlerine sahip anlayışları terk ederek, etnik ayrımcılık amacına dönük düzenlemelere, ideolojilere karşı durarak, ortak insanlığa giden yolu toplum olarak bulmalıyız.

61. Sosyal Demokrat Halkçı Parti olarak ülke sorunlarının da, bölge sorunlarının da bilincindeyiz. Bütün bu sorunları halka güven vererek ve halka güvenerek ülke bütünlüğü içinde çözeceğimize, toplumsal iç barışın, bölge barışının, ekonomik ve sosyal kalkınmanın tüm ülke düzeyinde hızla gerçekleşeceğine inanıyoruz.

62. Temel Siyasal Tercihlerimizden biride demokrasidir. Sorunlar ve sıkıntılar demokrasi kuralları tam işletilerek çözülebilecektir. Çağdaş Avrupa Toplumunun bir parçası olarak sorunlarımızın demokrasi içinde aşılabileceğine inanıyoruz. Çağımız, bütün sorunların demokrasi içinde çözüldüğü, geçmişten gelen her türlü farklılığın hoşgörüyü karşılandığı, bir çağdır. SHP'nin temel tercihi de bu yönde olacaktır.

63. Doğu ve Güneydoğu Anadolu sorunu da, Kürt sorunu da Türkiye'nin demokratikleşme ve demokratik haklar sorunu ile iç içedir. Nitekim sorunların yoğunlaşarak arttığı dönem, demokrasinin askıya alındığı dönemdir. Bunun bir rastlantı olmadığı açıktır. Dünyada demokrasi yönünde önemli açılımların olduğu bir aşamada Cumhuriyeti kuran ve demokrasiyi getiren bir partinin tarihten gelen işlevini çağdaş yorumlarla yürütmeyi üstlenen SHP geçmişte olduğu gibi gelecekte de tüm sorunların demokrasi içinde aşılacağına inanmaktadır.

64. Diğer önemli bir siyasal tercih de "yurttaşlık" kavramının ön plana çıkarılmasıdır. "Yurttaş" çağrınızın bir kavramı olarak, bütünleştirici, birleştirici ortak bir özelliği vurgulamaktadır. Yurttaş kavramı, Cumhuriyetin bireylerinin bir arada yaşamasını anlamlı kılan ona içerik ve zenginlik katan siyasal bir kimlik kavramıdır. "Yurttaş" kavramı, "vatan" olarak adlandırılan siyasal sınırlar içindeki toprakları eşit statüde, eşit ağırlıkta sahiplenmeyi, uğruna mücadele verilen ortak ideallerin paylaşılması kavramıdır.

65. Sosyal devlet yapısını gerçekleştirirken amacımız, insan unsurunu sürekli önde tutan, yurttaşların etnik köken ve mezhep başkalığından ötürü horlanmadığı bir toplum düzenine ulaşmaktır. Bu düzende yurttaşlar arası ilişkilerde çağdaş değerler dışındaki değerler kavramlar geçerli olamaz. Bir etnik köken, dil ya da mezhep değişikliği hiçbir yurttaş için avantaj veya dezavantaj olamaz. Genel demokratik yapılanma içinde yurttaşların etnik kimliklerini ortaya koyma gereğini duymayacağı, değişim ihtiyacının, herhangi birinin diğerine benzetilmesi olarak algılanmayacağı bir ortak amaç edinilmelidir. Yurttaşlar olarak kendimizi aşarak, ortak kültürü geliştirmeye yönelmeliyiz.

66. Dünyada milliyetçi dalgalanmaların yeniden ortaya çıktığı bu dönemde zora dayalı her türlü biçimlenmeyi reddederek çağdaşa, güzele, refaha bütünlük içinde toplumca ulaşmak amacındayız.

BÖLÜM IV-ÖNERİLER

B. SİYASAL YAKLAŞIMLAR:

Önemli sorunların bulunduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu toplumsal bölgesinde ekonomik ve toplumsal gelişmenin önemi yadsınamaz. Ekonomik gelişme güven ortamının oluşmasında önemli bir güçtür. Ancak ekonomik ve toplumsal gelişmenin sürekliliği, içinde bulunulan siyasal ortamla yakından ilgilidir.

Sosyolojik olarak değişik etnik kökenden gelen yurttaşlarımız arasında ciddi hiçbir uyuşmazlık, anlaşmazlık bulunmamaktadır. Bölge dışına çıkanların yaşayışları, davranışları insanların konuya ırkçı açıdan bakmadığını göstermektedir. Ancak ülkenin bu yöresinde uyumun, rahatlığın, hoşgörünün olmadığı da açıktır. Bu bölgenin özelliği nedir, neden bölgede bir sancı ve sıkıntı vardır. Yaşanılan sıkıntının etnik köken farklılığından kaynaklandığı söylenemez. O halde bu sancı nereden kaynaklanıyor?

- Daha önce de belirtildiği gibi bölgede Türkiye ortalamasının çok üstünde bir ekonomik ve toplumsal çarpıklık bulunmaktadır. Eskiden beri var olan bu çarpıklık son yıllarda giderek artmıştır.
- Yeni unsur olarak bölgede silahlı mücadele vardır. Silahlı mücadele ilerde de olabilir, bununla en etkin mücadele kendi yöntemi içinde elbette yapılacaktır. Ancak terör örgütünün silahlı mücadelesi ileri sürülerek halka yapılan baskı haklı gösterilemez. Bu, silahlı terör örgütlerinin tuzağına düşmektir. Terör tuzağının amacı, baskıdan bıkan insanların Devlete, Cumhuriyete yabancılaşmasını sağlamaktır. Bu, silahlı terör eyleminden çok daha vahimdir. Silahlı eylemle birlikte yabancılaşma sürecinin başlaması, en büyük tehlikedir. Bu süreç bir ölçüde başlamıştır.

Silahlı eylem tek başına önemli bir tehdit değildir ve etkinliği sınırlıdır. Önemli olan silahlı eyleme karşı, "en kısa zamanda sıfırlayacağız", "kökünü kazıyacağız", "bu Devlete meydan okumadır imha edeceğim" iddialarının halka yönelik olarak zorunlu kıldığı olumsuz ve hatalı uygulamalardır. Bu uygulamalarla eğer bir kısım yurttaş eylemlere sempati duymaya başlıyorsa, silahlı eylem amacına ulaşmış, devlet de tuzağa düşmüş demektir. Oysa Devlet, "terör tuzağına" düşmemenin yollarını bulmalıdır.

Teröre karşı olgun, soğukkanlı, kendine güvenen, halka güvenen, hiçbir zaman temel ilkelerden, temel ölçülerden sapmayan anlayışı ve politikayı Devlete egemen kılmak gerekir. Kısaca olaylara demokratik kuralların zorunlu kıldığı politikalarla yaklaşmak esas olmalıdır.

Terör eylemlerini etkisiz kılmada en büyük güvence, bölgede yaşayan halkın tutumudur. Halkın, etnik ayrıcalığa dayalı silahlı mücadelenin içinde yer almaması terörü önlemede en önemli dayanaktır. Bu nedenle halka sahip çıkma zorundayız. Biz SHP olarak olayların ve sorunların halkla ve halkın desteğiyle aşılabileceğine inanıyoruz.

C. DEMOKRATİKLEŞME PAKETİ

Bölgede yaşanan sıkıntıları, sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla ekonomik ve sosyal önlemlere koşut olarak "Demokratikleşme Politikaları Demeti" saptanmıştır.

Söz konusu demokratik düzenlemenin başlıca nedeni insan unsuruna verilen önem, başlıca amacı da halkımıza kaybetmeğe başladığı güveni, sevgiyi yeniden kazandırmaktır.

Demokratikleşme düzenlemesi içerisinde yer alacak başlıca önlemler şunlardır:

- Anayasadan başlayarak, bütün ilgili yasal düzenlemeler demokratik hukuk ülkelerine uygun hale getirilecektir.

- Bölgede yaşayan yurttaşların haklı ve yaygın şikâyetine yol açan sorgulama, yargılama ve ilgili diğer yöntemler yeni bir anlayışla ele alınarak, bu konuda Türkiye ölçüsünde yeni bir reform paketi hazırlanacaktır.

Bu çerçevede, ülke düzeyinde sorun olmaya devam eden, Gözaltı süresi, Gözaltı ile birlikte avukat bulundurma, avukat gözetiminde sorgulama, Sanığın avukatı yanında alınmayan itiraflarının kabul olarak kabul edilmemesi, Ceza, tutukevi ve sorgulama koşullarının iyileştirilmesi ile ilgili düzenlemeler, söz konusu pakette demokratik bir anlayışla ele alınacaktır.

- Ülke bütünlüğünden ayrı bir yönetim anlayışına gerek duyulduğu izlenimini veren Bölge Valiliği uygulamasına son verilecektir. Ekonomik ve sosyal sorunlar özel bölgesel kalkınma planlaması içinde ele alınacak, güvenlik otoritesi demokratik bir anlayışla düzenlenecektir.

- Olağanüstü Hal Kanunundaki temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan, demokrasiye uluslararası anlaşmalara ve evrensel hukuk ilkelerine aykırı olan bütün düzenlemeler kaldırılarak, idarenin yargıya müdahalesi, sansür, sürgün, zorla yerleşim yerlerinin boşaltılması ve yurttaşları rahatsız eden, demokratik yaşam ile bağdaşmayan uygulamalara son verilecektir.

- Yurttaşları, istekleri dışında bilgi vermeye zorlayan her türlü mekanizmalara, çeşitli gerekçelerle ortaya çıkan toplu sorgulama uygulamalarına son verilecektir. İşkence ve kötü muamele konusunda hukuk mevzuatından uygulamaya kadar her alanda köklü, caydırıcı düzenlemeler en kısa süre içerisinde gerçekleştirilecektir. Görevin kötüye kullanılması olaylarında idare elemanlarının yargı görevi görmesine olanak tanıyan yasal düzenlemeler kaldırılacaktır.

6. Anadil yasağı ve özgürlüklere ilişkin düzenlemeler :

- Özgürlük anlayışımız, devletin yurttaşlarına toplumsal ve kişisel gelişmelere uygun her alanda girişim inisiyatifi hakkını varsayar.
- Bu çerçevede yurttaşlar kendi özel girişimleri ile, özgür iradeleri ile istedikleri alana yatırım yapma, istedikleri alanda etkinlik gösterme hakkına sahiptirler.

- Kürt kimliğini kabul ederek kendine Kürt kökenliyim diyen yurttaşlara, bu kişiliklerine hayatın her alanında istedikleri gibi ve özgürce belirtme hakkına sahip olmaları olanağı sağlanacaktır.

- Bu çerçevede anadil yasağı ile ilgili her türlü yasal düzenleme yürürlükten kaldırılacak, yurttaşların anadillerinde serbestçe konuşabilmeleri, yazabilmeleri, öğretebilmeleri, bu dillerde değişik kültür etkinliğinde bulunmaları güvence altına alınacaktır.

Anadil yasağının kalkması ile anadillerin yurttaşların yaşamında özgürce kullanılması ve bu dillere yayın yapılması olanağı sağlanmış olacaktır.

- Hiç kuşku yok ki, Türkçe Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dili olacak ve eğitim dili olarak kullanılacaktır. Ayrıca Türkçenin tüm yurttaşlara öğretilmesi için gerekli önlemler alınacak ve uygulanacaktır.

- Toplumdaki değişik kültür ve dillerin topluma, tarihe ve kültürlerle saygı anlayışı içerisinde akademik bir çalışma olarak araştırılması Devlet eliyle düzenlenecek, bu amaçla araştırma birimleri, enstitüleri kurulacaktır.

7. Kültür ve İdeoloji :

- Değişik etnik kimliklerin varlığı, değişik kültür ve diller üzerindeki yasağın kaldırılması yanında, çağdaş bir toplum olarak, ortak insani değerle sistemine ulaşılması, değişik alt kültürlerden süreç içerisinde daha yukarı düzeyde ortak bir kültür, siyasal ve sosyal bilincin geliştirilmesi esastır. Bu yapılırken farklılıklarımızı teke indirgeme he-deflenmeyecektir.

- Dünya hızlı değişmekte, halk eşitliği ilkesine dayalı yeni bütünleşmeler çağımızda toplumları yeni hedefleri olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada önemle vurgulanması gereken başka bir husus da, değişik etki yapıların kimliğinin, kültürünün tespitiyle birlikte, o kimliği değişim rüzgârlarının, yeni sentezlerinin sıçramalarının ve bütünleşmelerinin dışında tutma çabalarının, o yapıyı sonsuza taşıyan her oluşumu onun etrafında görme anlayışlarının çağa uygun olmadığının kabul edilmesidir.

- Ortaya koyduğumuz yeni anlayış çerçevesinde ulusal eğitim sistemimiz, kültür politikamız düzenlenecek, toplumda güveni, sevgiyi, hoşgörüyü, üretkenliği, bütün ortak insani değerleri ön planda tutan anlayışı, bu alandaki temel politikaları oluşturacaktır.

D. GÜVENLİK ÖNLEMLERİ

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun önemli bir kesiminde bir güvenlik sorununun olduğu, arılıkçı terör örgütlerinin varlıklarının ve eylemlerini sürdürdükleri bilinmektedir.

Bu bölgemizdeki sorunlara bütünsel olarak yaklaşılacak, diğer alandaki politikalara koşut olarak güvenlik boyutu ele alınacaktır.

Terörle savaşmada yanlış politika ve uygulamaların, bu bölgede kimlik bunalımının ortaya çıkmasında önemli etkileri olduğu dikkate alınacaktır.

Merkez Yürütme Kurulumuz, ayrıntılara girmeden güvenliğe dönük önlemleri üç boyutta ele almaktadır. Bunlar: Güvenlik örgütlenmesi, yurttaş ve uluslar arası ilişkiler boyutlarıdır.

1. Güvenlik Örgütlenmesi :

- Bölgede iç güvenlik, değişik yerleşim yerlerindeki eşgüdümü sağlayacak bir otorite eliyle yürütülecektir. Böylece Bölge Valiliğinin kaldırılması çerçevesinde bu örgütlenme, sorunun bütün boyutlarını kapsayan bir anlayışla yeniden düzenlenecektir.
- Güvenlik örgütlerinde fiilen görev alacak kadroların esas çekirdeği profesyonel elemanlardan oluşacak, güvenlik önlemleri gerekli etnik ihtiyaçların karşılanması yoluyla düzenlenecektir.
- Köy koruculuğu uygulamasına son verilecektir.
- Sınır güvenliğinin sağlanmasına dönük düzenlemeler, bir plan dahilinde uygulamaya konacak, sınır güvenliğinin sağlanmasında gelişen tekniklerden yararlanılacaktır.
- Özellikle sınıra çok yakın bölgelerde çok dağınık ve yerleşme düzeni açısından güvenliğin sağlanmasında güçlükler olan bölgelerde, yeni bir yerleşim düzenine geçiş, kırsal bölgede ekonomik gelişme alanlarının oluşturulmasına paralel

olarak, hiçbir zorlama olmadan yurttaşların ekonomik gereksinimlerini karşılayacak, demokratik bir anlayışla ve gönüllülük çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

2. Yurttaş Boyutu :

- Terörle mücadele en değerli destek halk desteğidir. Güvenlik önlemlerinin uygulamasında insan unsuru sürekli ön planda tutulacak, bölge insanının diline, kültürüne, vatandaşlık haklarına saygı anlayışı egemen kılınacaktır.
- Bu amacı sağlayacak her türlü demokratik, hukuksal düzenleme uygulamaya konulacaktır. Demokratik anlayış ve ideoloji bütün güvenlik kadrolarınca benimsenip uygulanacaktır.
- Temel anlayış olarak yurttaşların suçsuzluğu esas alınacak, yurttaşların her türlü temel hak ve özgürlüklerine sonuna kadar saygı gösterilecektir.
- Zora dayalı istihbarat elemanı görevlendirmelerine son verilecektir. Dağınık yerleşim bölgelerinde uygulamaya konulacak güvenlik önlemleriyle ilgili düzenlemeler, vatandaşların ekonomik mağduriyetlerine yol açmayacak şekilde yapılacaktır.

3. Uluslararası Boyutu :

- Ayrıılıkçı terör hareketinin uluslararası planda destek görmemesine dönük her türlü düzenleme ve propaganda etkili olarak yapılacak, komşu ülke topraklarının Türkiye'ye dönük silahlı saldırılarda üs olarak kullanılmasını engelleyici her türlü diplomatik ilişki sonuç alacak şekilde sürdürülecektir.
- Bu amaçla uluslararası boyutta komşu ülkelerin bu soruna yardımcı olacak bir noktaya getirilmeleri hedeflenecektir.

Türkçe‘ÖZNE’doğru biliniyor mu? I

Prof.Dr..Ömer Demircan

Türkçe her sözde:ÖZNE,‘eylem’ ya da ‘ad’ tabanlı bir YÜKLEM,eylem-ZAMAN eki, her yüklem sonuna eklenen ÖZNEL-kimlik ayıran ekler zorunlu öğelerdir. Bütün sözdizimsel işlevler soneklerle belirtilir. Her sözel işleve ayrı bir ek koşulmuştur. Ayrıca, “konuşan, dinleyen, iletişmeyen” kişilerden biri olarak,her öznenin iletişimsel-kimliği, (-m,-sin,-Ø) arasından kişiyi,(-iz,-sin-iz, -ler) arasından sayıyıbelirtten ekseçilerek zorunlu olarak, her yüklem sonunaeklenerek belirtilir: “Sızıyarın okul-a git-mi-yor- mu-sun-uz?”

“Yeni-bilgi” taşıyanher özne: “sözcüksel-özneleme” işlemi ile söze girer. Yok,eğer yinelenip “bilinen-içerik” taşıyorsa dışlanıp yalnızca yüklem sonuna eklenen “özel-kimlik” ekleriyle belirtilir. Türkçe sözel üretimde genel artıklık yüzdeyüzdür. “Yeni bilgi” taşımadığı için söze girmeyen özne oranı ise genel %85 dolayında çıkıyor;söze giren “ben” %2, sen %1. Oyüzden özel kimlik ekleri “özne” sonuna değil, sözden hiç dışlanmayan yüklem sonuna, özel işlevler ise yüklem-tabanı olan eylem ardına eklenir. Kısaca, yüklem tabanı eylem sonuna eklenen bütün ekler“etkileşimsel,özel-işlev’leme” ekleri-dir. Özne, eylemin açıkladığı edim’lerden yalnızca iki’sini “yapar,” öteki: “ettirme, ettirtme, zor-lama, gizleme, etkilenme, ... işlevlerini başka öğelere aktarır. O nedenle Türkçe özne, “yapan” teri-miyle tanımlanamaz: özel-kimliği“yüklem-sonuna eklenen “kişi+sayı” ekleri belirler.Yüklem-tabanı ardına katılan bütün ekler, özneye bağlı olup öteki öge edimlerini işlevlerini yüklem-tabanına göre özne yönetir!

1. Sözdiziminde “özel” ilişkiler.

Sözel birimlemede ilk taban seçilip işlevlenen Türkçe kökler kapalı tek-heceli sesel-yansıma birimlerdir. Kökler (29’u harfli, biri harfsiz /2/) 30 sesbirim ile birimlenip biçimlenmiş.İkinci hecede başlayan soneklenemede ekler ise 15 sesbirim ile birimlenir. Bu işlem anlaşılmadığı için en az beş alt-işlemli “ses-uyumu” da doğru açıklanamaz. TÜRETME işleminin sözcüğün “taban-türü”ü ile anlamını değiştirdiği gözardı edilince, tür ile anlam değiştirmeyen sözdizimsel işlemler, özellikle “çatı-ekleri”ne bağlı ettirmeişlemleri de doğru anlaşılamaz.

Sözlükte türetme, ikileme, niteleme ile oluşan sözlüksel birimler sözdizimsel-işlev eki ile özel-seçimli etkileşimsel işlevlenerek sözel üst anlatım birimi olan dilsel “tümce”yi, bilgisel, düşünsel yargıyı, durumsal betimlemeyi oluşturur. Türkçe SÖZDİZİM’debutünişlevlemeeklere bağlanmıştır. Türetme eklerinin tersine, “sözdizimsel ekler sözel ögeye yalnızca işlev koşar, bağlandıkları tabanın ne ‘tür’ünü değiştirir ne de anlam’ını.

Öteki (nesne, araç, konum belirten) öğeler,özne-yüklem etkileşimi’ne göre ancak seçilince söze katılırlar. Söze giren özne-dışı zorunlu katılanları özel ile yüklem-tabanı (eylem, ad) arası sözel üretim ilişkileri belirler. Sözel birimler, dizimsel-işlev-ekleriyle etkileşimsel olarak işlevlenip “sözlü, yazılı iletiye girer.

Yüklem tabanı bir “eylem” ise, özel eylemi: ya yapan, ya ettiren / ettirten / zorla yaptırtan, ya da eylemden etkilenen öğedir. Yüklem tabanı bir ad olursa, özel belirtilen durumu üstlenir. Eylemin edimsel çatısına göre seçilince: NESNE(eylemden etkilenen, yararlanan, özneyi etkileyen varlık), ARAÇ(eylemi yapmada kullanılan şey), eylemin (yer, zaman) KONUM’umunubelirtten öteki öğeler de söze girer. İşlevlenip sözcüksel tabanıyla söze giren her ögenin yeni-bilgi taşıması zorunludur. Türkçe sözdizimi, sözlüksel düzanlamlı (kök, türemiş-sözcük, ikileme, tamlama), yananlamlı yalın, bileşik sözcükler ile, sözcük-üstü dizimsel işlemlerle üretilmiş öbek türü birimlerden oluşur.

Türkçe her sözel-etkileşim-işlevine ayrı bir sonek koşulmuştur. Sözlüksel ya da dizimsel sözcük-üstü birimler, işlevine uyan eki alarak söze girer. Özel-dışı birimlerin İŞLEV-eki sözel birimin sonuna eklenir: “Ben kızım-a yeni araba-yı krediy-le aldı-m-Ø” sözü içinde: ben= özel, kızım= yararlanan, araba= nesne, kredi= araç, al-: yüklem-tabanı eylemdir.”

Türkçe “sözel-üretim-kuralları” (i) “yeni-bilgi” yüklü sözel birimlerden başka, işlemsel yinelenmelerle ayrıca, (ii) %100 oranda gereksiz-bilgi taşıyan birimler üretir. Sözel üretimde “verili-bilgi” yinelenen öğelerin söze girişleriengellenip iletiye yalnızca “yeni-bilgi” taşıyan öğeler girer. Özel öğelerin de en az % 70-80’i yinelenip “yeni-bilgi” taşımadığı için, söze girmezler. O nedenle yinelenen özel içeriği taşıyan öge sözdışı kalır. Böylece her özel işlev ekini taşıyacak özel bir öge sözde kal-

maz. O nedenle her sözde öznel-işlevi belirten “**öznel-kimlik** (kişi+sayı) **ekleri**” **zorunlu**olarak, (eş-biçimli, eş işlevli yinelemeler dışında) **sözdenhiç dışlanmayan yüklem sonuna eklenir**. Öznenin kişi ekleri, üç **öznel-kimlik** arasından seçilen biri: ya **konusan** “*ben /-()m*” ya **dinleyen** “*sen /-()n*, ya da **iletişen-dışı** “*o /-Ø*”, yüklem sonuna eklenir. **Kişi ekleri** yalnızca “**öznel-kimlik**” ayrımı ile yüklem sonuna bağlanır.

“*Neden yüklem sonuna?*” sorusu önemlidir. Çünkü, Türkçe yüklem-tabanı (eylem, ad) işlevli öge her sözde bulunup sözden hiç dışlanmayan tek ögedir. Yüklem tabanı eylem sözcüğüne bağlanan 15’i aşan sayıda, görelî konumlanan öteki (*edimsel, yorumsal, ulamsal*) ekler incelenirse, baştan-sona “özneye bağlı, sözdizimsel *edim, yorum, işlev* eki oldukları görülür. Metin üretiminde “**yeni-bilgi**” **verenözneyüzde yirmi oranındadır.**” “**Verili-bilgi**” taşıdığı için söze girmeyen **özneleriyüzde seksen**’in üzerinde çıkıyor.

Türkçe sözel metin üretirken %80 öznenin birer birer dışlanıp izlenmesi yerine: **Türkçe** her sözde, öznel-işlev ile kimlik, yüklem sonuna eklenen ulamsal (*iletişen: konusān/ dinleyen, iletişim-dışı*) **kişi, (tekil/çoğul) “sayı”** ekleriyle belirtilip izlenir. O ekler etkileşim belirtmez. O işlevler edimsel “dönüş-lülük, işteşlik, çatı” ekleri ile yüklem tabanına işlemler etkinleşince ayrı ayrı eklerlebağlanırlar.

Bir yüklem içinde yüklem-tabanı kaç kez yineleniyorsa, **öznel-kimlik** ekleri de o sayıda yüklem-tabanı ardı soneklemeye katılır. **Kişi, tekil/ çoğul “sayı”** ayrımları ile, bitimli yüklem en sonunda soneklerle izlenen **özne**, yükleme katılan ilk edimsel ögedir. Bilgisel açıdan bağlamdan anlaşılan “*verili*” her öznel-içerik dışlanıp işlevsel olarak izlenir. (1) içinde beş kez yinelenen (yerlile-) yüklemine bağlı olarak yinelenip izlenen (1+4=) beş özne bulunur. Sözel “konu” da sanki yüklem-tabanınca belirleniyor!

(1)(Onlar) ... **YER-li-le(-Ø-Ø_{yapan özne})-ş (-Ø-Ø_{etkilenen özne izleme})-tir-t-tir-il(-Ø-Ø_{ettiren özne izleme})-e**
-me(-Ø_{yeterlik})-(Ø_{gereklik})-y-en-(ler-Ø_{etkilenen özne})-den-dir-(ler-Ø_{etkilenen özne izleme}).

Sırası gelmişken ilgili bir yanlışa değinmek gerekir. “**Türkçe’de en uzun sözcük**” sanılan “**Çekoslovakya**” tabanlı: “[*Çe-ko-slov-ak-ya-lı-la*]-ş-tır-a-ma-dı-k (i) -lar (ii) -ım-ız (iii)-dan-mı-sın-ız ?” dilsel birimi, örnek (1)’e göre **düpedüz bir sözdür**, Öznel kimlik değişerek 3 kez katılmıştır; demek ki yüklem tabanı 3 kez yinelenip yeniden biçimlenmiş! Sözcük olan bölümü yalnızca yüklem-tabanı “[*Çe-ko-slov-ak-ya-lı-la-*] birimidir. 1950’li yıllarda, sonrasında “**en-uzun Türkçe sözcük**” sanılıp sık sık yinelenen o yargıdan 2026 ‘da da söz edildiği için bu açıklamayı ekledim.

“Yeni bilgi” yüküyle söze giren “**ben, sen**” özneleri (22/701=) **%3**dolayında, “**ben, sen**” öznel işlevleri (98/701= **% 16**); ileti-şen-dışı üçüncü kişi özneli % 29, öznesiz % 55 olmak üzere yüklemelerin toplam % 84’ünde üçüncü-kişi (o) özneler bulundu (2).

(2)

Öznel-kimlik ayrımına göre “özneleme” sayıları ile oranları.

	İletişen kimlikleri							Yazar yüzdeleri	
Yazar, kaynak metin.	1. Konuşan		2. Dinleyen		3. İletişmeyen		Yazara Göre toplam	Özneli: 1,2,3	Öznesiz: 1,2,3
	Özne li	Özne siz	Özne li	Özne siz	Özne li	Özne siz			
N. Uygur(1998) Dipten Gelen, 23-24.	1	21	1	0	9	26	58	11/58	47/58
	Özneli: %3; Öznesiz:% 36,2							0.18,9	0.81
T. Yücel (2005):Kumru ile Kumru, 7-.	2	0	3	4	8	34	51	13/51	38/51
	5/51:%9		4/51:%7					0.25,5	0.74.5
B. Karasu(1979):Göç- müş Kediler Bahçesi, 161-3.	0	3	0	7	4	95	109	4/109	105/109
	0		10/109:%9					0.03,6	0.96.3
S. Eyüboğlu(1973): Mavi ve Kara, 203.	2	6	0	0	12	19	39	14/39	25/39
	2/39:%5		0					0.35,9	0.64
M. C.Anday: Mikado- nun Çöpleri, 177-9.	2	15	2	17	23	55	114	27/114	87/114
	4/114:%3,5		32/114:%28					0.23,6	0.76,3
O. Atay(1975): Bir Bilim Adamının Romnı, 11-13.	1	5	2	8	81	82	180	84/180	95/180
	3/180:%1,6		13/180:%0,7					0.46,6	0.52,7
S. Soysal(1970): Yürümek, 11-13.	0	0	2	2	20	38	62	22/62	40/62
	2/62:%		2/62:%					0.35,4	0.64,5
S. Faik(1952): Son Kuşlar, 74.	4	6	0	4	37	37	88	41/88	47/88
	4/88:%5		10/88:%11,3					0.46,5	0.53,5

	BEN		SEN		O				
TOPLAM'lar, oranlar	12/701 %2	56/701 %8	10/701 %1	42/701 %6	204 %29	386 %55	701		
	68/701:%10		52/701:%7,4		590/701:%84				
	120/701: %17				% 84				

Türkçede özne-bağımlı, sözden dışlanmayan tek öge yüklem-tabanıdır. O nedenle, öznel-kimlik, öznel-işlev ekleri genel kurala uyularak, her sözde yüklem sonuna eklenir. Yüklem-tabanı, bütün öznel-işlev eklerini taşıyıcı tek birim seçilmiştir (4, 5).

İletişim sürecinde ayrıca, öyle yüklemler sözü tek başına da üstlenebilir. (– “*Umut da toplantıya katılıyor mu?*”) – “*Bil-mi-yor-um.*” Türkçe işlem: “*yinelenen özneler birer birer dışlanıp yüklem sonuna eklenen öznel-kimlik ekleriyle izlenir*” demek, *Batı dillerinden çevirisel bir kurallama olur*”. Gerçek Türkçe kural ise: “*Yeni-bilgi taşıyan bir özne*” birimlenirse, ilgili söze “**ÖZNELEME**” işlemiyle girer (5). Öznel-işlev-eksiz metin-üretiminin yaratacağı çarpıcı karışıklığı açıkça görebilmek için, öznel sıklık oranlarının *iletışen-kişi* (ben, sen) kullanımlarına göre (3) yorumlanması daha tutarlı sayılabilir.

(3) Yazınsal metinlerde kişiye göre öznelemeler

Seçilen özne →	BEN	SEN	AD / “O”
Özneleme: Özneli söz	12/701 = %2	10/701 = %1	204/701 = %29
Öznesiz, kişi-ekli söz	56/701 = %8	42/701 = %6	386 / 701 = %55
Kişi seçim oranları	68/701=%10	52/701=%7,4	590/701=%84

Yazınsal metin üretiminde öznel artıklık % 80’i aşınca (2), işlev eklerini bağlayacak öznel öge kalmaz. Sorun, her sözde öznel kimlik eklerini zorunlu olarak sözden hiç dışlanmayan yükleme bağlamakla çözülmüş. “*Peki, öznel kimlik ekleri neden yüklem sonunda da, “yüklem taban-sözcüğüne bitişik değil?”*” Sözel her ögenin işlev eki birim sonuna eklenir de ondan olsa gerek.

İleti üretiminde özne olarak seçilen varlık üç kimlik arasında değişir durur. “*Ben* /-m/, *sen* /-n/, *o* /-Ø/” arasından özne seçilen öge, her bitimli yüklem sonuna eklenen “*tekil/-Ø/, çoğul/-lAr/ “kişi+ sayı”* ekleri ile: “gelir-**im-Ø**”/“gelir-**iz**”, “gelir-**sin-Ø**/gelir-**sin-iz**”, “gelir-**Ø-Ø**/gelir-**Ø-ler**” gibi, her yükleme üç öznel-kimlik soneklerinden seçilen yalnızca biri eklenir. Yüklem-son “*kişi+sayı*” ekleri Türkçe öznel-işlevin biçimsel, değişmez, tek belirleyicisidir. Sözlüksel özne “*çoğul sayı*” eki almışsa, yükleme katılan sayı-eki /-lAr/ dışlanabilir: “*Kıracı-lar henüz evden çıkmadı-Ø* (<çıkmadı-lar).

Türkçe bütün sözcük-türetme, sözel-birim işlevleme eklerine koşulduğu için, yüklem tabanı bir kök-eyleme en az 3-10 arası, gerekirse 15’e varan sayıda öznel-işlev-eki bağlanır (4). Üstelik yüklem tabanına eklenen öteki bütün ekleri de öznel-işlev belirler. Öznel-kimlik eklerinden başka, sayısı 15’i geçen öteki her öznel: “*edim, yorum, ulam*” işlevini belirten ekler de, işlev seçildiğinde, değişmez görel bir konumlama ile yüklem tabanı eyleme eklenir.

(4)

“ÖZNEL-işlev” ekleri, sıralı.		Türkçe öznenin belirleyip yönettiği işlev ekleri Tek ya da eşlenip dışlanan Her yüklem özne kimliği izlenir.	
Konum	Dizin	Her yüklem sonuna katılan öznel kimlik ekleri.	
13	19	Öznel kişi:	-(İ)m, --(İ)n, -Ø
14	20	Sayı:	Tekil: -Ø; çoğul:-(İ)z/-(İ)K; -sIn-İz; -lAr
Seçilince katılan öznel ekler			
Konum	Dizin		
1a	1.	Özne belirleme (etken-’le-me, etkilenen)	-(İ)n/ş/l, (gel-’in/iş)
	2	Öznel öteki ekler-	
1c	3	Öze-’*dönüşlü etken	-(İ)l”
1d	4	’Etken’leyici ekler	-(İ)r : düş-ür, “-Dİr” (art-tır), “-(İ)t” (kana-t) -(İ)r, -(İ)t /-Dİr: düş-ür; sark-ıt, gül-dür
Yinelenen öznel-edim / sözel ÇATI ekleri			
2	5	Ettiren	-(İ)t /-Dİr,
3	6	Ettirten	-(İ)t-tİr, -Dİr-t-tİr
4	7	Zorlama	-Dİr-t-tİr, -(İ)t-tİr-t

5	8	Etkilenen özne	+ yapan, ettiren özneleri dışlar:-(İ)l/n), -(İ)l-İn
		YORUM ekleri	
6a	9	İstek	-(y)Ä-
6b	10	OLUMSUZLUK	-mÄ, -mÄ-mÄz-, -mÄ(z)edimsel: “Bebek- anne-yi uyu-t-tur-ma-dı-Ø-Ø”; varlıksal: “Büyük oğlum iş-sizkaldı.
7c	11	Yeterlik	-(y)Ä-bil, /“-Ä-mÄ (gel-è-mě-di)
7ç	12	Tezlik	-İ-věr
8a	13	Gereklilik	-mÄll,
8b	14	Dilek	-sÄ(y)
		ZAMAN ekleri	
9 a, b, c, ç	15	Gerçek geniş, geçmiş şimdi, gelecek zaman eki:	-(U)r: gid-er, gel-ir, sor-ar // -Dİ(y), -mİş//-I-yor: gid-i-yor// -(y)AcAG: gid-ecek, al-acak
10a, b	16	Geriye öteleme:	-Dİ(y)-Dİ, -mİş-Dİ
	17	Söylenti	-mİş-mİş.
11	18	Koşul	-sÄ (ise)
12	21	SORU (evet/hayır):	-mİ
		BAĞIMLAYICI ekler	
15	22	Bağlayıcı	-(n)-DÄn / -lÄ / -(y)İ(n)-cÄ
(1b)	2	İşteş (etkilenen),	-(İ)ş: “işteş” iki özneli, kök-üstü, sonekli bir işlem

Metinsel açıdan *görelî-konum* ‘bilgileme’ye bağlıdır. Bütün sözel işlevler eklerle belirlendiği için, söz düzeyinde “*görelî öge-konumlama*” yapısal-ayrım belirlemez. Sözdizimsel her öge, dizimsel yapıya göre değil, iletisel/ *sözel-bilgi yükü*’ne, işlevine göre konumlanıp ezgilenir. Sonekle işlevlemenin sağladığı “*konumlama özgürlüğü*” yalnızca tek tümce içinde geçerlidir. Sözel anlamlamada öyle metinsel bir konumlama seçeneği, ya da özgürlüğü yoktur. En uygun sözel-iletisel konum tektir. Öteki konumlamalar, anlaşılabilsen de metinsel bağlam-dışı sayılır.

Her sözde, seçilen “*öznel-kimlik*” ekleri, her *öznel-işlev* eki, sözden dışlanmayan tek öge kalan sözlüksel *yüklem-tabanı*’na bağlanır. Söze göre seçilen her “sözlüksel *eylem, ad, niteleyici*” türü “*yüklem-tabanı*”na: “*öznel-işlev ekleri*” ile özne-kimlik (kişi+sayı) eklerini taşıma görevi yüklenmiştir. Yüklem-tabanı bir eylem sözcüğüne, onbeşe varan özne “*edim, yorum, işlev*” eklerinden sözel yargıya girenler, değişmez bir sıra ile katılır. (4, 5) içindeki ek konumlama öncelikleri (5) içindeki sıra-lamadan izlenebilir. Seçilmeyen işlev eksiz konumlar ise yüklem-tabanı soneklemede boş kalır.

(5)

Yüklem tabanı eyleme katılan (+), katılmayan (-) ek konumları (4)’deki sıraya göre (5) içinde belirlenmiştir. Söze girmeyen öğelerin işlevsel ek konumları boş bırakılmıştır.

Örnekler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
düş-tü-m									+				+	-	
düş-ür-ül-me-sey-di-Ø-Ø	+				+	+	+	+		+			+	-	
yaz-dır-a-bil-miş-se-n-iz		+			+					+	+		+	+	
[bil]-i-yor-mu-sun-uz?									+			+	+	+	
*[çarp]-ış-tır-ıl-a-ma-dı- Ø-Ø	+	+	+			+			+				+	+	
[kan-ıt-la]-ya-bil-se-y-di-m							+		+		+		+	+	

Yüklem tabanına katılan ekler arasında edimsel etkileşimi belirleyen özne-*çatı* ekleri başlarda yer alır (4: 2, 3, 4). Türk Dili alan metinlerinde yanlış olarak “*türetme / yapım*” eki sanılan “*çatı*” ekleri, sözel yüklem-tabanına eklendiklerinde tabanın ne anlamı ne de türü değişmeyip yalnızca *öznenin*: “*yapan, etkilenen, işteş, ettiren, ettirten, zorla başkasına yaptıran, (yapan, ettiren) gizleme*” gibi edimsel işlev-leri arasından sözel seçim yapılarak sözdizimsel işlevi belirlenir. Özne-edim ayrımlarına geçmeden önce şöyle bir özet verilebilir.

(1).Türkçe sözel üretimde bütün işlevler ulamlar sonekle belirtilir. Sözlüksel öge konumlama sözdizimsel-işlevleme dışı bırakılır. “*Konum*”lama “*bilgisel-ilişki*” (odak-odakdışı) ayrımlarına bağlanır. O nedenle her işleve ayrı bir sonek koşulu. Sözlüksel bir yüklem tabanı kök ya da

türemiş eyleme 3 ile 15 arasındaözne-seçimli işlevsel-sonek bağlanır.

- (2). Sözel üretimde tümcel ögeler “bilgisel” seçimle ezgisel olarak odak-ögeye göre konumlanır. Konumlama “olağan”-“duygusal” önceleme ile değişebilir: “Burada olduğunuzu**bil**miyordum? / **Bil**miyordumburada olduğunuzu> Yoksa, daha erken gelmeye çalışırdım.”

- (3). Sözel iletişime giren her sözcüksel birimin yeni-bilgi taşıması zorunludur.

Ancak, sözel üretimde kurallar yeni-bilgi taşıyan ögeler yanında , bağlamda “verili” içeriği yineleyip “artık/gereksiz” bilgi taşıyan “artık” ögeler de üretir. Artık öge özne işlevli ise, söze girmez. Yalnızca kimlik ekleriyle yüklem sonunda izlenir. Yeni bilgi taşıyan öge olarak “ben” girişi %2, “sen” girişi %1 çıktı (2). Bu oranlara bakılırsa, yüklem sonunda her öznenin zorunlu olarak kişi ayrımlı eklerle izlenmesi daha açık anlaşılabilir.

- (4).Türkçede “sözel artıklık” Batı dillerine göre yorumlarsa, %100’dür. “Verili bilgi” taşıyan her öge sözden, iletiden dışlanır (4: ii > i). Birimden arta kalan öge olursa, “işlev-eki” dışlanmaz, sözde kalan ögeye yanaşıp öge işlevini izler. Örnek:

(i) “Anne, ev-erken dön-dü. Çocuklar ev-de yok-tu. Büyük olasılıkla kumsal-a in-miş-ler-di.

(ii) Artık ögeleri içinde olursa:

[Anne, (kendi) ev(-in)-erken döndü. “(Anne-n-in) Çocuklar-(ı) (annenin) ev(-in)-de yoktu. Büyük olasılıkla (anne-nin çocuklar-ı) (deniz kenarındaki)kumsal(kıyı-y)-a inmişlerdi].

- (5). Dışlanmayan işlev-eki birimden arta kalan sözel ögeye yanaşıp düşen ögeyi izler. O nedenle, sözel üretimde “yeni bilgi” yitimi olmaz! Ancak sözel üretimde öznelerin %80’ “yineleme = verili” olup sözden tümüyle dışlanır. Geriye ek-taşıyacak öge kalmaz. Öyle sözlerde dışlanmayan tek öge “yüklem-tabanı”dır. O yüzden “bütün öznel işlev ekleri” yüklem tabanına bağlanır. Her öznel işlev eki görelî, değişmez bir konumla eylem sözcüğü ardına eklenir. 2015’e değin neredeyse ilgi-

li bütün Türkçe metinlere erişip okumama karşın öyle bir bilgi ile karşılaşmadım, ya da gözüm-den kaçtı. Öteki ögeler sözel tek-işlevli iken, öznenin eylem bağımlı çok-işlevli olduğunu gören kişi işlemi açıklamalıydı!

- (6). Yüklem-tabanı sözcüğe bağlanan her sözdizimsel sonek bir “öznel-işlev” ekidir.

Verilen örneklerde “özne” yeni-bilgi” taşımıyorsa: “sözden dışlanır” yerine “söze girmez” demek gerekir. Baştaki üç sözden “sözlüksel-özne”ler dışlanırsa sözler: “Ben, yazıyı henüz bit-ir-di-m-Ø” > . “Yazıyı henüz bit-ir-di-m-Ø” “Siz, bugün haberleri dinledi-n-iz mi?”>bugün haberleri dinledi-n-iz mi?” “Özge, dün okula gitmemiş-Ø_{iletişen-dışıkışi} -Ø_{tekil}” >Dün okula gitmemiş-Ø_{iletişen-dışıkışi} -Ø_{tekil}” gibi “verili-özneli” olur. Örnek sözlerde sözlüksel özneler (ben, sen, Özge) dışlanırsa, anlamlama açısından sözel iletilerde bir kayıp oluşmaz. Çünkü her özne, yüklem sonuna eklenen kimlik ekleriyle “zorunlu”, öteki işlev ekleriyle ise “işlev-seçimli” olarak izlenir. Özne konuşan kişi (ben) de olur, konuşan-dışı (sen, o) kişilerinden biri de.¹

2. Türkçe ÖZNE’yi nasıl bilirsiniz?

Orientalist kördüğümleri çözerek açıklama.²

Sözel üretimde ögeler-arası etkileşimin yönetimi yüklem tabanına göre özneye bağlanmış. Dilbilgisel açıklamalarda “özne” yerine “yüklem”in öncelenmesi, benim için nedense yanıltıcı oldu. Henüz ortak öğretime girmese de, “verili” öznenin söz-dışı bırakılması ardından her öznenin kendi “kimlik-ekleri” (kişi eki+sayı eki) ile izlenmesi olarak açıklanan ilişki doğru çıkmıyor.Onun yerine, “her öznel kimlik, yüklem sonunda kişi+sayı ayrımlarıyla zorunlu olarak belir-tilir. O belirleme: öznel işlev ile üç ayrı iletişimsel- öznel kimlik arasından yapılmış sözel seçimi gösterir. Oysa, yüklem-tabanına katılan bütün ekler öznel-işlev ekleriymiş. Sayıları eylem-tabanlı yüklemde zorunlu en az (zaman eki, öznel-kişi, öznel-sayı ekleri olarak) 3’ten 15’e değin çıkabilir.

¹Orientalist maaşlıların attığı kördüğümler yüzünden, alan dışından bir dilbilimci (İngilizce öğretimi + dilbilim) olarak “Türkçe özne”yi ancak 2025 yılında anlayabildim.

² İstanbul Üniversitesi TDE bölümünü Batılı Orientalist öğretim üyeleri kurmuş. O nedenle ilk yıllarda orta-öğrenimde Türkçe öğretimi Osmanlıca öğretimiine dönüşmüş. Dilbilgisi yeterliği ile ilgili olarak öğrencilere söylenen: Siz ayrıca Türkçe dilbilgisi uzmanı oldunuz. Sizin üzerinizde uzman yok. Ortaöğretimde çalıştığım 1957-1969 döneminde TDE öğretmeninin “astığı astık, kestiği kestik” düzeyde aykırı uygulamalara egemen kimselerdi. Çoğunluğu yönetici görevi üstlenirlerdi.

Sözel “işlev-eki”, söz içinde bir ögenin işlevini belirten ek demektir. Örneğin “Anne, bebeğ-i uyuttu” sözünde (etkilenen öge =) **nesne** işlevi “-(y)İ” ekiyle belirtilir. Verili özne dışlama “ben” için %98, “sen” için %99 olabildiğinden öznel işlev eklerini taşıyıcı öge olarak, sözden hiç dışlanmayan yüklem-tabanı seçilmiştir. Yüklem tabanı sözcük ardına eklenen bütün ekler “**öznel-işlev**” ekleridir! Yeni bilgi taşıyan “öznenin düşmeyip sözde kalması”, “verili-bilgi” taşıyanların önce söze-giriparadından dışlanması bilime uygun bir açıklama sayılamaz.³ En doğru, yalın kural: “**Yeni-bilgi**” taşıyan **her özne, yüklem-tabanı sonnundaki ‘öznel-kimlik’ ekleriyle uyumlu olarak, ‘sözlüksel-özneleme’ işlemleri ile söze girer,**” denmeli. Özne-dışı sözel ögeler ancak sonlarına, özne ise yüklem sonuna eklenen kimlik ekleri ile sözel etkileşime katılır.

a. “Türetme-eki” - “işlev-eki” ayrımı.

Türkçe sözel üretim anlamlı en küçük: bağımsız (yaz-, su, ön), bağımlı (-Dİ, -İAr, -Cİ) birimlere dayanır. Bağımsız en küçük birimler **kapalı tek-heceliyansıma** köklerdir. Türkçe kökler tek-heceli olup, ikinci hecede **ses-uyumsal sonekleme** başlar. Ekler bağımlı birimler olup tek-heceyi aşmayan sesbirimsel tek-yazımlı biçimler oluşturur. Ancak sesuyumsal sesletimden dolayı, ekler, birden-çok sesel biçimlere girerler. Örneğin “çoğul” eki “**iki sesel biçimli**”, “**görülen geçmiş-zaman**” eki ise bağlamsal **16sesel biçimlidir** (6).

Türkçe “kök-taban”ları “yansıma” tek-heceli birimlere dayanmış görünüyor. /kır/ gibi 925 dolayında bölümü “**sessiz-ek -Ø**” /kır + Ø/ ile “**tek-heceli “kır-“**” gibi ilk tek-heceli **dilsel-birim**” olan köklere, öteki 790 dolayında /süp/, /zac/ gibi olan yansıma tabanlar ise, türetme ekleriyle: /süp + -ür/ > “**süpür-**”, /zac + -ı/ > “**acı-**” gibi dilsel iki-heceli türevlere dönüşmüş izlenimi veriyor. Kökler biri ötümsüz, patlamalı, harfsiz, kökbaşı ünsüz /z/ + 29 harf = 30 sesbirim ile söylenip yazılır.⁴ ABC’deki harfler ile, kimi dizimsel kök ünsüzlerinde (“gök > göğ-ü”, kap > kab-ı gibi) kökson sesel etkileşim dışında değişim olmaz. Türkçe kökler tek yazımlıdır.

İster “türetme” işlevli, isterse “sözdizim” işlevli olsun, **ek kullanımı, sonekleme**, sözcüklerin ikinci hecesinde başlar.⁵ Ekler, büyük harf ile yazılan: **iki biçimsel-ünlü** sesbirim : /A, I/, **dörtbiçimsel-ünsüz sesbirim**, /B, D, C, G/, küçük harf ile yazılan **dokuzolağan sesbirim** /v, s, z, ş, l, r, y, m, n/ olmak üzere **15sesbirim** ile “**tek-yazımlı işlevsel birim**”lerdir. Büyük harf ile yazım ayrıca: (a, e = A, ı, i, u, ü = I, b, p = B, ...) gibi, sesler arası **uyumsal-birleşim**’i gösterir. Yazımda, kök yazımı sesbirimseldir; ek yazımları bağlamsal sesel üyeyi belirtir.

Türkçe ABC’de her harf “**anlam ayırıcı**” bir sesi, yani “sesbirim”i yazar. /d/-/t/, /a/-/ı/, ... gibi. Eğer iki karşıt sesbirim arasındaki “anlam-ayırıcılık silinirse, ayırım bire iner. Öyle sesler küçük harfle değil, tek büyük-harf ile yazılır. Ekler tek biçimle yazıldığı zaman, ek yazımında karşıtlığı düzlenen sesler harflerden biri ile, büyük harfle yazılır: /a, e/ = /lar, ler/ değil /-IAr/ ile, /ı, i, u, ü/ değil /I/ ile; -(y)İ. Söze giren bir ögenin sözdeki işlevi sözel “**işlev-eki**” ile belirtilir. Örneğin “Anne, bebeğ-i uyu-ttu” sözünde **nesne** (= etkilenen öge) işlevi “-(y)İ” ekiyle, ettirme işlevi ise “-(İ)t” ekiyle belirtilir.

(6)

Türkçe kök, ek biçimlemede sesbirimsel tek-yazım ayrımları.

BİRİMLER	Yazımda kullanılan sesbirimler (anlam- ayırıcı sesler) 29 harf + /z/ = 30.	
1. KÖK	a. Kökler, ilk ekin sesel ayrımlarını tetiklese de, ses-uyum’sal değildir.	b. Türkçe yazım ABC ile kök yazım kurallarına dayanır. Ünlü: a, e, ı, i // u, ü, o, ö = 8. Ünsüz: b, p, d, t, c, ç, g, k; /z/ // f, v, s, z, ş, j, h // l, r, y, ğ, // m, n = 21 + 1.
2. EK	a. Ses-uyumu: Her ek, önceki hecenin “sesel-uyum” ayrımlarına uyar.	b. EK’lerin tek-biçimli yazımı: (i). Yazımsal sesbirim-ler: /v, s, z, ş, l, r, y, m, n/ = 9. (ii). Ses-birimsel-ayırım düzemeleri sonucu “ biçimsel sesbirim ”ler: ünlüler (a/e =) A, (ı/i/u/ü =) I = 2. (iii). ünsüzler (b/p =) B, (c/ç =) C, (d/t =) D, (g/k =) G = 4. Toplam 15 sesbirim.
3.a. Eklere girmeyen	a. EK biçimleme dışı ses-ler: /-yor/ dışı /o, ö/ ünlü-	b. (i). “-IAr” çoğul eki: /-lar, -ler/: 2. (ii). Olumsuzluk ekivurgusuz “-mÄ>-mŬ”: /-ma, me,

³ Demircan, Ö. (2010): **Türkçede Düşüm ve İzleme**, Der y.

⁴ “Ünlüyle biten” açık-heceli, ZÜ yapılı /su/ gibi birkaç sözcük dışında Türkçe bütün kök-tabanları kapalı ZÜZ tek-hecelidir. Ünlü ile başlayan */ön/ gibi sözcüklerin başında “patlamalı /z/ ünsüzü bulunur /zön/.

⁵ Türkçe köken-sözlüğü yazarların ne Türkçe köklerden, ne de Türkçe eklerden dilbilime dayalı kökenbilimsel uzmanlıkları görünmüyor!

sesbirimler b.Sesuyum- lu, sesel ek biçimleri	leri = 2. + Sonek biçimle-me dışı ünsüzler: /f, j, h, ğ/, /z/ = 5. Toplam 7 sesbirim.	-mı, -mi, -mu, -mü/: 6. görülen geçmiş zaman , vurgulu “-Dİ(y)-” eki : /-dı,-di,-du,-dü, -tı,-ti,-tu,-tü, -dıy,-diy,-duy,-düy, -tıy,-tiy,-tuy,-tüy/: 16 ayrı sesel-bağlamlı, sesel-biçimlidir.
--	---	--

Her sözde öznel-kimlik: 1’nci kişi: **konusan** “ben”, 2’nci kişi **dinleyen** “sen”; üçüncüsü ise, **iletişen-dışı** bir kişi ya da varlık olup kendi “adı” ya da “o” adlı ile söze girer. Özne o üç ayrı kişi arasından biri olarak seçilir. İletişimsel kimlik ayrımları gerektiğinde sözel, **tekil kişiler**: “ben”: “-(y)(İ)m”, “sen”: “-sİn”, “ad / o”: “-Ø” (=ses-siz-ek) ile, **çoğul kişiler**: “biz”: “-(y)İz”, “siz”: “-sİnİz”, “o/ad”: “-Ø-lAr” ile belirtilir. Sözel üretimde yinelemeler nedeniyle %100 içerik artıklığı oluşur. Özne yineleme % 70-80 arasında, iletişim **ben** ile **sen**’in söze girişi %15 (120/701: %16), öznel yineleme (= artıklık) ise % 84 dolayında çıktı. (3, 2, 4, 5). Öyleyse, **öznel-işlev** ekleri özne ardına eklenemez. İleti bozulur. Bütün öznel işlev ekleri, zorunlu olarak, sözden hiç dışlanmayan yüklem-tabanına bağlanır.

Gerçek, ya da dışlanmış olsa da, her sözde **öznel-kimlik**: yüklem sonuna zorunlu olarak eklenen (kişi+sayı) ekleriyle belirtilir. Öznel **kimlik** belirten “**kişi+sayı**” ekleri her bitimli (= zaman-eki) yüklem-in en sonunda bulunur. Bağımlı tümceciklerden kimisi öznel kişi-eki almayıp, ayrımı bağımsız yüklemle paylaşır: “İş-e gid-er*(-Ø-Ø)-ken,araba-yı ben kullan-ır-ım-Ø”. “Bütün “öznel: edim, yorum, etkileşimsel-işlev, ayrımlar” yüklem tabanına bağlı olarak anlandığı, sözden dışlanmayan tek öge yüklem-tabanı olduğu için, **her sözde öznel kimlik eklerinin yüklem tabanı ardına eklenmesi zorunludur**”. Gerçek metinlerde seçim oranları (2) içinde verilmiştir.

Dilbilgisi metinlerinde Türkçe özne “**eylemi-yapan**, (eylemdışı yargıya bağlanan varlık) olarak eksik, dolayısıyla tutarsız, yanlış tanımlanmış. Türkçede **ÖZNE** üç iletişenden biri: ya **konusan** /-m/ (**ben**), ya **dinleyen** /n/ (**sen**), ya da **iletişen-dışı** /-Ø/ (**o / ad**) olarak, her sözcüksel özne ayrıca-yüklem sonuna (kişi+sayı) “**kimlik ekleri**” ile zorunlu olarak eklenir. Bir sözcüksel özne “**verili**” içerik olarak sözden dışlansa da, hiçbir öznel ayrım kaybolmaz, kimliği kendi ekleriyle yüklem sonunda ayrıca izlenir. Öznel işlev ekleri, “öznel-kimlik” eklerinden ayrıdır: *seçilen her edim, yorum, işlev ayrı bir ek ile yüklem tabanına eklenir* (4). Bir yüklem tabanına eklenen öyle eklerin sayısı zorunlu 3, toplamı 20 dolayındadır. Bir yükleme 15 dolayında öznel işlev eki bağlanabilir: “[YER-li-le]-ş-tir-e-me-di-k-ler-i-miz-den-mi-dir-Ø-ler?”⁶

b. Gerçek özne.

Geçişsiz yapan (koş-), **geçişli yapan** (ye-), **öze-dönüştürücü yapan** (yıkın-), **etkilenen** (düş-), **etkileyen** (tutul-), **ettiren** (koş-tur-), **ettiren** (başkasına yaptıran), **et-tir-t-tir-en** (zor-kullanan), **gizlenip-izlenen**, **durumsal-ayrım koşulan/ etkileşimsel yüklemlemeden sorumlu ...**” işlevleriyle **ÖZNE**iletişimi yöneten en önemli sözel öğedir.⁷

Üstelik, Türkçe söze giren **öznelerin edimsel işlevleri 8’in üzerindedir** (7). Onlardan yalnızca 3’ü “yapan” işlevlidir. Öyleyse, “özne”nin “**eylemi yapan öge**” tanımı yetersizdir, yanıltıcıdır; tıpkı “sözdizimsel” “**çatı**” eklerinin **türetme**/yapım eki, niteleyici üreten **ikilemelerin** “***tekrar**” olduğunu, **eylem-tamlaması**’nın olmadığını, ... belirten, eylemleri “-mak” eki ile sözlüğe katıp dizinişına iterek kaybettiren uydurmalar gibi. O yolla Osmanlı, Orientalistlere katılarak Türkçe sözlüksel gücüllüğün dörtte-üçü göçürtülmüştür.

Türkçe sözel iletide yalnızca “**yeni-bilgi**” taşıyan ögeler kalır. İçerik belleğe alınarak sözel yinelemeler iletaye girmez: ya da dışlanıp, işlev-eki artakalan birim ögesine yavaşır: “**Küçük çocuk-lar havuza yalnız girmez**” (D = düşmüş) > “**Küçük D-lar havuza yalnız girmez**” + ses-uyumu>

⁶ (2.b) “*Türkçe’de en uzun sözcük” uydurması. “Çekoslovakya” tabanlı, “Türkçede en uzun ***sözcük**” olarak tanıtılan: “[Çe-ko-slov-ak-ya]-lı-laf-ş-tır-a-ma-dı-k (i) -lar (ii) -ım-ız (iii)-dan-sın-ız ?” dilsel birimi, bir *sözcük değil, gerçekte tek-yüklem-tabanlı bir söz’dür, tıpkı dört ayrı söz, ya da tümce içerip de tek yüklem-tabanlı bir söze dönüştürülen: “[YER-li-le]-ş-tir-e-me-di/-k-ler/-im-iz/-den mi/[-sin-iz]?” sözü gibi.

⁷ Türkçe sözel birimleme, Fransızca dilbilgisi ayrımlarıyla çevirisel olarak eksik, tutarsız açıklanmıştır! O bakış açısına “özne” betimlemelerinden örnekler verilebilir. (1). TDK (2011) “**Türkçe Sözlük**”: “özne”: “Bir cümlede bildirilen işi yapan, yüklem-in bildirdiği durumu üzerine alan kimse veya şey”. (2). H. Dizdaroğlu (1976): “**etkilenen-özne**”li sözlerdeki “özne”ye “**sözde özne**” der. O terim öznenin “**işiyapan**” tanımına bağlı. (3). T. Banguoğlu (1974), Dil Devrimine karşı olduğu için, kendisine 1935-1974 arası bütün olanaklar tanınmasına karşın, “özne” için: “**kimse**”: “**süje**” eşlemesini kullanmış. (4) T. N. Gencan (1966,1975): “Yüklem-in anlanına göre, **olan** veya **kılan** sözcük de **özne**”dir.

“Küçüklerhavuza yalnız girmez”.⁸ “Öznel-kimlik” ekleri öznel-edim, yorum, ayırım belirlemez; o tür işlevler yüklem-tabanına bağlanan öteki öznel-işlev ekleriyle belirtilir (4). Öznel işlev-belirleme, eylem sözcüğü dışında işlevlemenin yalnızca “kimlik” ekleriyle yapılmadığını da gösterir.

(7)

Öznel kimlik ekleri + öznel “işlev ekleri (4)

- (1). Her sözde “öznel-kimlik”, yüklem sonuna eklenen *kişi+ tekil / çoğul sayı* ekleri ile “*iletişen, sözel özne*” belirtilip izlenir: “*Bizyarın İzmir’e gidiyor-uz*. (Sen de yarın İzmir’e gitmek) *İster-sen-Ø, sende* (bizimle İzmir’e) *gelebilir-sin-Ø*. (bizim) *Arabada yer var(-dır)-Ø-Ø*. Ayrıca içinde yazılı öğeler “*artık*” olup söz-dışı kalır.
- (2). Yüklem tabanı ile eşlenerek yükleme giren “kimlik” ekleri de, eylemi yineleme sayısınınca yükleme ayrı ayrı katılır. O özellik, “*sonekleme + izleme*” ile, yalnızca “[YER-li-le-] gibi özdeş-yüklem-tabanlı bir söze indirgenen 4 tümce: “[YER-li-le-]-ş-tir-e-me-di/-k-Ø-ler/-im-iz-den/mi[-sin-iz]?” içindeki dört ayrı *öznel-kişi-eki* yinelemelerinden anlaşılır. Öznel-kimlik ayıran eklerle izlenen sözler şunlardır: (i) *Biz onları yerlileş-tiremedi-k*. (ii) *Onlar yerlileştiremedi-k-ler-imizden*. (iii) *Yerlileştirile-me-yen-Ø-Ø çok göçmen var*. (iv) *Siz de o yerlileşemeyen-Ø-ler den mi-sin-iz?*” Yüklem tabanının yinelenmesi de yalnızca öznel-kişi eklerine yansır. Demek ki, yüklem-tabanı eyleme dayalı edimsel yineleme: “öznel” bir *edim* işlemi!
- (3). Öyle sözlerde, “*öznel-kişi*” eklerinden başka, *öznel-edim, yorum, ayırım ekleri*’ni de taşıyacak bir öznel öge kalmaz. O nedenle, *öznel ayırım ekleri* sözden dışlanmayan yüklem-tabanı (eylem, ad) ardına eklenir: [*gör-üş-e-me-di-k*öznel kişi -*Ø-ler*ıştes öznel kişi -*im-iz*öznelkişi-den-dir-*Ø-ler*ıştes öznel kişi]. Özne dışı öğelerin işlev ekleri ise, kendilerine bağlanır.
- (4). Yüklem tabanına özel 21 ‘*öznel-ek*’ten iletiye giren öznel (*edim + yorum + zaman + öznel kimlik*) ekleri + dışa bağlayıcı (*soru+ iletilsel bağlama*) eklerden seçilip söze giren öge-bağımlı ekler ile öznel ilişki belirtilip izlenir.
- (5). Yükleme “-(İ)/n” eki alan “*edilgen-çatı*”lı sözlerin özneleri “**sözde özne*” olarak anılıyor. Örneğin: “Çok sayıda *gazeteci tutuk-la-n-dı*” sözünde edilgen özne “*gazeteci*” bir “*sözde-özne*” imiş. Özne, yalnızca “*eylemiyapan*” olarak tanımlandığı için öyle bir uydurma, yanlış ayırım ya çevrilmiş, ya yakıştırılmış!⁹

Türkçe her sözde gerçek ya da dışlanmış bir “özne” (4: 13, 14), sözlüksel *eylem* (ad, niteleyici) türü bir “*yüklem-tabanı*” ile ona katılabilen öznel-işlev ekleri (4: 2-11), *görelili-iletilsel-zamaneki*: (*geniş, geçmiş, şimdi, gelecek* (4: 9, 10b), her sözel yüklem sonunda *öznel-kimlik* (*kişi+sayı*) *izleme ekleri* (4: 13, 14) bulunması zorunludur. Söze giren öteki (*nesne, araç, yer, zaman*) zorunlu-seçimli ‘*giriş*’leri (5), öğelerin *işlev*’lerini, yüklem tabanına göre sözel-öğeler arası etkileşimi “*özne*” belirler.¹⁰

Öznel artıklık % 80 olunca, ancak öznelerin %20’si “*yeni-bilgi*” yüklü olup söze girer, demektir. Türkçe işlem: “% 80 öznelyinelemede özneler birer birer dışlanıp yüklem sonuna eklenen *öznel-kimlik ekleriyle izlenir*” demek, Batı dillerinden çevirisel bir açıklama olur. Gerçek Türkçe kural ise: “*Özne ile ilgiliözlükselyeni bilgigerektiğinde, Türkçe sözel üretimde ‘sözlüksel-ÖZNE-leme’ye başvuru-rulur*” biçimindedir. (4) içindeki sözdizimsel eklerin hepsi, değişmez bir görelili konumlama ile, sözlüksel yüklem-tabanı ardına eklenir. Öznel işlev eklerini taşıyıcı tek öge olarak Türkçede yüklem tabanı seçilmiştir!

⁸ Öyle bir işlemde yan-anlamalı “*güzel-ler*” içindeki /-ler/’i “*türetme*” işlevli ek sayan alan öğreticileri bile var!

⁹ Ona bağlı bir başka “yanlış” yargı üretilmiş: “*ettirgenlik*” ekleri de “*türetme eki*” sayılmış! Özellikle “*eylem tamlama*” işlevli “*niteleyici*” üreten “*ikileme*” de “*kelim*tekrarı*” sayılarak yok edilmiş, “*eylem-tamlama*” yok sayılmış, “*ad-tamlaması*” yanlış betimlenip çarpık terimlenmiş. Alan dil-bilgisinde “*doğru*” yok, ne tür uydurma istersen var. Öyle Orientalist uydurmalarla dayalı sorularla öğrencilere seçme sınavı soruları yazılmış, yetenek ölçülmüş! Engelleme: “*Devrik tümce kullananın ağzını yırtarım*” tehditlerine varmış, ancak durmamış! Türkçe karşıtlığı öylesine köreltici Orientalist-Osmanlı uydurmalarını içeriyor!

¹⁰ Sonunda bir de baktım: yüklem-tabanı (*eylem: ‘sor-’, ad: su, ard-niteleyici: işçiler üzgün-dür*) ardına eklenen öteki bütün ekler ya “*öznel-edim*”, ya “*öznel-yorum*”, ya da özneyle bağlı “*sözel ayırım*” ekleridir. Çünkü, sözel üretimde öznel- yineleme % 80’in üzerinde olup ancak % 20 dolayında özne “*yeni-bilgi*” yüklü olarak söze giriyor (2). Onun da, Batı dillerinde olduğu gibi: “*öznel adillama*” artı “*öznel-düşüm*” sonucu öznel kimliğin “*kişi+sayı*” ekleriyle izlenmesi” biçiminde (tek kural yerine üç yinelenen kural, + yüzde seksen yineleme ile) açıklanamıyacağı”nı, geç de olsa anladım.

ÜNLÜLER VE ÜNSÜZLER

OKAN BABA

Alt çene dudaklar ve küçük dil ,aşağıya, ileriye ve geriye doğru hareketleri ile Ağız boşluğunu dere derece ve önemli bir şekilde büyüte bilir.17 kadar kastan Örölmüş olan dil ise çok hareketli bir organ olup her yönde uzamak,k Katlanmak bükölmek, kabarmak, büzölmek ve titreşmek gibi yetenekleri Vardır. Ağzın työrlü açıklık derecelerinde dil de tölrlü durumlar alarak bu boşluğu Hacim ve şekilce pek farklı durumlarasokar.,,

BU farkın şekiller ile ağız boşluğu her şeyden önce şekil değıştiren birtınlayıcı Olarak iş görür. Gırtlaktan buyana gelişıip gelen sesler bir kat daha büyültür ve Onlara verdikleri tölrlü şekillere çıkan bu seslere r ÜNLÜ DERİZ:(AUE)gibi.Ünlöler Konuşmanın harcını oluşturur. Ağız daha organların başka yetenekleri de vardır Ve pek ziyade daraltabilirler. Ozaman akciğerden gelen hava gırtlaktan Buyana bir ses getirmekte olup olmasın bu kapanmış noktayı zorla yararak Yahut itip açarak veya o aralıktan sızıp geçerek bir güröltü çıkarır işte bu Tazda çıkan tölrlü sesler ÜNSÜZLER adını veiriz(B,K,S) gibi. Ünsüzler dilden set yapı makinası hükmündedir. Ünlöler olun ünsüzler olsun dil seslerinin böyle

Ağzın bir durumuna gelmesine BOĞUMLANMA deriz.Ünsüzlrinçıkışnda dilin veya dudakların dokunduğı veya yaklaştığı dar bölge BOĞUMLANMA

NOKTASIDIR. Ünlölerin çıkışnda dilin toplandığı bölge BOĞUMLANMA BÖLGESİ adını alır

DİLİN büün sesleri ağız içinde boğumlanır.Boğaz ve gırtlak boğumlanmanın sesleri nadirdir.Dil seslerinin en büyük kısmı , ağızdan yayılır.Bunlara

Ağız sesleri deriz.

ÜNLÜLER

,konuşmatonlarının saf biçimidir.Serbest olarak ses yolundan çıkarlar. Onlara

Ses yolunda herhangi bir noktasında oluşmuş bir hışırtı katılmaz. Ağzın biçimine göre renk alırlar ve kulağımız onları bir renkle ayırt ederler Dilimizde ünlüler Birtakım renkleri ve ölçüleri belli olan esas ünlüler dir.Yabancı dilden gelmiş veya dilimizde devamlı ses birleşimlerinden oluşmuş bazı ünlü çeşitleri de vardır.Esas ünlülerin rast gele birleşmeler özelliklerini kaybetmiş örneklere de rastlarız. Bunlar ayrıca ele alınır..

ESAS Ünlüler dilimizdeki esas ((AE,İİ,OÖ,UÜ) dür.Bunu yanında birKapalı(e) vardır .Onu (‘e) biçiminde gösteririz ve(e) ile (i) arasında bir sestir.Eski ve orta Türkçede de bazı sözcüklerin ilk hecelerinde görülür.(yine) Ağızlarda işitilir(d’emek,y’emek) gibi bunlar Yazı dilinde (e)ye dönüşmüştür.

ÜNLÜLERİN BÖLÜNMESİ 1

Ünlüler ağız boşluğunun başlıca şekillerine göre böle biliriz. Bunun için de1 dil, 2. Damak 3. Altçenenin durumlarını göz önüne alıriz.

- a) Kalın ünlüler dilin ger2ri çekilmiş durumunda çıkan ünlülerdir.Bunlar((aıou)
- b) Dilin ileriye sürülmüş durumunda çıkarılan ünlülere ise ince ünlüler deriz. (eiöü) sesleridir
- c) Düz ve yuvarlak ünlüler.) dudakların yuvarlak
 - 1)dudakların yayvan dudurumda çıkan ünülere düz ünlüler deriz(AEİİ)
 - 2)dudakların yuvarlak ve büzülmüş durumunda meydana gelen ünlülere Yuvarlak ünlüler adını v eririz(OUÜ)
 - 3-)darünlülr (İİUÜ)
- 4)ÜNLÜLERİN NİTELİKLERİ
 - a)kalın,geniş,düz ünlüdür
 - e)ince,geniş düz ünlüdür
 - ı)kalın, dar, düz ünlüdür
 - i) ince ,dar düz ünlüdür
 - o) kalın, geniş,yuvarlak ünlüdür**
 - ö)ince, geniş yuvar ünlüdür**
 - u) kalın, dar ,yuvarlakünlüdür**
 - ü) ince, dar, yuvarlak ünlüdürf**

BAŞKA ÜNLÜLER:

1) UZUN ÜNLÜLER

Esas ünlüler orta uzunluktadır. EskiTürkçede bazı uzun ünlüler olduğunu biliyoruz. Fakat Anadolu lehçesinde kaybolmuştur. Ancak Türkiye Türkçesinde

(ğ) harfi ile gösterdiğimiz yumuşak (ğ) dediğimiz ses söyleyince kendin sığden önceki Ünlüyü uzatmaya yara(r Çiğ , tuğ, sığ, yağmur,doğru, buğday)) gibi.

Buna büzülme deriz. Fakat bunlar zamanla kısalır.(yiğirmi>,yirmi,tuğra>tura gibi.A

Kısa ünlüler konuşurken sözün alamına göre vurgulayarak kavranıobartmak için

Uzatırız. Bu ünlüye aynı zamanda vurgularız ve bazan ondan önce gelen ünlüyü

İkileştiririz(Yok! Hayır!.uzun zaman gelnişgitmiş!,baş üstüne! Bitti! Gibi.

Önemli bir sınıf uzun ünlüler de yabancı dillerden gelmiştir.Arapça,Farsça dan Gelen sözcükler birçok uzunünlülerkorunmuşlardır(munis şive)sözcükleriniilk arzu, kaza, veli sözcüklerin*son ve beraber husumet ganimet sözcüklerinin hecelerinde olduğu gibi. Korunmuştur.

2) İNCE (a) sesi

Türkiye.Türçesnde yazı dilinde bazı Arapça sözcüklerin bir ince(a) sesi

Vardır.Bu ses etkisi ünlü uyumunda ortaya çıkar(harp te,garb te halim) gibi Ancak

(sonra>sorna , Tanrı>> tarı) gibi bu (a) kalın ünlülerin boğumlanma örneğınbölgesindenuaklaşmış ve (e)ye yaklaşmmış bir sestir. Kendisinden sonra gelen

Eklerin ünlüleri ince sıraya geçmektedir

3)GENİZ ÜNLÜLERİ

Geniz yolu kapalı olduğu zaman çıkan ünlülere ağız ünlüleri deriz Türkçenin

Ünlüleri hep ağız ünlüleridir. Ağızla birlikte geniz yolu açıksa çıkan üderiz.Örneğın(ünlülerine raslarız.sonra>soorna, tanrı>taarı) gibi birleşme sesi olarak geniz

4-ÜNSÜZLER

Ünsüzler ses yolunun genel olarak daralma vebazan kapanıp açılma durumlarında çıkan seslere denir.Gırtlaktangenize gelen hava bir(ton)

Getirmekte olsun ulmasın ünsüzlerin çıkarılmasında boğumlanma noktasından

(14)

Gelen gürültünün ürünleri başlıcaları sayılır, gerçekten onlara renklerini ve kimliklerini veren bu gürültüdür. Günümüz Türkçesinde 21 ünsüz vardır.

b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k

l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z

İkişer, boğumları olduğu halde gösterilen sesler de bunlar arasındadır.

Ünsüzlerin gösterdikleri türlü özelliklerden başlıcalarına göre bölümleriz

1) Ses kapanıp kapanmadığına

2) Ses dudaklarının ton verip vermediklerine göre organları

3) Ses yolundaki boğumlama noktesine

4) Seslerin boğumlanma azlığına bakarız

PATLAMALI VE SIZMALI ÜNSÜZLER

Bazı ünsüzlerin çıkmasına konuşma organları ses yolunu bir noktada büsbütün kapatır. Gırtlaktan gelen tonlu veya tonsuz soluk hamlesi bu kapalı yere çarpıp

Tepme veya itip çıkmak şeklinde bir gürültü çıkarır. Bu şekilde çıkan seslere patlamalı ünsüzler deriz.

b, p, c, ç, d, t, k, m, n

patlamalı ünsüzlerde soluk hamlesi bazı durumlarda geri tepip burundan çıkar.

O zaman bu sese iç patlamalı ünsüz deriz. Bazen da bu hamle kapanman yerini itip çıkar. Buna dış patlamalı ünsüz denir.

Dilin sesleri genellikle hep soluk verme sırasında oluşur. Bu nedenle sızma ve patlama aslında dışarıya doğrudur. Ancak havayı içeri çekerek sesler çıkarabiliriz. Dilimiz de "hayır!" anlamına (t) mükemmel anlamına "(p) sesi korku

Anlatan (p) sesi ve (h) sesi bu tür seslerdendir.

Patlamalı ünsüzler bir anda sönen bir ses verirler. Bunlara süresiz ünlü denir. Bunlar boğumlanmalarına göre kapamalı ünsüzler deriz. Ünsüzler de deriz.

Başka bazı ünsüzlerin çıkışında ise ses yolu büsbütün büsbütün kapanmaz. Yalnız Boğumlanma noktasında çok daralma bulunur ve deriz hamlesi buradan

Sürtünerek geçerken bazı gürültüler çıkarır.Bu şekilde çıkan seslere sızmalı ünsüz deriz(f, v, ğ, h,ş,j,ş, l,r, s, z,y)Bunlar sürekli ünsüzlerdir.Boğumlanma durumuna göre daralmalı ünsüzler de denir.

TONLU VE TONSÜZ ÜNSÜZLER

Çoğu ünsüzler çıkışında ses dudakları titreşir ve gırtlakta bir (ton) oluşur aynı ünlülerde olduğu bu tonlu soluk hamlesi ses yolunu geçer.Ancak orada bir Boğumlanma ,noktasında bir kapanmaya veya bir daralmaya rastlarız.Bu boğumlanmanın, boğumlanma noktasında çıkan patlama veya hışırtı gırtlaktan gelen tonla birlikte yayılır.Bu türlü çıkan ünsüzlere tonlu ünsüzler denir.

Dilimideki tonlu ünsüzler şunlardır:

(B,c, d, g, ğ, j, l, m, n, r v, y,z)

Tonlarçıkışlarında zatenses dudaklarından gelen (ton) bulunduğu için sesleri boldur onları işitmek için boğumlanma noktasını zorlamayız ve sesi yumuşakhissederiz. Bu nedenle onlaar yumuşak ünsüzler de deriz bu nedenle onlara yumuşak ünsüzler de deriz

(16)

KARAEKŞİT (ACIDUM MELASSICUM)

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Acidummelassicumsözlüğümüzde kamış tadağındankülütislatkipas (potasyum hidroksit) etkisiyle elde edilen bir ekşit olarak tanımlanmıştır (Ülker 2024). Terimin İngilizcesi olan “melassicacid” Dorland’ın eski basılarında yer almaktadır. En son 1985 basısında yer almış, 1988 basısında sözlükten çıkarılmıştır. Dorland’da (1985) koyu renkli çözünmez bir ekşit olarak tanımlanmıştır. Bu özelliklerinin de sözlüğümüzdeki tanımına eklenmesi gerekmektedir. Koyu renkli bir ekşit olarak tanımlanmasına dayanarak adını karaekşit biçiminde özleştirdik (Ülker 1991). Melassicumnitemi şeker şerbeti anlamına gelen Yeni Latince “melassa”nın türevidir. Melassa da pekmez anlamına gelen Geç Latince “mellaceum”dan bozmadır. O da bal gibi tatlı anlamına gelen “mellaceus” niteminin türevidir (Webster 1993). Pekmezin Kökleşik Latince adıysa “sapa”dır.

Sözcük güncel anlamını çağdaş batı dillerinde (Alm. melasse, Fr. mélasse, İng. molasses ile molasses, İsp. melaza, İt. melassa, Port. melaço) edinmiştir (en.wikipediaMolasses 2025). Şemsettin Sami Resimli kamus-ı Fransevî’de (Fraşerî 2018) karşılığını “şeker şerbeti” olarak vermiştir. Lûgat-ı tıbbî (1900) karşılığı “melas” olarak verilmiş, “şeker tortusu şurubu” biçiminde tanımlanmıştır. Çağdaş sözlüklerimizde (Ağakay 2023, Özel 2018) de melas biçiminde yer almaktadır. Melasın Latince adı koyu kahverengi şerbet anlamına gelen “syrupusfuscus”tur. “Karaekşit” biçiminde özleştirilebilir.

İngilizcede karaekşitin üç kez kaynatılmış en koyu biçimine “blackstrapmolasses” denmektedir (en.wikipediaMolasses 2025). “Kapkaraekşit” biçiminde özleştirilebilir.

İngilizcede pekmezin yaygın olarak bilinen bir adı olmadığından sıkı (mustum, şıra) anlamına gelen “must”, karaekşit anlamına gelen molasses sözleri pekmez anlamında da kullanılabilmektedir. Bu yüzden Latince-İngilizce sözlüklerde “mellaceum”un karşılığı must olarak verilmiştir. Bu da “mellaceum”un sıkı anlamına geldiği biçiminde yorumlanabilmektedir. “Mellaceum”un İngilizcesini must olarak veren Lewis-Short (1879) Romalı dilci NoniusMarcellus’a dayanarak bu sözün “sapa”nınartkökleşik (postklasik) adı olduğunu belirtmiştir.

Farsçadan bozma şıranın Türkçe kökten karşılığı olan “sıkı” sözü Velet Çelebi’nin taradığı sözcüklerdendir (Tar D 1934, Ülker 2024 mustum).

(17)

Ağakay MA. Türkçe sözlük. 12. bası. TDK. Ankara, 2023.

Dorland's illustrated medical dictionary. 26th ed. Saunders. Philadelphia, 1985.

Dorland's illustrated medical dictionary. 27th ed. Saunders. Philadelphia, 1988.

Fraşerî ŞS. Resimli kamus-ı Fransevî. Cilt II. Haz. Eskin Ş. TÜBA. Ankara, 2018.

Lewis CT, Short C. A Latin dictionary, mellaceum. Clarendon Press. Oxford, 1879.

Lûgat-ı tıb. Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye. İstanbul, 1900.

Özel S, Yaşayan S, Özdemir K, Küçükaras H, Çakmakoglu G. Türkçe sözlük. 4. bası. Dil Derneği. Ankara, 2018.

Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisi. TDTC. İstanbul, 1934.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. Bütünlenmiş 2. bası. İnkılâp. İstanbul, 1991.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. 5. bası. İstanbul, 2024.

Webster's third new international dictionary of the English language unabridged. Könnemann. Cologne, 1993.

<https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Molasses&oldid=1315082686> , 4 October 2025.

İNSAN AÇISINDAN SANAT VE TEKNİK

NURAY GÖK AKSAMAZ

. Sanatı insan açısından ele almak, özellikle insanın bilme ve bilgi ile ilişkisini kurabilmek için önemlidir, çünkü günümüz düşünürlerinden Betül Çotuksöken'e göre, "Edimleriyle varolanı nesneleştirilebilen insan, bilmede temel dayanaktır" (Çotuksöken, 2023, s. 230). Bir sanat yapıtı aracılığıyla insanın olanaklı yaşantı ve edimlerinin bilgisine erişme olasılığı vardır. Olanaklı yaşantı ve edimleri yapıtında nesneleştiren sanatçı böylece bilmede bir dayanak olabilmektedir. Sanatçının bilme konusu ettiği şeyin insan açısından değerinin, anlamının ne olduğu sorusunu sormak ise sanatı insan açısından ele almanın bir yolu olabilir.

Düşünür, deneme yazarı Nermi Uygur, "İnsanAçısından Edebiyat" (1965) adlı kitabında edebiyatı insan ekseninde bir fenomen olarak çözümler: "Edebiyatın yaratıcısı insandır. Yöneldiği ortam insan ortamıdır. İnsana sunulmuştur. Edebiyatı değerlendiren de insandır" (Uygur, 2021, s. 14). Uygur, "Bir edebiyat yazısını edebiyat yazısı kılan şey nedir?" sorusuna yanıt ararken şu görüşü savunur: "Konu, bilgisel içerik, sözcüklerin seçimi, biçim önemlidir, ama en önemlisi bir edebiyat yazısının insan açısından yazılmış bir yazı olmasıdır" (Uygur, 2021, s. 13). Uygur'un çözümlemesi ışığında, bir edebiyat yazısı ile edebiyat olmayanı ayırt etmemizi sağlayacak ölçütlerden en önemlileri, eserin sanatça bir yaratma süreci sonunda insan açısından dokunmuş olması; diğer eserlerden ayrı durarak onların dışında, ötesinde özerk varlığını sunması; özgünlük anlamında biricik olması ve biricik bireyselliğiyle tek, tekil, varlıkça bölünmez bir bütünlük olarak etki göstermesidir. Biricikliğin kaynağı ise özne-insandır.

Sanatsal yaratıcılığın taşıyıcı temeli özne-insan olmakla birlikte insanda özerklik varsayılmaksızın sanattan söz etmek olanaklı değildir. Özerklik, insanın her türlü dış etkiden bağımsız olarak kendi istencine, kendi düşüncesine göre karar vermesi durumudur. Sanatın varlığı her şeyden önce özerk bir edim olarak gerçekleştirilebilmesine bağlıdır. Frankfurt Okulu'nun düşünürlerinden toplumbilimci ve müzikolog T. Adorno, "EstetikKuram" (*AestheticTheory*) adlı kitabında (1984, s. 335), dışsal baskı ve sanatın kendi içindeki gelişmelerden dolayı sanatın özerkliğinin gelişmiş kapitalist toplumlarda gittikçe sorun olmasına karşın, özerkliğin sanatın katkısı için son derece önemli olmaya devam ettiğini vurgular. Yazar ve düşünür J. P. Sartre da sanat yapıtının özerkliğini savunur, bilincin dünyanın koşullandırmalarından özgür olması gerektiğini söyler. Bu özgürlüğün olanağını imgelem sağlar

ki estetik ve sanat alanındaki yaratıcılığın kaynağıdır. Bu bağlamda “imge, bir şeyin bilinci olarak belirli bir bilinç türüdür, bir edimdir” (Sartre, 2016, s. 142). Sartre'a göre, edebiyat ve düzyazı dünyayı açma işlevini diğer sanat türlerinden daha başarılı yapar. Edebiyatın yazarın “dünyada olmak” denen “insanlık durumuna” tanıklık ettiğini söyleyen Sartre'a göre, “Düşünme; başlatıcı, doğurtucu bir rüyadır. Sanat yapıtı özerktir ve seyirci için dünyayı açar” (Yazıcı, 2008, s. 142). Şiir sanatı ise başka bir varlığın denetimini, müdahalesini onaylamayan, özerk ve insanı özgürleştirebilen bir sanattır. Uygur'un da vurguladığı gibi, “Şiir tümüyle insan açısından dokunmuş bir sanat başarısıdır” (2021, s. 23).

Hem yaşama dünyası içindeki sorunlara dikkat çeken hem okurunu onunla birlikte düşünmeye, sorular sorarak yanıt aramaya davet eden Nermi Uygur, “Edebiyat ürünü dediğimiz şeyin varlık yapısı nedir?” sorusuna da insan açısından ontolojik yaklaşımla yanıt arar. Uygur'a göre (2021, s. 25), “Dilsel bir yapıdır, her edebiyat ürünü.” Edebiyat yapıtlarının bilgiden çok değer yönünden incelenmesi gerekli olduğunu savunan Uygur, “Bir yapıtın kendi alanındaki yeri-önemi-değeri nasıl belirlenir ya da nasıl ortaya çıkarılır?” sorusuna “Bir yapıtın edebiyatça değeri, başka yapıtlara neler borçlu olduğu, dil-edebiyat gelişmesine katkısı ve bu gelişmedeki yeri belirtilerek gün ışığına çıkartılabilir”(Uygur, 2021, s. 32) yanıtını verir.

Yalnızca edebiyat ürünleri değil, tümüyle sanat yapıtlarınasıl değerlendirilmelidir? Bir eseri değerlendirmenin aşamalarını, özgün felsefi yaklaşımıyla etik alanında öncülük eden günümüz düşünürü İoanna Kuçuradi, “Sanata Felsefeyle Bakmak” (1979) adlı kitabında özetle şöyle dile getirir (Kuçuradi, 2020, s. 97):

Bir yapıtıdeğerlendirmenin ilk aşaması eseri anlamaktır. İkinci aşaması, bir yapıtı kendi alanında bir yere oturtmaktır. Bir yapıtın kendi alanındaki yeri-değeri-belirlenirken yenilik sorunuyla karşılaşırız. Yenilik, etik değerlerin çağın tarihsel koşullarının çerçevesi içinde somut olarak betimlenmesi anlamına gelir. Değerlendirmede üçüncü adım, bir yapıtın önemini, böyle bir yapıtın yaratılmasının insan için, dünyamız için anlamının ne olduğunu göstermek; bu olanakların etik değerler bakımından anlamının ne olduğunu göstermektir. Bu adım için özellikle etik değerlerin felsefi bilgisi gereklidir: etik değerlerin değerinin bilgisi.

Kuçuradi (2020, s. 92), felsefi bir çerçeve içinde, yapıtın kendisi hareket noktası olarak alınırsa, “Sanat yapıtının varlıkça yapısı nedir?” ya da “Sanatsal etkinliğin ortaya koyduğu bilgi neyin bilgisidir?” gibi soruların öncelik kazanacağını, “Sanatçının bilme konusu ettiği şey nedir?

"Yapıttan olanaklı yaşantı ve eylemlerin bilgisi ediniliyor mu?" (2020, s. 112) sorularının dasorulabileceğini ifade eder. Estetikçi yaklaşımların sanat yapıtını ve onun kendine özgü yapısınıpek hesaba katmadığını (2020, s. 91) vurgulayan Kuçuradi, "estetikçi hareket noktalarının bilme konusu edinilene ve felsefi araştırmanın amacına uygun düşmediğini" (2020, s. 92) belirler. İnsan açısından sanat, bir sanat yapıtının insanın bakış açısıyla, insan için, özerk olarak, maddi yarar gözetmeden yapılandırılması, insan ortamına sunulması ve insan tarafından değerlendirilmesidir öncelikle. Değerlendirmelerde en önemli yaklaşım ise yapıtın insan açısından dokunup dokunmadığı ve dünyası ile birlikte insan için bir anlamının olup olmadığıdır. Bu edimlerin sürekliliği ise öncelikle insan olmanın nasıl bir şey olduğunun kavranmasına ve insanın doğasıyla yaşam içindeki varoluşunun sorgulanmasına bağlıdır.

Nermi Uygur, "Çağdaş Ortamda Teknik" adlı kitabında tekniğe yaşama açısından bilinç sağlamayı, yaşama teknik açısından bilinç sağlamayı, teknik fenomenini kendince görüp göstermeyi ve hem tekniği hem insan varoluşunu çepeçevre anlamaya katkı sunmayı (Uygur, 1989, s. 29-31) amaçladığını dile getirir. Tekniği insanda temellendiren, yaşama dünyası içinde bir fenomen olarak ele alan Uygur'a göre teknik beceri de teknik nesne de teknik içinde yer almaktadır. Beceri (tekhne), teknikle bir maddeye, malzemeye biçim kazandırmak, doğal ya da kendi yoğurmamız bir şeyle bir varlık ortaya koymak, bir iş yapmaktır."Teknik nesnelerin anlam kökeni insandır" (1989, s. 35) diyen Uygur'a göre (1989, s. 37), "Teknik nesne insan becerisiyle başlayıp bu becerinin uzandığı yere dek gider; insansa becerileriyle birlikte insandır".

Teknik nesnelerin varlık yapısına eğilen Uygur, teknik nesnenin çoğu kez insan yapısı bir nesne ve yapay bir varlık olduğunu vurgular. Nesnelerin anlam ve gelişmelerini somut araç ve gereçlerin kullanımlarına indirgememek gerektiğini açıklayan Uygur, teknik nesnenin "kullanıma yönelik bir nesne" olduğunu, ancak "insanca: kullanılmayan, kullanılmamış olan ya da kullanılmayacak olan bir nesneye teknik nesne denemeyeceğini" (Uygur, 1989, s. 41) de belirtir. Tekniğininsan-toplum-doğa yaşamı bakımından birlikte getirdiği etkiler, tepkiler, yan etkilerin kaygı verici, tehlikeli ve yıkıcı olabileceğine (1989, s. 46) işaret eder. "Tekniğin kültür içinde, kültüre göre, kültür açısından anlamca varlık kazandığı ve teknik nesnelerin her türlü değer ve anlamının içinde yer aldığı kültürde olduğu, bu kültürle ölçüldüğü" (1989, s. 48) gerçeğinin altını çizer. Teknik nesneler zaman içinde değişirken insan da değişmektedir. "Çağdaş ortam, öylesine başka bir teknolojik ortamdır ki hem çevremizde hem de davranışımızda köklü değişikliklere neden olmaktadır" (Uygur, 1989, s. 53). Bununla birlikte, "Doğayı aşan bir

yapaylığı bulup buluşturmasıyla kendisi oluyor insan, insan teknik ile insandır" (Uygur, 1989, s. 62).

Sanat- teknik ilişkisi konusunda Nermi Uygur(1989, s. 78)., kültürün hem sanatlı tekniğin hem teknikli sanatın yoğun damgasını taşıdığını vurgular Uygur'a göre, teknikteki sanat, 'teknik-güzel' deyiminde kendini belirli eder. Teknik-güzel, güzelin teknikle birleşmesi, güzelin tekniğe dönüşmesidir. "Teknik-güzel bağımlı bir güzel. Yarar amacı güden bir nesneye yapışık, böyle bir nesnedeki güzel" (1989, s. 79) der Uygur. Teknik ötesi sanatta ise durum farklıdır. "Teknik ötesi sanat yapıtı, yarar kaygılarından uzaktır. Tek bir sanatçının yapıtıdır. Bireysel bir güzeldir" (Uygur, 1989, s. 80). Nermi Uygur'un teknik dediği işlev, modern tekniğekarşılık gelmektedir.

İnsanın tarihi teknikle başlamıştır ve teknik ile ilişkisi süreklidir. İnsanın kendinin bilincine varması da teknik ve sanatla olmuştur. Ancak, insan açısından sanat- teknik ilişkisiyle dijital çağdaki insan-teknoloji ve sanat-teknoloji etkileşimi aynı kategoride değerlendirilmemelidir. Öyleyse, insana yaraşan bir kültürde teknolojik nesnelerin insanca kullanımının nasıl olanaklı olabileceği, günümüz teknolojinin insan için anlamının ne olduğu sorgulanmalı, tartışılmalıdır. Teknolojinin insana yaraşan bir kültür içinde insanla uyumlandırılması gözetilmelidir. İnsanın yapması gereken, teknolojinin insanca kullanımı bağlamında yazgısını eline almasıdır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (1984). *Aesthetic Theory*. (C. Lenhardt, Çev.) London: Routledge&Kegan.
- Çotuksöken, B. (2023). *Antropontoloji ya da İnsan-Varlık Bilgisi/ Felsefenin Gör Dediği I*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2020). *Sanata Felsefeyle Bakmak* (7. baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Sartre, J. P. (2016). *İmgelem*. (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Taşdelen, D.& Yazıcı, A. (2018). *Estetik ve Sanat Felsefesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Uygur, N. (1989). *Çağdaş Ortamda Teknik*. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Uygur, N. (2016). *Bütün Eserleri I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2021). *İnsan Açısından Edebiyat* (5. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KADININ “TANRIÇALIKTAN KULLUĞA” YOLCULUĞU (*)

Hasan Akarsu

Eğitimci, yazar Emine Azboz Konya-Ereğli doğumludur. Öykü ve romanlarıyla tanınır. Ayrıca önemli konularda yazdığı araştırma yazıları da bulunmaktadır. Onlarca kitabına bu kez araştırma yazılarını topladığı “Tanrıçalıktan Kulluğa” kitabını ekler ve özellikle kadınlara seslenerek kadının tarihsel yolculuğunu anlatır. Kadının tarihteki yolculuğunun çok uzun olduğunu, çok engellerin bulunduğunu belirtir. Anaerkil toplumsal düzende, çok Tanrılı dinlerde kadın Tanrıçadır. Ataerkil toplumsal düzenine geçince kadın bağımsızlığını yitirip ikinci sınıf bir insan olur. Yazar bu gelişmeleri tarihsel gelişmelerin içinde örneklerle değerlendirir.

Kadının Tanrıçalıktan kulluğa ve yurttaşlığa geçişi tarım ve sanayi devrimlerinin geçişiyle ilgilidir. İlk çağlarda, çok Tanrılı dinlerdeki kadın Tanrıça, tek Tanrılı dinlerde ise kul olur. 10. ve 11. yüzyıldan sonra İslâmiyet’in de etkisiyle baskı altına giren kadın, Anadolu Aydınlanma Devrimi’yle zincirlerini yeniden kırar. Yazar, bu süreçte Batı’da ve yurdumuzda kadına seçme ve seçilme hakkının verilmesini anlatır. Tüm dinlerde kadınların yaşamını irdeler. Kadın-erkek eşitliğinin kazanılmasını da değerlendirir. Türk mitolojisinde ve Türk töresinde kadını inceler. Ülkelerin geleceğinde eğitimin önemini, eğitimde felsefenin önemini vurgular. Okul programlarından felsefenin kaldırılmasıyla yeni kuşağın ve kadınların Türk İslam Sentezi’yle baskılandığını anlatır.

Kadın haklarını sahiplenmenin kitabı

Yazar, kadınların ABD ve AB tarafından terörde de nasıl kullanıldığına değinir. Terörün öğelerini inceler. İdeoloji, örgüt ve şiddet kavramları üzerinde durur. Ulusal terörün dünyadaki etkilerini terör çeşitleriyle birlikte anlatır. Tüm terör örgütlerini adlarıyla eylemleriyle birlikte sıraya koyar. Ülkemizde de etkili olan PKK’nin kadına bakışını irdeler, kadınların üst düzey yöneticilerinin tecavüzüne uğradıklarını belgeleriyle yansıtır. Terörün edebiyatımıza nasıl yansıdığını inceler. Çalışan kadının yıldırıldığını, baskıya uğradığını, evde şiddetle karşılaştığını belirtir. Kadının şiddete karşı direndiğinde başarılı olacağını savunur, örnekler verir. İstanbul Sözleşmesi’ni anlatır. İlk imza atan ülke olduğumuz halde İstanbul Sözleşmesi’nden çıkmamızı eleştirir. Yurttaşlık bilinci olan kadının haklarını savunacağını bilir. Savaşlarda ve göçlerde en çok kadın ve çocukların ezildiğini vurgular. Mustafa Kemal’in “Milletler için hayati tehlike olmadıkça savaş bir cinayettir.” sözünü anımsatarak savaşlara karşı çıkar. Kadının edebiyatımızdaki yerini değerlendirirken kadın yazarlarımızı da tanıtır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlamalarında bulunur. Kadın haklarının korunması için çalışır. Kadınların haklı direnişlerini destekler. “Türban”ı konuşturarak, din adına nasıl sömürü ve ayrıştırma için kullanıldığını anlatır.

Eğitimci, yazar Emine Azboz, “Tanrıçalıktan Kulluğa” yapıtında, kadının tarih içindeki gelişimini irdelerken kadın haklarına sahip çıkılması gerektiğini, kadının direnmesinin önemini belirtir. Kadın haklarını sahiplenmenin kitabını yazar böylece.

(*) Tanrıçalıktan Kulluğa-Emine Azboz, Kadın/Tarih, İzan Yayıncılık, 2026, 318 s.

“KANLI KANATLAR”IN İZİNDE (*)

Hasan Akarsu

Yazar, gazeteci Ayşe Erbulak polisiye romanlarıyla tanınır. Çok Şekerli Ölüm’le başlayan romanları Kanlı Kanatlar’a değin sürer. Bu yeni romanında İstanbul’daki Star Kolej’de mezuniyet törenindeki patlamanın kim tarafından yapıldığını araştırarak sonuca ulaşır. Roman boyunca okurların ilgisini canlı tutmayı başarır.

Star Kolej’de konsolos çocukları, ünlülerin çocukları okur. Okulun güvenliğini Mehmet Kemal Küreli’nin kurduğu Asil Güvenlik Şirketi sağlar. Doruk, Aslan ve Kürşat şirketin donanımlı elemanlarıdır. Haziranda yapılan diploma töreni sırasındaki patlamada sahnede bulunan 6 öğrenci paramparça olur. Güvenlik ekibi patlamanın nedenini araştırır. Velilerden Avustralya’dan gelen hemşire John ve eşi Damla (Matilda) da vardır. Damla, bebekken Avni ve Suna tarafından evlatlık alınır. 6 yaşındayken evlatlık olduğunu öğrenir. Şişman olduğu için arkadaşları tarafından sürekli aşağılanıp dışlanır. O da tepki olarak kedileri, evcil hayvanları öldürmekten zevk alır. Anne ve babasına sevilmediğini söyleyip karşı gelir. Üniversite sınavlarına hazırlanmaz. Sonunda Avustralya’ya gidip mühendislik okur. Orada hastanede Tazmanyalı başhemşire John ile tanışır ve iyi anlaşır evlenirler. Çocukları olmayınca evlatlık aramaya başlarlar. Bir trafik kazasında ölen karı kocanın sağ kalan üç çocuğunu evlatlık alırlar: Charlotte, Oliver ve Amelia. Çocuklar çok sorun çıkarır. Ailesini araştırdıklarında babanın uyuşturucu satıp kullandığını öğrenirler. Çocukların kanında da uyuşturucu vardır.

Sorunlar sarmalında yaşarken

Çocukların sorunları büyüdükçe Damla, onlardan kurtulmanın yollarını arar. 4-5 yaşlarında olan Charlotte ile Oliver ve küçükleri Amelia için bir tekne gezisi düzenler, can yeleklerini bağlamaz. Üzerlerine gelen tekneye doğru kendi teknesini sürer ve o sırada dalgalardan etkilenen çocuklar denize düşer. İkişi boğulup ölür. Ancak yüzme bilen büyük kız Charlotte kurtulur. Kardeşlerinin kasıtlı öldürüldüğünü düşünür ve kuşkuyla yaşar. Damla, orada patlayıcı kullanma eğitimi alır ve kentsel dönüşümlerde binaları patlatır. Beş yıllığına İstanbul’a gelirler. Bu yıllarda arkadaş bildiği Doruk’un yakını olan Doktor Osman’ın Midyat’taki düğününe giderler. Aşiret düğününde takı sırasında bir patlama olur ve gelin Zeynep’le birlikte Doruk’un annesi ve babası da ölür. Güvenlikte çalışan Doruk, bu olayın peşini bırakmaz.

Asil Koleji’ndeki patlama araştırılırken bombanın öğrencilerden birinin giysisine dikilip uzaktan kumandayla patlatıldığı anlaşılır. Giysilerin dikildiği dikimevi bulunur, sahibi ve çalışanları sorgulanır. Kameralardan Damla ile kızı Charlotte’un dikimevine geldiği, çalışan bayanın ilaçla uyutulup bombanın giysiye öyle dikildiği belirlenir. Soruşturma sırasında, Doruk, Damla’nın (Matilda) suçunu itiraf etmesini sağlar. Midyat’taki düğünde de bombayı onun patlattığı belirlenir. Sigara içmek için terasa çıkan Damla, kendini aşağıya bırakır ya da atılır ve ölür.

Yazar Ayşe Erbulak, Kanlı Kanatlar romanında, evlatlık alınan çocukların sonradan sorun olabileceğini, onların ailelerin durumunun iyi araştırılması gerektiğini anımsatır. Sürükleyici, akıcı anlatımıyla okurların ilgisini canlı tutmayı başarır.

(*)Kanlı Kanatlar-Ayşe Erbulak, Polisiye Roman, Eksik Parça Yayınları, Nisan 2026, 152 s.

“UNUT KUŞU”NA (ALZHEİMER) YAKALANMAK (*)**Hasan Akarsu**

Yazar Hatice Dökmen, katıldığı yazarlık atölyelerinden sonra, birçok yayıncılık ve editörlük programında eğitim alır. Öyküleriyle tanınır, yazın dergilerindeki yazılarıyla ve şiirleriyle ilgi çeker. Yeni yapıtı “Unut Kuşu”nda, Alzheimer'e yakalanan ailelerin dünyasını tanıtır. “Unut Kuşu” bir düştür. Alman düşünür Alois Alzheimer’ın bir buluşudur. Yazar, Unut kuşuyla tanışanların anılarını unuttuğunu, unut kuşunun “anı hırsızı” olduğunu, insanda geriye boş bir beyin bıraktığını belirtir. Dünyada yaşlı nüfusun artışı, Türkiye’de ise 167. sıradan 68. sıraya yükselişi düşündürücüdür.

Yazar, İstanbul’daki Kentlilil Sitesi’nde yaşayanları, “Unut Kuşu”na yakalananları anlatır. 95 yaşındaki Nezih Bey’in, siteye taşınmadan önceki bahçeli evini özlediğini, kızı Olcay’ın eşinden ayrılıp onun yanında kaldığını, annesi de öldüğü için babasına baktığını gözleriz. Nezih Bey’e “unut Kuşu” geldiği için ölen eşiyle ilgi duyduğu komşusu Süheyla’yı karıştırdığı anlaşılır. Telefonda herkese Süheyla’yı sorar, kızı Olcay’ı da onun kızı bilir ki unutmaların acı gerçeğiyle karşılaşırız.

A Blok 8. kattaki dairede yaşayan Süheyla Kadın ölmeden önce Nezih Bey’i kocası bilir. Unut Kuşu onu da ziyaret eder. B Blok 2. kattaki dairede yaşayan Erol Hanım’ın öyküsü de farklı değildir. Oturduğu yalı yanınca hizmetlisi Hacer’le bu siteye taşınır. O da erken bunar. Annesi onu doğururken ölür. Babası oğlan isteyince kız olsa da erkek adı verir. Zorunlu evlilik yapar, mutsuz bir kadındır. A Blok 7. katta Gülay ile Fikret yaşar. Fikret bunamış olup sayrıdır ve Bodrum’daki yazlığa götürülmesini ister. Beynindeki ur büyür, yazlığını tanımaz. Eşi Gülay kahve yapar getirir. Fincanların üstünde Angut kuşunun resmi vardır. Bu kuşun özelliğini de öğrenir okuyucu. Sadık kuş olup eşi öldüğünde bir daha eş aramaz. Fikret orada ölür, eşi Gülay da ona sadık kalır.

Yaralarını saramayanlar

“Ölmeden unutmak yok”. Ancak A Blok 13. katta yaşayan Behzat Bey, Gümüşlük’teki yazlığını anımsar. Ona komşu olan Eleni’yi sever. 1955 Eylül’ündeki olaylar sırasında lise sondadır. Beyoğlu’ndaki yağmaları görür. Sevdği Eleni’nin Bedros’la evlenmesine üzülür. Kendisi de Ruhsar’la evlenir ve unut kuşuna yakalanır. Yazar bölüm başlarında özlü sözler kullanır ki bu sözler yapıta zenginlik katar: “İnsan saramadığı yarayı saklarmış, bazen bir gülüşün içine, bazen derin bir sessizliğe.” Yapıtta yaralarını saramayan kişiler tanıtılır. Sitede 80. yaş günü kutlanan Muazzez Hanım’ın öyküsü de acıklıdır. Sevdği genç İhsan’la evlenecekken çeyiz anlaşmazlığından düğün bozulur. Bir daha da evlenmez. Yine sitede yaşayan Sadi Bey, ömrünü ekmek fırınında çocukları uğruna tüketirken çocukları ona “Huysuz keçi” der. Unut kuşunun kimilerini 55 yaşında yakaladığı olur. Doktor Ali böyledir. Cemile bibisiyle yaşar. Cemile ölümcül hastadır. Ali’ye küçüklüğünde ilaç aldırıp intihar eder. Ali de kendini katil bilip huzursuz yaşar. Bunamış olan Tomris Hanım da pencere karşısına açık saçık çıkar ve sokaktaki gençlerin maskarası olur.

Öykü kişileri bunadığı için düş ülkesinde yaşarlar. Avukat Kemal Bey eşinin adını unuttur, Aysu mu, Asuman mı anımsamaz. Aşk evliliği yaptığı Asuman’dan boşanıp Aysu’yla evlenir. O da iki yıl sonra onu bırakınca ortada kalır. Unut kuşunun ziyaret ettiği tüm yaşlıların bir bakıcısı vardır. Şehnaz Hanım, Necati Hoca unutulmayacak tiplerdir.

Yazar Hatice Dökmen, “Unut Kuşu” yapıtında aynı sitede yaşayan yaşlı onlarca insanın acıklı yaşamlarına tanıklık eder. Alzheimer hastalığının, bunamanın getirdiği sorunları örneklerle gözler önüne serer. Bu konuda bilgilenecek isteyenlere önemli bir yapıt sunar.

(*) Unut Kuşu- Hatice Dökmen, Anlatı, Destek Yayınları, Ekim 2024, 126 s.

DÖNDÜ AÇIKGÖZ'DEN "GÜZELİM Lİ" ŞİİRLERİ (*)**Hasan Akarsu**

Ozan, yazar Döndü Açıkgöz 1959 Bartın-Ulus doğumludur. Şiir, anı, deneme, araştırma yapıtlarıyla tanınır. Söylediğin Türkülere Ne Oldu, Haziran Büyüsü, Susmanın İki Yakası adlı şiir yapıtlarından sonra "Güzelim Li" şiirleriyle okurlarına ulaşır. Sevi, acı, ayrılık, çocukluk vb. izlekler şiirlerinde önemli yer tutar. Çünkü onun "Çıkmaz sokakta hâlâ ip atlar çocukluğu".

Ozanın şiirlerinde Safranbolu önemli yer tutar. "Hiçbir yere sığmadı koynumdaki bu şehir" derken babasının masallarını, yıldızlara benzettiği annesini, aşkını, sıcak bir ölümü, sokağa yayılan ıhlamur kokusunu vb. unutamaz. Yaşamı kız kardeşi olarak görür, üzüntülerini ve "ağır ağır vuran" yaşamını yansıtır. "Bir gülün yaprağından" incinir, mutlu insanlar arar ve yaşama borçludur her zaman. Girdiği sokaklardan kendine çıkan, "içinin kentleri dağınık" bir ozandır Döndü Açıkgöz. Hiçbir şeyin yarım kalmasını istemez. Gerçek bir dostun en iyi sevgiliden daha dürüst olduğunu düşünür. "Tespah taneleri gibi savrulan" gençliğine üzüldür. "Her yanımda ölüm çiçeği" derken yaşadığı acıları, "yaralarımın ve kuşlardan başka kimsem yok" derken de yalnızlığını duyumsatır.

"Ağlayan güzelim Li"

Kırıla kırıla yaşayan ozan, umudunu yitirmez gelecekte. Ağlayan Güzelim Li'nin bir kadın olduğunu söyler. Acısını, sevisini ortalık yerden kaldırır, sevdiğinin olduğu yeri bilir, ona kavuşmak özlemindedir. Aşk sokağında rüzgârları dinler, aşkı ve yalnızlığı anımsar: "... İnsan kendi tarafıdır bilmez mutlu olmayı/ Ne yapsa nafiye aşktan çok yalnızlığı hatırlar..." (s.31). Yalnızlığı sevmeye başlar yeniden. "Konuştuğum bütün ağaçlar yaprak dökmekte" (s.32). Niçin olabilir ağaçların yaprak dökmesi? Diye düşünmeden edemeyiz. "Uzun yalnızlıklara çıkıyor kapılarım..." (s.33) Olup bittiye gelen yaşamlara, unutilan aşklara üzüldür. Karabük kentini de "Bütün ayrılıkların, kavuşmaların adı" olarak görür. Yüreğini acıların avladığı ozan, ölüm şarkıları söyleyen kadınları, "acının evleri"ni unutmaz. Sürekli "Kendine kanayan" bir sevgili midir ozan? Kıyıda gecenin "solan bir gül gibi" kıvrandığını gözler, "kalabalık acılarla" yaşarken maden işçilerini unutmaz: "Sevgilim/ Toprağı dinle maden işçilerini/ Eğil de bak bir çocuğun gözlerine/ İşte bu bizim ölmezliğimiz" (s.52). Sevgiliyle yürüdüğü en aydınlık yolu, onun için topladığı kardelen çiçeklerini, "gülün direncini" unutamaz. İstanbul-Haydarpasa Garı da iz bırakır yüreğinde: "...Herkes benden kalbimi istiyor/ Benim kalbim İstanbul" (s.65) derken başka bir şiirinde yüreğindeki sızıyı anlatır: "...Sen bana bakınca neyi görüyorsun ki/ Ben yıkılan tüm şehirleri yeniden dikeyorum/ Tam yüreğimde bir çiçek uyanıyor..." (s.72). Yüreğinde Eylül'ün öyküsü de acılarla doludur. "Silah gölgesi, bulanık bakışlar" nasıl unutulsun?

Ozan, yazar Döndü Açıkgöz, "Güzelim Li" yapıtında, yaşadığı acıları, ayrılıkları, seveleri, çocukluğunu, en özgün imgelerle taşır şiirlerine. Yüreğinde çiçekler uyanan bir ozandır.

(*) Güzelim Li-Döndü Açıkgöz, Şiir, Ürün Yayınları, Eylül 2025, 80 s.

HONORE DE BALZAC

29 Mayıs 1799 /18 Ağustos 1850

“Bilginin efendisi olmak istersen, çalışmanın kölesi olmalısın!” Balzac

YILMAZ ÇONGAR

Paris’in banliyölerinden birinde bir malikanenin bahçe duvarından koca göbeğiyle zorla tırmanan orta yaşlı, orta boylu bir adam kendini bahçeye çitlerin üzerine atar ve patates çuvalı gibi yere düşer. Bir anlık sersem sersem bakınırken karşısında eski çarıklarıyla bahçıvanı Rauchon’u görür ve bahçıvan:

“Bay Balzac bu hiç olmadı, müzikal komediye dönüştü durumunuz!” der, alay edencesine. Atlayan Honore de Balzac’tır, bahçıvanına üç aylık maaş borcu vardır, yine para ister diye, ona görünmeden kendi evine bahçe duvarından girmektedir.

Yaşamı boyunca para sıkıntısı çeken, borç içinde yaşayan Balzac, Fransız edebiyatının yetiştirdiği en büyük romancı ve Avrupa’da gerçekçilik, (realizm) akımının yaratıcısıdır. Asıl adı Balssa’dır, adını kendi değiştirmiş başına da soyluluk anlamına gelen “de” ön takısını koymuştur.

20 Mayıs 1799 günü Fransa’nın Tours kentinde doğar. Ekonomik yönden orta sınıf olan bir memur ailesinin oğludur. Annesi, babasından 31 yaş küçüktür ve çocuk doğurup büyütmekten bıkmıştır. Yeni doğan Balzac’ı hemen bir jandarma subayının, çocuk bakıcılığı yapan, ailesine teslim eder. Çocuk üç yıl o evde büyür. Diğer üç yıl başka bir aile bakar. Bu yıllarda Balzac’ın hastalandığında başucunda bir annesi yoktur, oyuncacı olmaz ve kız kardeşleriyle oynayamaz. O günleri için şöyle der; “Benim hiçbir zaman bir annem olmadı, benim yaşamımdaki tüm kötülüklerin nedeni annemdir!”

Altı yaşında Lagey’de okula başlar, bir yıl sonra annesi onu Vendome kolejine verir, okul yatlıdır. Annesi oğluyla değil de çevresiyle ilgilidir, daha çok eğlenebilmek için oğlundan uzak durur. Onu pek sevmez, yılda bir iki kez okulda ziyaretine gelir, bazı gelişlerinde çocuğunu görmez bile, yalnız yöneticilerle konuşur ve gider, babasının ise okulla hiç ilgisi yoktur. Balzac çocuk aklıyla bu durumları önceleri pek anlamaz, annesini sever, ona mektuplar yazar.

Okul Fransa’nın köklü kolejlerinden olup çok disiplinli, geleneklere, kurallara çok bağlıdır. Balzac burada altı yıl okur, gerek öğretmenler, gerekse arkadaşları onu hiç sevmezler. Belki de Balzac’ın kısa boyu, şişman bedeni, ablak suratı onların sinirine dokunur. İlerleyen yıllarda bu öğretmenleri ve bazılarının kötü karakterlerini romanlarında belirtir, onlardan intikam alır.

Okul müdürü aynı zamanda kimya derslerine de gelir. Balzac ise, öğretmeni dinlemez, pencereden bakınca görünen Loir ırmağını izler, düşüncelere dalar. Yine böyle bir günde ders anlatan müdür Balzac’ın onu dinlemediğini, camdan dışarı baktığını görür, hemen Balzac’ı tahtaya kaldırır ve Lavoisier Kanunu’nu sorar. Balzac ne Lavoisier’i, ne de “Hiçbir şey vardan

yok olmaz, yoktan da var olmaz” olan kanununu bilemez. Müdür kızar ve onu merdiven altında küçük karanlık bir odaya kapatır. Çocuk orada saatlerce ağlar, bağırır, kapıyı yumruklar, sonunda sesi kesilir. Balzac’ı çıkardıklarında yüzü kireç gibi bembeyazdır.

Ertesi gün Balzac, annesine başından geçenleri anlatan uzun bir mektup yazar, gelen yanıtta annesi “Oğlum, emin ellerdesin, orada kimliğini kazanacaksın.” Der. O ise bu olaydan sonra bir tek kız kardeşi Laure ile yazışır, dertlerini onunla paylaşır.

Balzac’ın yalnız kompozisyon dersleri iyidir, arkadaşlarının kompozisyon ödevlerini o yazar.

1813 yılında, ailesi onu Vendome Koleji’nden alır, Tours Lisesine gönderir, bu okul yatılı değildir. Balzac çok mutludur, okul birincisi olarak mezun olur.

17 yaşında kaydolduğu Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni üç yıl sonra bitirir. Eğitimi sırasında çeşitli hukuk bürolarında çalışmıştır. Okuldan sonra yine bir hukuk bürosunda işe başlar. Babası yeni emekli olduğundan ve maaşı dörtte bire indiğinden, ailenin paraya gereksinimi vardır ama o hukukla ilgili işleri hiç sevmez, istese noter de olabilirdi, fakat o yalnız yazı yazmaktan hoşlanır, annesi ise “Sen ancak edebiyat dünyasında uşak olabilirsin” diyerek onu şiirden, yazıdan uzaklaştırmak ister.

Bu arada Balzac metafizikten de zevk alıyor ve kişileri uzaktan etkileyebileceğine inanıyordu.

Birgün içkili bir yerde arkadaşlarıyla otururken, birkaç kadeh de şarap içtikten sonra onlara şöyle der:

“Şu karşıda kâğıt oynayan güzel kadını görüyor musunuz? İşte ben durduğum yerden onu etkiler, yanıma kadar gelip kollarıma atılmasını sağlarım.” Arkadaşları gülüşürler, biri “Fazla içmişsin, artık içme!” der, bir diğeri “Haydi, yap ta görelim.” Der. Balzac oturduğu yerden biraz diklenir ve gözlerini, çağırmayı düşündüğü güzel kadına odaklar. Sabit bakışlar bir dakika kadar sürer, kadında bir değişiklik olmaz, o elindeki kağıtlara bakıp kahkahalar atmaktadır. Balzac bir dakika daha delici bakışlarını sürdürür, sonuç yine aynıdır, çaresizce arkadaşlarına döner “Bugün havamda değilim” der, bir kadeh daha şarap içer.

Balzac, metafizikten hemen vazgeçmez, bir sürede, geleceği bilmek yani falcılık peşinde koşar, sonra bundan da vazgeçer, “Uzak geleceği bilemiyorum ama yarın ne olacağını biliyorum, yarın alacaklılar yine kapımda olacak, bir an önce yazı yazıp para kazanmalıyım” diye düşünür.

Yıl 1820’dir. Çalıştığı hukuk bürosundan ayrılır. Kirası az olsun diye aynı çevrede bir çatı katına taşınır.

XIX uncu yüzyılın başlarında Fransa’da edebiyat dünyasında tanınmak için önce şiirle başlamak gerekir. Balzac’ da böyle yapar ama yazdığı şiirleri kendi de beğenmez. Düz yazı daha çok ilgisini çeker. “Stella Sylla”, “Cogsigrue ve Stella” adlı iki roman yazar ama edebiyat çevresinden, eleştirmenlerden olumlu bir ses çıkmaz.

Bu kez Cromwell (1599/1658) konusu üzerinde çalışmaya başlar. Dramatik ve manzum bir tiyatro yapıtı olmasını ister, konuyu beyninde canlandırdığı, planladığı halde kâğıda geçiremez, elinde kahve fincanıyla, alçak ve eğri tavanlı küçük odasında döner durur. Ruhsal çöküntüler içinde, en güç anlatılabilen “acı çekenler” sahnesini bir türlü kâğıda dökemez. “Belki yararı olur” düşüncesiyle mezarlıkları dolaşır. La Fontaine’in (1621-1695), Moliere’in (1622-1673), mezarlarının başında durur, “esin” gelmesini bekler. Evine döndüğünde yine yazamaz, kalemini fırlatır atar, büyük bardak içindeki kahvesini eline alıp sokağa çıkar, fabrika önünde vardiyadan çıkan işçilerin arasına karışır, onların sıkıntılarını, sorunlarını dinler, romanı için malzeme toplamaya çalışır.

Evi soğuktur, yeterli beslenemez, parası azdır. Kendi pişirdiği omleti yedikten sonra annesinin diktiği uzun sabahlığını giyer, masasına oturur, mum ışığında kalemi, kâğıdı ve onlarca bardak kahvesiyle geçirdiği zamanlar en mutlu anlarıdır.

Cromwell adlı yapıtı bitmiştir, kızkardeşi Laure’un evinde toplanan tüm ailenin kişileri karşısında yazdıklarını okur. Daha okumanın yarısına gelmeden herkes esnemeye, “Yeter, bırak!” diye mırıldanmaya başlar. Balzac “Zaten ben de beğenmemiştim!” der. Kitabı ünlü eleştirmen Andrieux’a gönderirler, ondan gelen yanıt korkunçtur, eleştirmen “Birbiriyle hiç ilintisi olmayan bu yazıların yazarı, edebiyattan başka ne ile isterse uğraşabilir.” Der.

Yıl 1820 sonbahardır, yirmi bir yaşındaki Balzac perişandır, yazmak yeteneği kilitlenmiştir, parası da yoktur, annesinin gönderdiği az harçlıkla ancak geçinebilmektedir. Walter Scott’u (1771-1832), Lord Byron’u (1788-1824) çok beğenir, onları taklit etmek ister. O günlerde annesi ivedi Villaparis’e çağırır, hasta olan kız kardeşinin yanında bulunmasını ister. Balzac gönülsüz de olsa ailesinin yanına gider, diğer kızkardeşinin evlenirken boşalttığı odasına yerleşir. Burası Paris’teki çatı katına göre çok konforludur, sıcaktır fakat halen yazı yazamaz, esin perisiyle arası açıktır, duygularını kâğıda istediği gibi geçiremez.

Roman yazamayınca uzak doğu insanlarını merak eder, Çin tarihini, Bin Bir Gece masallarını okur, oradan dinsel konulara atlar, Tevrat, İncil ve Kuran’ı inceler. Annesi tarafından sevilmediğini bildiği için kendini sevgisizlik çemberi içinde algılar, aslında bunalımdadır.

Villaparis’te oturdukları evin yakınında, bahçe içinde güzel bir köşkte bayan Berny oturmaktadır, bu kadın 43 yaşındadır ve yarım düzineye yakın çocukları vardır. Kocası Monsieur Reiner’dir. Balzac bu aileyi önceden hiç tanımaz. 1821 yılının Haziran ayında, kız kardeşiyle gittikleri bir törende bayan Berny ile karşılaşır. Uzun boylu olan kadının yüzü çok güzel, gözleri muhteşem, bakışları melankoliktir. Biçimli dudaklarıyla Afrodit’i andırır. 22 yaşındaki Balzac, kadının karşısında titreyerek “Sizinle tanışmak benim için onurdur” diyebilir. Kadın hafif gülümseme ve tatlı bir bakışla onu kabul ettiğini belirtir ama yanındaki kocasının öksürmesiyle, rüyada olan Balzac uyanır, sersemleye, yere düşecek gibi olur, çevredeki kızlar kıkırdarlar.

Balzac’la bayan Berny, yıl boyunca görüşürler, yakınlaşırlar, kadın ona “Sen bataklıkta yetişmiş bir çiçeksin!” der. Balzac ise bu sevgiye layık olabilmek için “Çok roman yazmalıyım,

nl olmalıyım” diye dşnrama onu edebat dünyasında henüz kimse tanımaz. Yazarlık damarları kabarmıştır.

1822 yılının ilk baharıdır, bayan Berny ile Paris’te buluşurlar. Balzac “Mutsuzluk ve hüzün sizi daha güzelleştiriyor, size deli gibi âşık oldum, şu yalan dünyada siz de bir çılgınlık yapın, kendinizi bana verin, eğer reddederseniz hiç tereddüt etmeden yaşamıma son vereceğim!” der. Bayan Berny sevgilisine “toplumsal koşulların izin vermediğini” anlatırsa da başaramaz, kendine de, Balzac’a da engel olamaz, o gece hiç olmadıkları kadar yakın olurlar.

Fakat bu uygunsuz ilişkiyi çevrede duymayan kalmaz, dedikodular çok artar, durum rezalete dönüşünce Balzac’ın annesi oğlunu zorla ve sürekli olarak bayan Berny’ den uzak tutar. Balzac’ın, bu ilişkisi uzun yıllar sürer ama eski tutku düzeyinde olmaz.

Yazar, Paris’te evli olan kız kardeşinin evinde kalmaktadır. şehrin her yerini dolaşır, yazacağı roman için malzeme toplar fakat yazmaya başlayamaz.

Fransa’da politik durum kötüye gitmekte büyük Devrim halen çocuklarını yemeyi sürdürmektedir. Bu durum ise sanatçılara bolca malzeme verir.

1823 yılı içinde bayan Berny’nin aşkına layık olmak düşüncesiyle çok çalışır. Tüm yeteneğini kullanır. Balzac’ın çalışma temposu müthiştir, o denli hızlı yazar ki, haftada bir roman bitirir. Hedefi Ivenho’nun, Aslan Yürekli Rişar’ın yazarı Walter Scott gibi olmaktır. Zaman zaman da umutsuzluğa kapılır. Seine nehri üzerindeki köprülerden birinin korkuluğuna yaslanır, “Nehrin sularının tüm bedenini örtü gibi kaplaması nasıl bir duygudur?” diye düşünür, ama intihar usuna gelmez.

Kaç kitap yazdığının sayısını tutmaz bile, kazandığı para komik olacak denli azdır. Anne desteği olmasa a kalacaktır. (Biraz bizim Sait Faik gibi)

Balzac, güncel olan tüm konuları romanlarında işler, “Jean-Louis” de, Napolyon’dan sonra Fransa’nın düştüğü kötü durumu, “Dernier Fee” (Son cret) adlı romanda, dine bağlılığın gerilediğini yazar ve ateizm üzerine övgüler yağdırır fakat hala romanlarında gerçek adını kullanmaz,

nedeni yazdıklarından kendi de hoşnut değildir.

“Le Code des GeHonnetes” (Namusluİnsanların Kodu) adlı yapıtında hırsızları anlatır. Onların iyi bir aktör olduklarını, yürekli olduklarını, toplumdaki zenginlere karşı intikam, nefret duygularıya hareket ettiklerini belirtir ve en büyük eleştiriyi de bu kitaptan alır.

Kitap yazmakla para kazanamayacağını anlayan Balzac, çevresindeki zengin tüccarlara özenerek ticarete atılır. 1825 yılının Nisan ayında yani 26 yaşında, bir emekli subayla anlaşarak şirket kurar. Molier’in ve La Fontaine’in tüm yapıtlarını basar ve ciltler halinde piyasaya sürerler. Kazanacağı paraların tatlı hışırtısını duyar. Yaşamında ilk kez kendini paraya bu denli yakın duyumsar, yazı yazmak isteği de körelmiştir.

Ne yazık ki, ancak 20 cilt satılır, kitaplar ellerinde kalır, şirket iflas eder, ortak ayrılır, Balzac binlerce frank zarar eder ve borca girer.

Bu kez bir kumarbaz gibi “Para kazanmak hırsı” nı yenemez ve matbaa satın alır. Gereken paraları babasından borç almıştır. Bu işi de beceremez, matbaa kapanır, babasının paraları gittiği gibi, daha çok borçlanır.

Başka bir ortak bulur, yeni bir şirket kurar, iflas etmiş kitapçıları dolaşır, onların ellerinde kalmış kitapları çok ucuza alır, daha pahalı satmak için piyasaya sürer ama satamaz, bu işte tutmamıştır, sonuçta ortağına, kağıtçılara çevredeki esnafa yine binlerce frank borç içinde kalır.

Kahve almaya parası kalmayan Balzac eşyaların bir kısmını satar, annesi babası yardıma koşar, bin bir zorlukla borçlarını öderler.

Birkaç yıl edebiyattan uzak kalır. 1828 yılının ortalarında kâş kalemını eline alır, kahvesini yudumlar ve yine roman yazmaya başlar. La Gars (Adam) adlı yarım kalmış bir romanını bitirmek ister, içinde savaş, aşk, entrika olan yapıtın çok satacağını düşünür.

Uzaktan tanıdığı Düşes d’Abrantes’e, George Sand (1804-1876) ve sevgilisi Alfred De Musset’ nin (1810-1857) yardımıyla yakınlaşır. Aralarında aşk ilişkisi başlar. Balzac, Düşes’in kaldığı şatoya gider, günlerce birlikte olurlar, yine aşk fırtınasına tutulmuştur. O günlerde yeni yazdığı “Physiologie du Marriage” (Evliliğin Fizyolojisi) adlı yapıtı piyasaya çıkar. Kitap edebiyat çevresinde çok ilgi görür. Eleştirmenler “Şeytanca yazılmış” diyerek Balzac’ı överler. Yazar ise çok mutludur, çünkü “Şeytanlık” onun için ruhsal, Tanrısal bir görünümdür, benzetmeden çok hoşlanır.

Bu yapıtta, kadınların en etkili oldukları olgunluk çağındaki halleri anlatır. “Kadın dünyada en önemli figürdür, bir erkek âşık olacaksa, otuzunda hatta daha yaşlı bir kadına tutulmalı.” der. Sevgilisi düşes ise “Sen bu kitapta eski sevgilin Bayan Berny’yi anlatıyorsun.” deyince aralarına kıskançlık ve soğukluk girer, bu soğukluk o denli artar ki, ilişkileri bir daha düzelmez.

Balzac 1830 lu yılların başlarında Silüet adlı gazeteğe “Hafif” diye nitelendirilecek makaleler yazarak gazeteciliğe ilk adımını atar. Yazılarını Voleur gazetesinde sürdürür. Bir yıl sonra Caricature gazetesinin başyazarı olur. Az zamanda çok para kazanmak düşüncesiyle abonelerine yıllık 124 franka kitap göndermeye başlar, ne yazık ki bu iş de yürümez, yine borca girer. Bu kez yayıncılara söz vererek, her birinde on öykü bulunan on kitap yazmaya girişir. O yıllarda o denli çok çalışır ki ülkenin politik durumuyla ilgilenemez.

Oysa, ülkede, Napolyon sonrasında eski düzeni sürdüren XVIII nci Louis ölmüş yerine 1824 yılında katı bir monarşiden yana olan, X ncu Charles geçmiştir. Büyük Devrim’de mülklerine el konan soylulara tazminat ödeyen ve kilisenin yetkilerini artıran yeni kral 1830 da Cumhuriyetçilerin güçlenmesi üzerine ulusal Meclisi dağıtır ve darbe hazırlığına girişir. Sokaklarda barikatlar kurarak ayaklanan Paris halkı, ordunun da desteğiyle duruma egemen

olur. Tahttan çekilen Charles'in yerine geçen Louis- Philippe, ülkede toprak sahibi aristokratların yerine büyük burjuvaziye dayanan meşruti monarşiyi kurar.

1830 yılı yazında Balzac, Bayan Berny' yle sık sık buluşur. Bir pansiyonda günlerce birlikte olurlar.

O günlerde aklında öne çıkan bir düşünce vardır. Siyasete atılmak. Milletvekili olmak için başvuru fiyatı 500 franktır. Bu parayı bulabilse bile, bir seçim bölgesi araması, o bölgede halkla ilişkiye girmesi, konferanslar vermesi, hepsinden önce bir siyasi partiye üye olması gerekmektedir. Oysa Balzac, cumhuriyetçilerin öne geçtiği bu devirde, kraldan yanadır. Dinine bağlı bir kralın Fransa'yı rahatlıkla yöneteceğine ve halkı mutlu edeceğine tüm kalbiyle inanır. Yaptığı başvurularda hiçbir çevre onu milletvekili adaylık listesine almaz, bu hayal de başlamadan son bulur.

Milletvekili olamayacağını anlayan Balzac bu kez 'evlenmesi gerektiğini' düşünür. Villeparisis'te oturan emekli bir subayın üç kızından ortancasına talip olur, annesi ve kız kardeşiyle birlikte,görücü usulü, kızı istemeye giderler. Resim yapan, şiir yazan içine kapanık, duygulu bir kız olan Elenore, Balzac'ı şiddetle reddeder, çığlık çığlığa salondan çıkar. Balzac ilk kez reddedilmiştir, kendinden yaşlı olan sevgililerini düşünür.

1830 yılı son günlerinde, uzun süren kararsızlığın ardından,karşısına çıkan ilk gazeteyle anlaşma yapar, ayda elli altı sayfa makale yazacak, karşılığında yedi yüz frank alacaktır,oysatoplam borcu yetmiş beş bin franktır. Yine karamsarlığa düşer fakat bu arada La Peeau de Chagrin (Tılsımlı Deri) adlı romanı eleştirmenlerden olumlu not alır. Bu başarısı onu mutlu eder, ondan gelecek parayı düşünür, sevinir.

Balzac, bedeninin yüz yuvarlak, bir küre gibi oluşuna üzülür ama yapacağı bir şey yoktur. Elleri çok iyi bakar, sürekli krem sürerek parmaklarını ovalar, oradaki kan dolaşımını hızlandırır. Akşamları gezmeye çıktığında çok güzel giyinir, kont gibidir. Gündüz onu görenler tanıyamaz, dilenci zanneder. Bir gün Danimarka'nın ünlü ozanı Hans Andersen'le (1805-1875) gündüz sokakta karşılaşmış, Andersen onu tanımamıştır.

Balzac, içkiden, alkolden nefret eder, yalnızca kahve içer, kahveyi bardakla alır ve o denli çok içer ki, ilerde midesinde ülser olacaktır.

Onun otuz yaşına dek, hatta daha sonraki yaşamında da hiç dostu olmamıştır. En çok istediği yazmış olduğu yapıtlar hakkında, anlayışlı biriyle ayrıntılı konuşmadır. George Sand (1804-1876)ile arkadaşdır ama o da her zaman ağlayarak sevgilisi Alfred de Musset'yi (1810-1857)anlatır, onun hırçınlıklarından, sarhoşluğundan ve deli gibi dövüştüklerinden bahseder fakat hiçbir zaman kitaplardan, edebiyattan söz etmez. Balzac'ın Liszt'le (1811-1886)olan samimiyeti deasla ilerlememiştir. Victor Hugo (1802-1885) ise, Balzac için "O, yaşayan en büyük tutku yazarıdır!" der ama ne yazık ki, Hugo koyu bir cumhuriyetçi, Balzac iflah olmaz (onulmaz) bir kralcıdır.

Balzac'a her gün onlarca mektup gelir. Hepsi kadınlardan ve hayranlık belirten mektuplar. Aralarında bir Markiz Castries vardır ki, mektuplarında Balzac'ın"Evliliğin

Fizyolojisi” ni ve diğer romanlarını özetler, düşüncelerini bildirir. Bu durum Balzac’ın çok ilgisini çeker ve Markiz’i evinde ziyaret eder. Karşılıklı çaylarını içerlerken edebiyat söyleşi o denli derinleşir ki, zamanın geçtiğini anlamazlar. Balzac ona derki, “Romanlar Fransa halkı için yazılır, mektuplar Fransa’nın en güzel kadınlarına yazılır!” Evli ve biraz yaşlı olan Markiz’in, bu iltifat karşısında yüzü kızarır. Guguklu saat akrebi gece üçe doğru gelirken ayrılırlar. Bu ziyaretler giderek artar.

Balzac, bu Markiz’in sayesinde çok varıl olan Rothschild ailesiyle de tanışır, onların bir üyesi olan James Rothschild ile konuşurken altın frankları görür gibi olur, çok heyecanlanır, fakat başkasının parasının ona bir yararı yoktur.

Yayınevlerine verdiği sözleri tutamayan, onlara olan borçlarını ödemek için gece gündüz bitmeyen bir enerjiyle roman yazan Balzac, hala romanlarına adını koymaz, takma adlar kullanır. Bunun da nedenlerini şöyle açıklar: “Vicdanım rahat etmiyor, çok fazla dedikodu yapıyor, hele eleştirmenler kendileri yapıt yaratmazlar, yaratılan yapıtları yerin dibine batırmak isterler, üç kuruşluk ciğeri olmayan yayıncılarise şerefimle haysiyetimle oynuyor. Daha istediğim gibi bir romanı yazamadım. Balzac adı daha büyük olmalı.”

Balzac 1830’dan sonra toplum tarihi yazmak amacıyla yazdığı ve yazacağı romanları üç bölüm altında toplamaya karar verir.

1. Örf ve adet incelemeleri (Toplumda uyulan, alışlagelmiş kurallar).
2. Felsefi incelemeler.
3. Çözümleyici incelemeler.

Bu çalışma 1837 yılında 12 cilt olarak biter. 1840 yılında yapıtlarının hepsine Dante Alighieri’nin (1265 – 1321) İlahi Komedya’sını anımsatan şekilde İnsanlık Komedyası adını verir ve 1842-1848 yılları arasında bu ad altında yapıtları 17 cilt olarak yayınlanır. Ölümünden sonra 1876 yılına dek yapıtları 24 cilt olarak yayınlanacaktır.

Balzac’ın tüm yaşamına damgasına vuran en önemli kadın, sevgilisi ve ne yazık ki öleceğine yakın eşi olan Eveline Hanska’dır. Kiev’te Ros ırmağının yakınında bir kasabada 1800 yılında doğan Hanska’nın ailesi çok varsıldır, babası konttur, binlerce dönümlük arazilerinin ortasında büyük bir şatoda yaşarlar, dört kız kardeşirler, Polonya’daki soylu ailelerin çocuklarına verdikleri iyi eğitimi onlarda almışlardır.

Eveline, 13 Mayıs 1819 günü yani 19 yaşındayken, kendinden 22 yaş büyük olan kont Hanski ile evlendirilir. Yine binlerce dönümlük arazide bu kez kocasının şatosunda yaşamaya başlar. Edebiyatla ilgisi olmayan insanlar arasında sıkıntıdan patlarken şatonun kitaplığını keşfeder ve tüm vaktini okumaya verir. Byron, Rousseau, Lamartine, Hugo, Goethe, George Sand ... eline geçen tüm kitapları okur, bir gün Balzac’ı okuyunca, bu yazarın onlardan hiç aşağı kalmadığını görür. Le Dernier Chouan’ı (Son Chouan)ı, Les Physiologie du Mariage’ yi yani (Evliliğin Fizyolojisi)ni bitirdiğinde yazara imza yerinde “herhangi bir kadın” yazan bir mektup gönderir ve adresini bildirmez. 28 Şubat 1832’de Hanska’nın mektubu Balzac’ın eline geçer. Mektup o denli ince duyguludur ki, Balzac, okuduğu şu tümcelerde yeni bir aşkın ilk basamaklarını görür:

“Bayım, ruhunuzun yüzyıllardan beri yaşadığına inanıyorum! Henüz çok genç olduğunuzu söylediler. Sizi tanımak istiyorum, insan ruhunun derinliğine inebiliyorsunuz, eserlerinizi okurken içim ürperiyor, kadını layık olduğu düzeye yükseltiyorsunuz, bunu kaç kişi yapar? Kadın için aşk, Tanrı’nın bir armağanıdır. Dehanızın yüceliğine yürekten inanıyorum. Siz yazarken yanınızda olmayı ve sizi izlemeyi çok isterim.”

Balzac mutluluktan uçar, sonra birden düşünür, “Acaba bu kadın beni mi seviyor, yazılarımı mı seviyor?” Kafasından gelen bir ses der ki: “ İkilem yaşama, kadın bal gibi sana yazıyor, yapıtlarına değil”.

Hanska’nın, yayınevi veya kitabevi vasıtasıyla gönderdiği mektuplar sürer fakat Balzac ona yanıt veremez. Sonunda yazı yazdığı La Quotidienne gazetesine “Yazarımız Balzac mektubunuzu aldı, fakat yanıtını nereye göndereceğini bilmediği için üzgündür.” Diye bir not düşer. Hanska’dan hemen yanıt gelir,” Size adresimi bildiremem, sizinle yazıştığımı duyarlarsa, bu benim yok oluşum anlamına gelir. Yakında Fransa’ya doğru bir gezi yapacağız. İmza, “Yabancı kadın.”

Balzac, bir gün parkta gezerken bir bankta kitap okuyan şık bir kadın görür. Kadının yere düşürdüğü mendili alıp, vermek için eğildiğinde kitabın kendi romanı olduğunu anlar, Eveline Hanska olan kadın, Balzac’ı tanımıştır, aralarında sohbet başlar. Konuşmanın en coşkulu yerinde Bayan Hanska’nın kocası gelir. Adamın yaşı çok büyüktür, adeta onun korumacısı gibidir, onları hiç yalnız bırakmaz, bir ara öğlen yemeği bulmak için yanlarından ayrılır, bu fırsatta bir ağacın gölgesinde Balzac, Bayan Hanska’yı öper. Bu öpücük yıllarca sürecek aşk macerasının başlangıcıdır.

1833 yılı sonunda Balzac’ın borçları 40 000 Franktır. Bu büyük borç altında ezilirken hala lüks otellerde sevgililerle yaşamak, her beğendiği şeyi satın almak ister. Tutumlu veya cimri olmanın, nasıl bir şey olduğunu hayal edemez. Ona göre cimri kişi iki duygunun etkisi altındadır, tutku ve çıkarıcılık yani egoizm. Eğer bu iki duygu hakkındaki düşüncelerini roman haline getirebilirse kendi de müsriflikten kurtulacaktır, böylece başyapıtlarından biri olan Eugenie Grandet (Öjeni Grande) romanı üzerinde çalışmaya başlar. Aynı zamanda Ne Touches Pas a la Hache (Baltaya Dokunma) yı ve La Femme aux Yeux Rouges (Kırmızı gözlü Kadın)ı bitirmek zorundadır. Aynı anda üç roman üzerinde, günde on yedi saat çalışır ve bardak bardak kahve içer.

Aralık ayına doğru romanlar biter, Eugenie Grandet,yürek titretici bir aşk, aynı zamanda bencillik, ihtiras, haset ve tutku içeren bir cimrilik romanıdır. Konusu kısa olarak şöyledir:

“ Bay Grandet, Fransa’nın en uzun nehri Loire’in kıyılarında, şarapçılık merkezi olan Saumur ilçesinde eşi, kızı Eugenie ve hizmetçisi ile yaşar. Önce şaraplar için fıçı yaparak geçimini sağlarken, sonra karısının drahoması (Evlenmek için biriktirdiği para) ile kilisenin arazilerini ucuz fiyata kapatmış, faizcilik, hatta tefecilik yapmış, varıl olmuştur. Korkunç derecede cimridir, bir gram şekerin, yağın hesabını yapar, evde kasım ayı girmeden soba yaktırmaz. Kızı evlenecek çağa geldiğinde ilçenin bankerinin oğlu ve yine ilçenin noterinin

yeğeni, Eugenie'ye talip olurlar. O sırada Bay Grandet'nin erkek kardeşinin oğlu Charles çıkagelir. Babası iflas etmiş, sonunda kederinden kendini öldürmüştür, zavallı yakışıklı delikanlı bunlara sığır. Aynı zamanda Eugenie'nin kalbine de girer.

Charles, Hindistan'a gidip varıl olmak, dönünce kızla evlenmek ister, ama hiç parası yoktur. Eugenie ona birikmiş drahoma parasının hepsini, babasından habersiz verir ve büyük bir umutla sevgilisinin Hindistan'dan dönmesini beklemeye başlar.

Bir yılbaşı günü baba Grandet, kızının drahoma altınlarını Charles'a verdiğini öğrenir, çok kızar, kızını su ve ekmekten başka bir şey verilmemek koşuluyla odaya hapseder. Annesi üzüntüden yatağa düşer, fazla dayanamaz, ölür. Zaman içinde baba kızını bağışlar.

Çok varıl ve cimri olan Grandet'nin gözü, franklardan altınlardan başka bir şey görmez. 82 yaşındayken ölüm döşeğindedir. Başucundaki papazların, ölürken kendisine öptürmek istedikleri altın yaldızlı haça öyle bir saldırır ki, bu gayret onun yaşamının sonu olur.

Babasının mirası ile birlikte Eugenie 17 milyon frank tutan servete sahiptir ve Hindistan'dan gelecek sevgilisi Charles'ı beklemektedir. O, bir gün döner, varıl olmuştur fakat soylu ve varıl başka bir kadınla evlenmiştir. Eugenie, ihaneti görür, aşkını kalbine gömer. Bir süre sonra çevresindeki basit bir adamla evlenir, o da kısa bir zaman sonra ölür, onun mirası da Eugenie'ye kalır. Yaşamının geri kalanını sadık hizmetçisi Nanon ile huzur içinde geçirir."

"Eugenie Grande gibi saf, temiz büyük bir aşkı yaşayabilmek için insanın gerçekten sevmesi gerek" diyen Balzac Cenevre'ye, sevgilisi Bayan Hanska'yı görmeye, ona yeni romanını göstermeye gider. Şatoya yakın bir otele yerleşir. İki sevgili aşklarının doruğuna çıkarlar. Lüks otelin odasında birlikte olurlar. Balzac orada 43 gün geçirir, Şubat ayında Paris'e döner.

Romanlar biter, Balzac'ın borcu ve müsrifliği bitmez, son olarak kendine 730 franka bir baston alır. Bu arada eski dostu George Sand, sevgilisi Sandeau'yu bırakır, Sandeau kendini öldürmeye kalkışır, Balzac "Hiçbir kadın buna değmez!" diyerek onu vazgeçirir.

Balzac 1834 yılında "Histoire des Treize La Femmede Trente Ans" (On üçlerin öyküsü, otuz yaşındaki kadın) adlı yapıtının büyük bölümünü yazar, ama asıl en büyük romanı kabul edilen "Le Pere Goriot" (Gorio Baba) yı ancak ertesi yıl bitirir. Bu yapıtta tutkuları ilmik ilmik, oya gibi işler, o zamanki haliyle Paris'i betimler ve kendi öz babasından da izlere yer verir. Romanda aşk, nefret, sonsuz ihtiras, iktidar gibi duygular da işlenir, böylece bu roman gerçekliğin baş yapıtı sayılır. Yapıtta, Goriot baba, iyilik ve saflığı, çocuklar ise kötülük ve nankörlüğü temsil ederler, konusu ise kısaca şöyledir:

"Goriot Baba yıllarca yaptığı tüccarlıktan yorulup, emekli olduğunda bir pansiyonda yaşamaya başlar. Önce çok pahalı bir odaya yerleşir, ikinci yıl orta halli, üçüncü yıl çok ucuz odaya geçer. Herkes ona "cimri ve tefeci" der.

İki kızı vardır, büyüğü Anastasia, kontestir, küçüğü Dalphine baronistir. Baba tüm servetini kızları ve damatları için harcamıştır, artık yoksuldur. Onlar da babalarına hiç bakmaz, hiç aramazlar.

Aynı pansiyonda yaşayan genç hukuk öğrencisi Eugene, Anastasia'ya aşık olur, ama bu iş yürümez. Genç bunun üzerine Dalphine'e yanaşır, ona borç para verir, ilişkileri sürer.

Bir gün Goriot baba hastalanır. Ölüm döşeğindedir, ölmeden önce kızlarını görmek ister. Dalphine babasına gitmek yerine baloya gider. Anastasia'da geç gelir, babası komaya girmiştir, kimseyi tanımaz.

Kızları cenazede de yoktur, gömülürken iki kişi vardır, biri Eugene, diğeri iyi kalpli bir tıp öğrencisi.”

Balzac için yazı yazmak, kutsal bir mabette Tanrı ile başbaşa kalmak demektir. Bu ritüeli kimsenin bozmasına izin vermezdi. Bir giysinin kumaşı, hışırtısı, rengi, bir dudağın kıvrımı, alışılmadık bir ses tonu, her şey yazı için bir başlangıç olabilirdi. Yazı yazarken yanında birinin bulunmasını istemezdi. Kedi, köpek gibi hayvanlardan zaten hoşlanmaz.

Aynı yıl, Balzac, her zaman kendi ile birlikte anılan, özgün adı “Le Lys dans la vallee (Vadideki Zambak)” olan romanını yazmaya başlar. Yapıt aynı zamanda Revue Paris (Paris Revüsü) gazetesinde bölüm bölüm yayınlanır. “İnsanlık Komedyası” nın Taşra Yaşamından Sahneler kısmında yer alan kitapta olaylar 1809 ile 1836 yılları arasında geçer. Kahramanları köylüler değil soylular olan ve umutsuz bir aşk konusunu içeren romanın özeti şöyledir:

“Felix de Vandenesse soylu bir ailenin oğludur. Babası onu Tours ilinde, çevrenin ünlülerinin bulunduğu bir baloya götürür. Felix çok gençtir, daha aşkı tanımamıştır. Orada gördüğü uzun boylu, zarif, çok güzel bir kadınla bir süre konuştuktan sonra onu çıplak omuzundan öper. Kadın de Felix'le candan ilgilenir. O anda delikanlının kalbinde ilk aşkın tohumları filizlenmeye başlar.

Oysa bu umutsuz bir aşktır, çünkü öpülen kadın, Kont Mortsauf'un eşidir, iki çocuk annesidir ve yaşı kırkın üstündedir. Aile bir vadinin içinde şatoda yaşar. Aşkından vazgeçmeyen Felix için o kadın, bu “Vadideki Zambak” tır.

Felix, Paris'e gider, Kontes Mortsauf'un yardımıyla sarayda Kral'ın en iyi, güvenilir bir danışmanı olur ve sevgiliyle sürekli mektuplaşır. Fakat kontes, hastalıklı iki çocuğu ve sert huylu kocası nedeniyle bu aşka gereken yanıtı veremez ve bu nedenle sürekli üzüntü içindedir.

Bu yoğun ve karşılıklı sevgi, ne yazık ki, Felix'in Paris'te Lady Dudley ile cinsel ilişkiye girmesi ve bunu Kontes Mortsauf'ın haber almasıyla son bulur. Kontes acılar içinde hastalanır, böylece ailesine ve çocuklarına bağlılığının bedelini öder.

Kontes, Felix'in aşkına karşılık veremese de onu kızı için düşünmektedir. Kontes'in hastalığını öğrenen Felix hemen gelir. Ancak geç kalmıştır. Kontes, son nefesinde, onu bağışladığını ve kızıyla evlenmesini istediğini, söyler fakat kızı annesinin ölümüne neden olan bu adamla evlenmek istemez.”

Bu romanda anlatılan çoğunlukla bayan Berny'dir ve gerçekten de bayan Berny, romanın yazıldığı 1835 yılının temmuz ayında kalp damarlarından birinin çatlaması sonucu ölüm döşeğindedir. Balzac, on beş yıldır, kendine her türlü yardımı yapan, anne gibi bağlandığı can yoldaşı sevgilisinin yanında, sekiz gün birlikte kalırlar, onu teselli eder ve hasta halde bırakarak, Frapesie'ye gider, oradan Torino'ya geçer. Torino dönüşü bayan Berny'nin öldüğünü öğrenir, çok üzülür, sarsılır ve şöyle der; "Onu ıstırap öldürdü! Bir kızı öldü, bir kızı çıldırdı, daha bir yığın felaket geldi başına, tüm bunlar ardı ardına oldu, bütün bu acıları tıpkı onun gibi ben de tam yüreğimde hissettim!" Bayan Hanska'ya gelince, onu varlığında deliler gibi kıskanan bayan Hanska, o öldüğünde de, Balzac çok üzüldü diye kıskançlık krizine girer.

Balzac, 1838 in şubat ayında George Sand'ı Nohant'taki şatosunda ziyarete gider. Orada üç gün kalır, her ikisi de karşılıklı yaşamlarının gizlerini anlatır, itirafta bulunurlar, ağlaşırlar. Ara sıra kavga bile ederler. George Sand çekmecedan uyuşturucu ot çıkarır, sigara kağıdına dikkatle sararlar, karşılıklı içerler. Her ikisi de düş aleminin rüzgarlarına kanat açar, cennet bahçelerinde gezinirler. George Sand'a aynı ziyaretleri Frederic Chopin'de, Lizst' de yapmaktadır, onlar piyano çalıp şarkı söylerler.

Varsıl olmak, varsıllar gibi yaşamak Balzac için yaşamı süresince kurtulamadığı bir tutkudur. Roman yazarak çok para kazanamayacağını anladığı zaman arzuladığı servete kavuşmak için neler yapmayı düşünmez; örneğin, malikanesinin arazisinde yüz bin ananas fidanı dikmek, tüm kumarhanelerde uygulanacak matematiksel bir sistem geliştirmek, Korsika'ya gidip afyon yetiştirmek, ballı kurabiyeler üreterek Paris banliyölerinde satmak, Kolombiya'ya gidip altın madeni aramak. Bunların bazılarını yapar, bazılarını yapamaz, fakat tutkusu sürer. Balzac tüm bunları, ticaret yaşamında başından geçen iflas olaylarını, dönen dolapları ve böylece yaşamının yarısını Cesar Birotteau adlı romanında anlatır, aynı Madam Bovary'de, Flaubert'in kendini anlattığı gibi. Balzac bu romanı üç haftada bitirir. Bu bir şey değil, onun on beş günde dört roman bitirdiği olmuştur, hatta edebiyata yardım yönünden, yanında çalıştırdığı Charles Lassailly adında bir adamın bu hıza dayanamadığı, kısa süre sonra çıldırarak öldüğü söylenir.

1839 yılının sonbaharında Balzac'ın otuz bin Franklık borcunun vadesi gelmek üzeredir. Vautrin adlı oyununu tasarlamış ama daha hiç yazmamıştır, beş perdelik oyunun dört perdesini dört ayrı arkadaşına ivedi yazdırır, beşinci perdeyi de kendi yazar. Porte Saint Martin tiyatrosunda 14 Mart 1840 akşamı sahneye konur. İzleyici üç perdede ses çıkarmaz fakat dördüncü perdede yuhalamaya başlar, üstelik başoyuncunun saç şekli Kral Louis Philippe'e benzemektedir, bu krala hakarettir. Oyun hemen süresiz yasaklanır. Balzac yine beş parasız kalır.

Para kazanmak için La Revue Parisienne adlı dergi yayınlar, orada Stendhal'ın Parma Manastırı adlı romanına övgüler yağdırır, Stendhal bundan hoşlanmaz, zaten dergi hiç satmaz, satılmayan dergileri eskiciye tanesi bir franka verir. Parasal bakımdan tam bir sıkıntı içindedir.

Birkaç kez Akademi üyeliği için başvurur, son seçimde Balzac için iki olumlu oy çıkar, biri Victor Hugo'nun diğeri Lamartin'in oylarıdır, fakat bu iki oy üyelik için yetmez, yazar depresyona girer, yaşama küser.

Bayan Hanska ile sık sık mektuplaşır, mektuplarının birinde “Tanrı artık beni sevmiyor, istemiyor!” diye yazar.

1841 yılında Jardies’deki villası haczedilmiştir, şimdi Balzac Müzesi olan Passy’deki eve taşınır. Yüz elli bin frank borcu vardır, para kazanmak için, İnsanlık Komedyası’nın ciltlerini tamamlamaya çalışır.

1842 yılının ocak ayında Kontes Hanska’nın kocası Kont Hanski’nin ölüm haberi gelir. Bu, Balzac’ın yeniden doğum haberidir. Çok büyük bir servete konan bayan Hanska ile evlendiği zaman Karun gibi varıl olacaktır. Tüm borçları ödenmiş olacaktır. Paranın açamayacağı kapı yoktur, hatta Fransız Akademisi üyeliği kapısı bile, ama aylardır bayan Hanska’dan mektup gelmez. 1840 lı yılların başından beri Balzac’ın sağlığı bozuktur. Baş dönmemekte, elleri titremektedir ve rengi sapsarıdır. Üstelik bir de Liszt belası yazarın moralini iyice bozmaktadır. Macar rapsodileri ile dünyayı titreten orkestra şefi, besteci ve piyanist Franz Liszt, bayan Hanska’ya kancayı takmış, sürekli ona kur yapmaktadır. Bayan Hanska’da Liszt’in dar alnına, zeka dolu bakışlarına ve kalın dudaklarına vurgundur. Paris sosyetesini böyle demektedir.

1844 yılında Balzac iyice hastalanır, aniden burnu kanamaya başlar, ardından şiddetli baş ağrıları, yorgunluk, hastalığın adı “sarılık”tır. O halde bile kaç yıldır yarım bıraktığı Les Payans (Köylüler) romanını tamamlar.

1846, bayan Hanska, Balzac’tan hamiledir. Balzac göklere uçar, çünkü artık evlilik kaçınılmazdır. Yazara göre çocuk muhakkak erkek olacaktır ve adı da hazırdır; “ Victor-Honore”. Bayan Hanska, çocuğunu doğurmak için Ukrayna’ya döner, onun tek korkusu, “Balzac’ın kendisiyle serveti için evlenmesi” dir. Aradan geçen aylar sonunda “Felaket haberi” gelir. Victor-Honore ölü doğmuştur. Balzac üç gün durmaksızın ağlayacaktır.

1847 yılının Eylül ayında Ukrayna yollarına düşer yazar. Bayan Hanska’ya kavuşacaktır, cebinde hiç parası yoktur, sevgilisi ise servet sahibidir. Paris’ten Brüksel yoluyla 11 günde Hanska’nın oturduğu, Vierzčovnaya malikanesine varır. Sevgilisi başka işlerle meşguldür, Balzac’la pek ilgilenmez. Aralarındaki soğukluk daha da artar, yazar evlenmek için Çar’a mektup yazar fakat göndermez, yarı küskün şekilde Paris’e döner.

1848 yılı şubat ayında Avrupa’da 1848 İhtilali başlamıştır, çıkış yeri Paris’tir. Karl Marks’ın ve Friedrich Engels’in kaleme aldığı Komünist Manifesto bu ihtilali ateşleyen kıvılcımlardan biridir. İşçiler Viyana’da, Berlin’de ayaklanırlar, Paris’te sokaklarda barikatlar arkasında Cumhuriyetçiler savaşırlar, Victor Hugo, Lamartine, Flaubert bunların arasındadır. Paris’te ölü sayısı 25 000 kadardır, Kral Louis Philippe tahtı terkeder.

Balzac, bir kez daha Rusya’ya gider, 1848 yılının eylül ayıdır, sevgilisi evlilik konusunda tereddütlü, hatta olumsuzdur. Sağlığı ise giderek bozulmaktadır. Bayan Hanska’ya bakan doktor, Balzac’ı da tedavi etmektedir. Ertesi yıl nisan ayında büyük bir kriz geçirir. Ağzından kanla karışık köpükler gelir, yürürken bedeni iki büklüm haldedir. Bir gün oturduğu koltuktan yere düşer, kusmaya başlar, bir hafta kendini bilmeden yatar.

1850 yılı ocak ayında, çok yorucu bir yolculukla bayan Hanska ile birlikte Kiev'e gelirler. Orada yeniden ateşlenir, direnci tükenir, yürüyemez, hatta konuşmakta zorlanır. Ölüm yaklaşmaktadır, vatanında ölmek duygusuyla Fransa'ya Fortunee sokağındaki evine dönmek ister ve dönerler. Artık yuvasındadır.

14 mart günü Sainte Barbe Kilisesi'nde bayan Hanska ile evlenirler. Ne yazık ki, altı ay dört gün ömrü kalmıştır. Hastalık, kriz, baygınlık peşini bırakmaz, 5 Ağustos günü ayağını sert bir yere çarpar, sıyrılan derisinden aşırı miktarda kan ve su akar. Doktorlar yarayı tedavi ederler, on gün sonra sargıları açtıklarında yara korkunç bir hal almıştır. Balzac kangren olmuştur. Artık hiç umut kalmaz, hastanın başındaki beş doktor çaresizdir, bayan Hanska rahip çağırmaya gider.

Son ziyaretçisi Victor Hugo'dur. O da can çekişmekte olan Balzac'ın terli ellerini avucuna alır. Hafifçe sıkar, Balzac hiç tepki vermez, oradaki hemşire "Gön doğmadan ölecek!" der. Hugo "Avrupa büyük bir dehayı kaybediyor!" diye mırıldanır. 18 Ağustos 1850 akşam saat on buçukta herşey bitmiş, Balzac ölmüştür.

21 Ağustosta Parisliler Balzac'ın cenaze törenine çok büyük ilgi gösterir, edebiyat dünyasına sayısı yüz elliye geçen yapıttan oluşan İnsanlık Komedyası'nı armağan eden, varsıl, yoksul, köy, kent ayırımı yapmadan Fransa'nın çeşitli yerlerinde gözlemlediği insanları ve olayları bizlere aktarırken "Gerçekçilik" akımını savunan, ölümsüz yapıtlar yaratan, 19 ncü yüzyılın en büyük romancısını sevgiyle kucaklıyarak Pere-Lachaise mezarlığında toprağa verirler.

ŞANVER USTA

HİKMET KURTER

Küçükyalı'da pazarın kurulduğu cadde üzerinde kimsenin dikkatini çekmeyen camları tozlu bir kundura tamir dükkânı vardır.

İşlikte bir usta, bir çırak çalışır. Dükkân sahibi kara kuru, ak saçlı, avurtları çökük, asık suratlı, etrafına tedirgin gözlerle bakan bir adamdır. Çırak ise on üç, on dört yaşlarında, alabros tıraşlı, çırpı bacaklı bir çocuktur.

Dükkâna gireni ilk önce keskin bir yapıştırıcı kokusu karşılar. Tavandan aşağı, toz ve sinek pisliğiyle kaplı çıplak bir ampul sarkar. Duvarların yer yer sıvası dökülmüştür. Bir duvar boydan boya raftır. Raflara ayakkabılar dizilmiştir. Büyükçe iki çivide usta ile çırağın temiz giysileri asılıdır. Bir köşede üst üste ayakkabı kalıpları yığılıdır. Bir başka köşede de kösele, lastik tabakaları göze çarpar.

Şişman, kırmızı yanaklı bir adam kapıdan girdiğinde usta falçata ile kösele kesiyor, çırak da yerleri süpürüyordu. Selam alıp verdikten sonra elinde taşıdığı naylon torbadan bir çift ayakkabı çıkaran şişman müşteri,

-Ayakkabıma pençe yaptırmak istiyordum, diye söze girdi.

Ak saçlı usta:

-Bizim işimiz nedir ki zaten beyim! dedi. Altı delinen, topuğu düşen, sökülen, yırtılan ayakkabıları gene kullanılır bir hâle getirmek değil mi? Sizin anlayacağınız, sabahtan akşama kadar çekiç sallayıp duruyoruz işte.

-Geçim dünyası, ne yapacaksınız? Herkes ekmek parasını kazanmak için bir işin ucundan tutmak zorunda.

-Haklısınız beyim. Acaba isminizi bağışlamanız mümkün mü?

-İsmim Mahir.

-Benimki de Şanver. Mahir Bey daha önce dükkânımıza uğramış mıydınız?

(40)

-Uğradığımı sanmıyorum. Çünkü bu semte çok yakın bir zaman önce taşındım.

-Sorması ayıp olmazsa ne iş yaptığınızı öğrenebilir miyim?

-Makarna fabrikasında çalışıyorum.

Ayakkabı tamircisi,

-Demek makarna fabrikasında çalışıyorsunuz. Anlaşıldı, anlaşıldı... dedikten sonra hâlâ yerleri süpüren çırağa döndü.

-Yeter artık oğlum! Allah bana başka bir dert vermese bile, yutturduğun bu tozlar beni öteki dünyaya göndermeye yetecek. Bırak o süpürgeyi elinden.

Az sonra kundura tamircisi ile müşterisi koyu bir sohbetin içindeydiler.

Mahir Bey ağzı laf yapan, şakacı bir insandı. Konuşmalarıyla asık yüzlü Şanver Ustayı neşeye, kahkahaya boğdu.

Dükkân sahibi,

-Bundan sonra işiniz olsun olmasın mutlaka beklerim, diye uğurladı müşterisini.

Mahir Beyin de Şanver Ustaya kanı kaynamıştı. O günden sonra iş çıkışı sık sık yanına uğrar olmuştu.

Bir gün Mahir Bey apartman komşusu Affan Bey ile birlikte dükkana girdi. Tanışma faslının ardından Şanver Usta, Affan Beye hemen işini sordu. Devlet memuru olduğunu öğrenince beti benzi soldu. Boğuk bir sesle,

-Anlaşıldı, anlaşıldı... dedi.

Affan Bey ayağını sıktığı için hiç giyemediği bir ayakkabısından söz ediyordu.

Kundura tamircisi gözünü devlet memurunun rengi atmış kahverengi pantolonundan bir an bile ayırmadan konuşulanları dinliyordu.

(41)

Bir süre kalıba çekilirse, genişler. Bir daha ayağınızı sıkamaz. Ayakkabınızı bırakırsanız, icabına bakarız, dedi laf arasında.

O sırada kapı önünden,

-Taze sıcak simit, çay simidi bunlar! diye bağırان bir simitçi geçiyordu.

Şanver Usta,

-Oğlum Yunus, diye seslendi çırağına. Bu simitçiye daha önce görmüş müydün?

-Görmedim usta, dedi Yunus.

Bir anda renkten renge giren tamirci ustası gene boğuk bir sesle,

-Demek görmedin. Anlaşıldı, anlaşıldı... dedi. Elini çenesine dayadı. Gözlerini kısıtı. Derin düşüncelere daldı. Kendini toparlayınca,

-Hadi oğlum durma koş, dedi çırağına. Bize dört simit al. Gelirken çay söylemeyi de unutma.

Yunus,

-Peki usta, diyerek ok gibi dışarı fırladı.

Şanver Usta örs üzerinde bir ayakkabının topuğuna çivi çakıyordu. Başını işinden kaldırmadan,

-Biliyor musunuz Mahir Bey, dedi. Bu da sizin meslekten.

Şişman, şakacı müşteri:

-Pardon anlayamadım. Benim mesleğimden olan kim? diye sordu.

-Kim olacak canım, simitçi.

Mahir Bey şaşkınlıktan az kalsın küçük dilini yutacaktı. Nasıl olurdu da simitçiyle aynı meslekten olurdu. Bunu bir türlü aklı almıyordu. Kundura tamircisine

(42)

nedenini, niçinini sormak için yanıp tutuşuyordu. Ama bu konuyu komşusunun yanında konuşmak istemediğinden renk vermedi.

Çırak simitlerle geri dönmüş, kahveci de çayları getirmişti. Çay ve simidin eşliğinde konuşmaya koyuldular. Aslında konuşan sadece Affan Beydi.

Devlet memuru durmadan hayat pahalılığından yakınıyor, hükümete verip veriştiyordu. Şanver Usta tedirgin bakışlarla onu izliyordu. Mahir Beyin ağzından, "Evet", "Çok haklısın" gibi sözcüklerden başka bir şey çıkmıyordu. Çünkü simitçiyle aynı meslekten oluşu kafasını kurcalayıp duruyordu. "Makarnanın da simitin de esası una dayanıyor. Acaba bundan ötürü mü usta bizi meslektaş sayıyor?" diye geçiriyordu içinden.

Affan bey içini dökmüş, rahatlamıştı. Dükkanda yapacak işi, söyleyecek sözü kalmamıştı. İzin isteyip kalktı. Şanver Usta evdeki ayakkabıyı getirmesi için çırağını Affan Beyin yanına kattı. Çıktılar.

Baş başa kalınca Mahir Bey gecikmeden konuya girdi:

-Yahu usta, ben neden simitçiyle aynı meslekten oluyor muşum?

Ayakkabı tamircisi,

-Anlarsınız işte beyim, dedi.

-İnan ki çok düşündüm. Dediklerinden bir şey çıkaramadım.

-Çıkarmasına çıkarırsınız da... Göreviniz gereği ağzınız sıkı olmalı.

-Sen insanı meraktan çatlatırsın, usta. Benim görevim neymiş, neden ağzım sıkı olacakmış?

-Uluorta istihbarattan olduğunu söyleyecek değilsin, ya!

-Ben istihbaratçı falan değilim. Makarna fabrikasında çalışıyorum

(43)

İşin püf noktası orada zaten. Bir yerde çalışıyor görüneceksin ki şüphe çekmeyesin. Yoksa anında durumun anlaşılır. Benden saklamanıza gerek yok. Simitçinin, Affan Beyin, sizin hepinizin istihbaratçı olduğunuzu biliyorum.

Mahir Bey, "Bu adam resmen kaçık. Ben ne desem asla inanmayacak. En iyisi sureti haktan görüneyim de bakalım ne cevahir yumurtlayacak." diye düşündü.

-E, ustacığım nasıl anladın bizim istihbaratçı olduğumuzu? diye sürdürdü konuşmasını.

-Adama şöyle bir bakmam yeter de artar benim. Hemen neyin nesi kimin fesi olduğunu anlarım.

-Seninle açık konuşacağım Şanver Usta. İnsanların istihbaratçı olup olmaması seni niye bu kadar ilgilendiriyor?

-İçimden bir ses size güvenebileceğimi söylüyor. Ben de açık konuşacağım. Yıllar öncesi henüz çok gençken bir cahillik ettim, birini yaraladım. Yakalanmamak için baba evinden kaçtım. Kaçış, o kaçış... Yıllarca o il senin bu il benim dolaştım durdum. Polisin ılık nefesini hep ensemden hissettim. Sonunda kapağı İstanbul'a attım. Ama sonradan buraya gelmekle hata ettiğimi anladım. Çünkü İstanbul her yerden fazla polis kaynıyor. Bu yüzden hiçbir semtte uzun süre kalamıyorum. Yakayı ele vermek korkusu yiyip bitiriyor beni. Üniformalı bir polis gördüğümde ürküyor, hemen oradan uzaklaşıyorum. Hadi onları giysilerinden ayırt edebiliyorum. Ya sivillere karşı kendimi nasıl koruyacağım? Benim için asıl tehlike siviller...

Mahir Bey, "Polis korkusu bir saplantıya, giderek bir hastalığa dönüşmüş zavallılıkta. Her gördüğü yeni ve yabancı bir yüz onun için bir sivil polis." diye üzüldü içinden.

-Benden sana zarar gelmez usta, dedi. Ben başkalarının peşindeyim.

(44)

Şanver Usta rahatlamıştı:

-Çok şükür. İçimde size karşı en küçük bir şüphe kalmadı artık. Ama merak etmeyin. Benden de sır çıkmaz. Hiç kimseye sizin istihbaratçı olduğunuzu söylemem. Mahir Bey ne iş yapar diye sorsalar, makarna fabrikasında çalışır, derim.

Çarşıda pazarın kurulduğu bir gün iki apartman komşusu alışverişe çıkmışlardı. Yol ortasında Şanver Ustaya denk geldiler.

Affan Bey domatesin, biberin, patlıcanın biraz ucuzunu bulabilmek için tezgahlardaki fiyat etiketlerini teker teker inceliyordu. Şanver Ustayı fark etmedi bile.

Tamirci ustası Mahir Beyin kulağına eğilip,

-Vah vah, bu garip polisliğe terfi etmedi mi daha ? diye sordu.

O gün bütün şakacılığı üzerinde olan Mahir Bey bıyık altından gülerek,

-Bu kaniya nasıl vardın ustacığım? dedi.

-Baksana adamcağız kahverengi bekçi pantolonundan kurtulamamış hâlâ.

-Ne yazık ki terfi edemedi. Etmesi için gizli kalmış bir olayı ortaya çıkarması, suçlu ya da suçluları yakalaması gerekirdi. Ah, nasıl da unuttum. Daha geçenlerde beni bir köşeye çekti. Bu semtte eski bir suçlunun izine rastladığını yakalamasının an meselesi olduğunu söyledi. Eğer dediğini yaparsa...

Şanver Usta lafın gerisini dinlemedi. Arkasından atlı kovalarcasına uzaklaşıp gözden kayboldu.

Ertesi gün iş çıkışı kundura tamircisine uğrayan Mahir Bey dükkânı tamtakır kuru bakır buldu. Sorup soruşturdu. Şanver Ustanın apar topar taşındığını öğrendi. Gittiği yeri çırağı dahil hiç kimseye söylememişti.

Küçükyalı'da pazarın kurulduğu cadde üzerinde kimsenin dikkatini çekmeyen camları tozlu, boş bir dükkân vardır.

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene
görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme,
eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni:
Sencer Karacalıoğlu

E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55

Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu: Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba,
Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran Kapak düzenleme:
MUSTAFA AZİZ DURMUŞ (azizdijital@gmail.com)

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini
koymayı görev bilir. Başka bir yerde yayınlanmış yazılar
dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez.
Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu
yazarlarındandır.

Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti
ödemez. DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
